

EERSTE JAARGANG, APRIL - 08

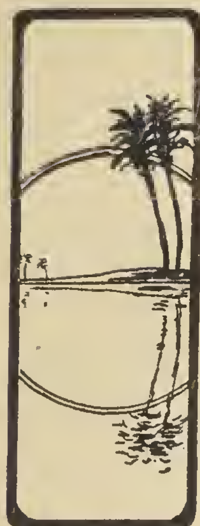




IRIS



LITERATUUR KUNST·SOCIOLOGIE WIJSBEGEERTE



ONDER·REDACTIE
EMILE.CLAUS
EMILE.DURKHEIM
GEORGES.PAPENS
GERARD.CEUNIS
RICHARD·DE CNEUDT
JOHAN·LE FÈVRE





UITGEGEVEN·TE·BRUGGE
DOOR·ED.VERBEKE & Co., Ltd



GERARD CEUNIS

Algemeen Agentschap voor Holland en Koloniën:
MEINDERT BOOGAERDT Jun., TE ZEIST

"IRIS"

VRIJ, ALGEMEEN NEDERLANDSCH MAANDSCHRIFT
voor Literatuur, Kunst, Sociologie en Wijsbegeerte.

Secretariaat der Redactie :
GERARD CEUNIS, OTTERGEMSCHE STEENWEG, 36, GENT.

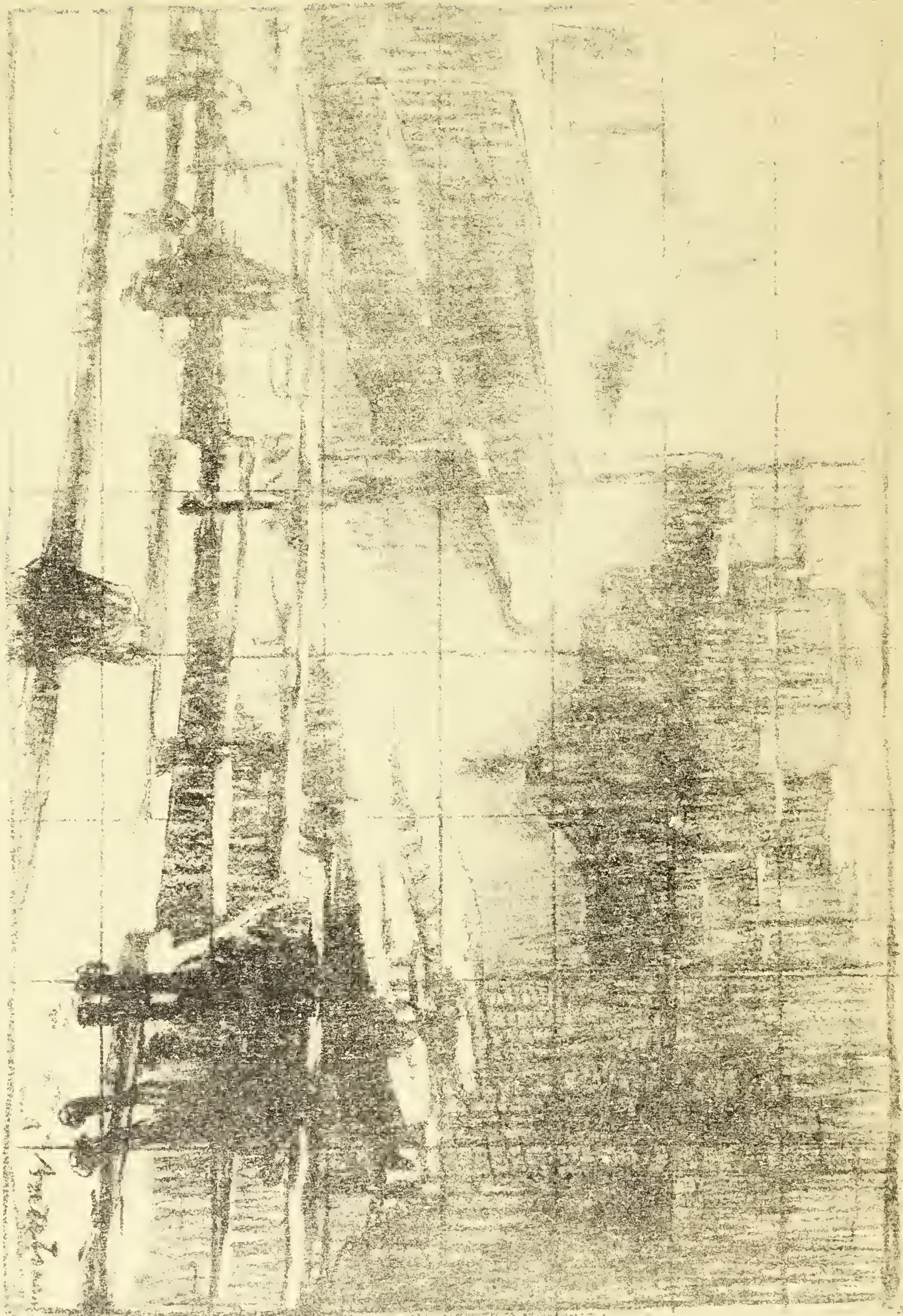
Uitgevers : ED. VERBEKE & Co. Ltd., Sinte Katherinapoort, Brugge.

Inschrijvingsprijs voor 6 maanden : 5 fr.; voor één jaar : 10 fr.; het nummer : 1,25 fr.
Voor Holland, 6 maanden : 3 fl.; 1 jaar : 6 fl.; per nummer : 75 cent.

INHOUD :

ELKE SCHRIJVER IS VERANTWOORDELIJK VOOR ZIJNE BIJDRAGE.

Alle stukken voor de Redactie, tijdschriften ter ruiling, boeken ter bespreking, enz. moeten gezonden worden aan den redacteur-secretaris GERARD CEUNIS, Ottergemsche steenweg, 36, Gent (België).



DE SECRETARIS DER DEKENIJ.

I.

Mijnheer Henri Goedaert, eerste kommies ten stadhuize, stopte zijn avondpijpje, strekte zijn beenen welbehagelijk uit, lei zich gemakkelijk achterover in zijn breeden rieten leunstoel, en blies nu profijtelijk groote, lichtblauwe, guitig-spiralende rookwolkjes naar de hoogte. Zóo deed hij alle avonden, kalm-tevreden in het zachte genot eener goede, rustige spijsvertering. Dit was het liefelijkste gedeelte van zijnen dag : de verveling van 't bureau lag al verre, een vage herinnering, achter hem ; 't avondeten, dat geregeld om acht uren werd opgediend, had den weg der begeerige magen gevonden, en onderging, gelaten, de wondere werking der sappen ; op de tafel, netjes opgeruimd en met een zwaar donkergroen tapijt statiglijk omhagen, stond de groote, blinkende koperen lamp met zacht-rooden blaker, en nevens hem, schoon gevouwen, wachtte zijn avondblad met de vele prettig-om-lezen schandaal-nieuwtjes erin... Aan de andere zijde der tafel zat zijn vrouw, den bril laag op den puntigen neus gezakt, wat aan een naaiwerkje te knutselen en nevens haar, liefelijk om aanschouwen in haar gracelijke, frisch-bloeiende schoonheid, doodde zijn dochter, zijn eenige Lize, met een peuterig haakwerkje den rustig-zacht voortglijdenden tijd...

Mijnheer Henri had al verscheidene keeren zijn pijpken neergelegd, verlegen gekucht, als moest hij iets heel gewichtigs zeggen, en toen, in zijnen breeden zetel, zich onrustig rongedraaid. Lize had het al gemerkt. Neen, dat was papa niet gewoon. Er was iets op handen.

« Nu papa, smaakt uw pijpken u niet ? vroeg Lize met een bezorgden glimlach.

— Zeker, kind, zeker, maar —

« En waarom en leest ge uw gazette niet ? » voegde zijn vrouw erbij.

« 'k Zal ze wel lezen ! » verzekerde hij. « Maar nu is er iets anders. Legt eens uw werk uit uw handen. »

De twee vrouwen zagen hem verbaasd, met groote oogen aan.

" Er is mij vandaag een gewichtig voorstel gedaan, zoo gewichtig dat ik, zonder u te kennen, geen besluit wil nemen. "

" Is 't waar papa ? "

" Maar man toch, wat ge zegt ? "

" Ja, een voorstel dat mij, en u meteen, als ik 't aanneem, met eere zal beladen. Ge weet dat er in Gent sinds eenigen tijd een reusachtige beweging is ontstaan om de dekenijen, gelijk ze vroeger bestonden, herin te richten. Welnu, ook in onze wijk, de schoonste en rijkste van heel de stad, gaat men een dekenij stichten. "

" Ja, in den kruidenierswinkel is het mij verteld ! "

" En Louis Janssens heeft er mij ook van gesproken," sprak Lize, ineens.

Haar vader richtte zich eensklaps in zijn zetel op. " Wie zegde, wie ? "

" Wel Louis... Janssens... ge weet wel... "

" Ik weet niets, 'k wil niemendalle weten... 'k Heb u verboden nog tegen dien kerel te spreken... "

" 'k Weet het papa, 'k weet het... maar ik heb er ook niet tegen gesproken, 't is hij die tegen mij gesproken heeft...

" Dat is 't zelfde, gij of hij... Hij zal toch met u niet trouwen, die kale luis... "

" Waarom, papa ? "

— " Daarom, omdat ik niet wil, omdat ik hem niet kan hooren of zien, omdat... "

" Kom Henri, maak u maar niet kwaad. Eerst brengt ge ons in spanning, en als onze nieuwsgierigheid ten hoogste is, begint ge van wat anders te klappen... "

" 't Is waar ook, " beaamde Henri, opeens weer bedaard. " Waar was ik daar ook gebleven ? Ach ja, men ging hier een dekenij stichten... Groote feestelijkheden, zullen te dier gelegenheid plaats hebben en gansch de stad naar den Kortrijkschen Steenweg lokken, feesten, die honderden en honderden zullen kosten... "

" En waar gaan ze al dat geld halen ?

" Och, vrouw, door inschrijvingslijsten... Op den steenweg en in de aanpalende straten woont bijna niets dan rijk volk, weet ge... Ja, 't moet lukken... "

" 'k Geloof 't ook, " zei Lise...

" Zeker, zeker moet het lukken ! En om al die feesten voor te bereiden, is er een Feestcomiteit gesticht, waarvan de voornaamste personen van de wijk deelmaken. — Luistert nu goed ; nu komt het : men heeft mij heden officiëel gevraagd of ik wil optreden als secretaris van de nieuwe Dekenij. "

" Wel, wel, wat ge zegt! Wat eene eere, wat eene eere! " riep Melanie en sloeg heur handen te zamen. Haar naaiwerkje was op den grond geglipt, maar zij zag het niet.

" En gij hebt toch zeker aanvaard, papa ? Zoo iets kunde nu toch niet weigeren... "

" Aanvaard, en niet aanvaard, lief kind... De zaak is zóo gewichtig, ook voor de toekomst, het ambt dat mij wordt aangeboden, is zoo belangrijk, dat ik uw meening daarover wil kennen... "

" Neem maar aan, Henri, neem maar aan, hoe eer hoe liever, of een andere gaat nog met de eere weg... "

" Ja papa, refuseer dat niet... Ge zult daar op uw plaatse zijn, ge zult u daar kunnen doen gelden..."

" Welnu, " zei Henri, gevleid door de instemming van vrouw en kind, " om 't u rechtuit te zeggen, mijn gedacht is ook zóo. Maar ik zie nog verder... "

" Nog verder ? "

" Ja, nog verder. Eens de feesten voorbij, dan verdwijnt het Feestcomiteit niet ; het verandert alleen van naam en wordt het Bestuur der Dekenij, waarvan ik de Secretaris blijf. Mijn ware titel zal dus zijn, van heden af : Secretaris der Dekenij... Misschien geraak ik zoo in het hoofdbestuur van den Dekenbond, word eens algemeene Secretaris van al de Dekenijen der Stad, en, later, als de Opperdeken eens zijn ontslag mocht geven, dan stel ik mijne kandidatuur, word misschien nog eens Opperdeken der Stad Gent, dat is zooveel als een burgemeester naast den Burgemeester, een tweede Jacob van Artevelde... "

Hij moest even ophouden. Zijn hoofd gloeide, zijn slapen bonsden, al de eerzucht, die een twintigjarig kalm-burgerlijk familieleventje diep in zijn hart had achteruitgedrongen, bruiste nu op, geweldig, teugeloos, een dolle roes van uitgelaten razernije. Hij was recht gerezen, stond daar met

paars-begloeide wangen en stralende oogen en wiekte met de armen rond zijn hoofd, als een kamer-kandidaat, die een hemel op aarde aan zijn kiezers belooft... Ook zijn vrouw en zijn dochter waren beiden rechtgestaan, medegesleept door de macht van zijn plotselinge geestdrift.

" O indien dat eens waar kon zijn : Opperdeken ! O, 'k werde zot, zot ! " jubelde Melanie.

" Ja, mama, 't is schoon, schoon ! "

" Nu, zoover zijn we nog niet... 't Is maar een droom... Maar dit is alrêe de eerste stap... "

" Schrijf maar direct een brief dat ge aanvaardt, Henri — "

" Ja, papa, — doe dat. Of wil ik hem schrijven — Mijnheer de Secretaris der Dekenij ? " vroeg Lize, en een schalksche lach tintelde op haar guitig gelaat...

" O Lize, kind, zeg dat nog eens — zeg dat nog eens, dat ik het goed hoore ! 't Klinkt zoo schoon van uwe lippen ! — "

" Tot uwen dienst, Mijnheer de Sekretaris der Dekenij ! — " sprak Lize, en boog diep voor haren vader.

" Hoorde gij dat, vrouw, hoe deftig, of liever hoe plechtig dat klinkt ! 't Is een schoone titel, nietwaar ? Komaan, Melanie, zeg gij dat nu ook eens, om te zien welk effekt dat in uwen mond maakt ! "

" Met genoegen, Mijnheer de Secretaris der Dekenij ! "

Henri knikte genadiglijk en wandelde met korte stapjes over en weere.

— " Dat is goed, heel goed. Ik hoor dat gaarne... Er is iets diep eerbiedigs en tevens zacht-liefelijks in die woorden... Vinde gij dat ook niet ? "

" Zeker, zeker, Henri, " beaamde zijne vrouw.

Bij deze woorden keerde Lize, die zich enkele oogenblikken verwijderd had, weer in de keuken met pen, inkt en papier.

" Ziedaar, papa. Zet u. "

" Wat moet ik daarmee doen ? "

" Schrijven dat ge aanvaardt. "

" Ge hebt gelijk. 't Is best per brief. Dat staat meer, — en ze zullen daarmee eens zien welk een prachtig geschrift ik heb. "

" 'k Geloof 't wel, " zei Melanie. " Allo, toe, zet u. "

En moeder en dochter, in liefelijke eendracht, duwden den man

zachtjes, maar onweerstaanbaar, terug in zijn zetel, legden het witte papier voor hem, doopten zijne pen in den inkt en staken ze, teer-dringend, tusschen zijn vingers... Maar zijn hand beefde. 't En ging niet...

" Ge beeft zoo, papa...

" Och ja, kind, wat wilde ? 't Is van de ontroeringe... 't Zal wel overgaan. Zie, 't betert al. "

" Wil ik hem maar schrijven, papa ? "

" Neen, neen... Ik moet dat zelf doen.... Geef mij liever een nieuw blad papier... "

Eindelijk, als het vierde velletje voor hem lag, was zijn hand weer rustig geworden, en nu reiden zich, één voor één, de sierlijke, zuiver-ronde letters tot eenen schoonen stoet, liefelijk om naar te kijken... Vrouw en dochter stonden over zijnen schouder gebogen, lachten elkander welgevallig toe en droogden, vol teedere bezorgdheid, met een stukje vloeipapier het eerste volgeschreven blaadje, zoodat hij slechts het velletje had om te draaien en rustig voort te schrijven, lettertje vóór en lettertje na, onder de goedkeurende, bewonderende blikken van vrouw en dochter en den stillen, zachten schijn van de vredig brandende lamp...

" Geef me nu een enveloppe, kind. "

— Hier, papa. "

Voldaan monkelend schreef hij het adres : Aan de Heeren Voorzitter en Leden van het Feestcomiteit der Dekenij van de Wijk der Kortrijksche Poort, in het Lokaal : In den Gekroonden Aap, Kortrijkschen Steenweg, te Gent. Ziezoo, dat had hij der netjes afgebracht. Zeventien hoofdletters in één adres ! Welk een buitenkansje — en geen enkele, waar het minste op aan te merken viel... Nu zouden die heeren eerst goed zien, wat hij kon — hij, de Secretaris der Dekenij !...

Als de brief eindelijk heelemaal áf was, sloeg het tien uren.

" God, hoe laat al ! Nu gaan we zeker slapen, Henri... " Hij geeuwde. Ze gingen alle dagen stipt om tien ure naar hun bed. Dat was zoo een vaste gewoonte, die ze jaren al onderhielden, die onuitroeibaar met hun leventje was vergroeid... Maar nu, de eerste maal na vele jaren, zou het later zijn, want Henri had nog niet eens zijn journaal ingezien.

" 'k Moet nog de gazet lezen, " sprak hij.

Melanie stelde den brief op de schouw, vlak tegen een groote,

schreeuwerig-gekleurde vaas aan, en ging dan wat aan haar naaiwerkje voortknutselen ; Lize had heur peuterig haakwerkje weer opgenomen en Henri zat nu, met zijn wijd-opengevouwen nieuwsblad vóor zich, als een fijnproever zich te verdiepen in de lectuur van " Le Journal. " Heerlijk, zoo'n blad ! Acht bladzijden nieuws voor een halven kluit. En welk nieuws !

Nu stonden er weer zulke schoone artikels in, heele kolommen vol : La plus grande escroquerie du siècle ; le mystérieux coffre-fort de madame Humbert. — Le Satyre du Bois de Boulogne. — Les Scandales des Messes noires ; nouveaux et nombreux détails. — La femme coupée en morceaux. — Terrible drame de l'adultère. — Scènes tumultueuses à la Chambre française. — En nog veel meer van die pakkende dingen. — Dat was nog de moeite waard om te lezen, veel interessanter dan die vervelende tooneelkronieken van Catulle Mendès, of die wonderlijke vertelsels van Jean Lorrain, Camille Mauclair, Léon Frapée of Edmond Haraucourt. Maar heden geraakte hij niet ver, niet eens over 't eerste blad, en de zwarte letters dansten als dolle duivelkens dooreen, uitdagend en zonder ruste of reiden zich, hand in hand, telkens weer, tot een enkele lange reke van klare, duidelijke woorden : Secretaris van de Dekenij... Secretaris van —de—De—ke—nij... Zijn hoofd zakte omlaag, zijn oogleden vielen toe en de gazet schoof met ritselend geluid op den vloer. Hij sliep...

En droomde dat Jacob van Artevelde het voetstuk van zijn standbeeld verliet, op de Dulle Griete sprong en in een dolle vaart naar hem toereed. Als hij vóor hem stond, steeg de wijze man van het Groot Kanon, lei zwaar zijn hand op zijn schouder en zei, met een stem, die diep en hol lijk uit een kelder hem tegenklonk :

" Ik groet u — edele vriend. Ik groet u — Secretaris van de Dekenij — toekomstige Opperdeken der aloude Stad Gent ! "

Henri glimlachte, stak de hand uit... Maar de beroemde Gentsche burger schudde ze zoo hevig dat hij ontwaakte...

" Allo, Henri, sta op. — 't Is half elf... Ge hebt gedroomd... "

" Ja'k, " fluisterde hij, slaapdronken. " Waar is Lize ? "

" Ze is daar juist naar haar kamer gegaan. 't Is meer dan tijd. "

Zij ontstak het keersepanneken. Henri trok geeuwend zijn schoenen uit en volgde haar.

" Zie, dat ik morgen ochtend den brief niet en vergete, Melanie — er is zooveel aan gelegen. ! "

" Wees maar gerust — 'k zal hem nevens uw koffie gereedleggen. "

En met een liefde-vol duwken in zijnen rug, schoof zij hem behoedzaam de slaapkamer in en deed de deur op slot...

Wat is het vandaag laat ! " zuchtte zij... " 'k Ben der gansch uit mijnen haak van. "

" Ik ook ! " geeuwde Henri...

II.

De waard uit den Gekroonden Aap had het druk. Heden avond zou bij hem de eerste zitting plaats hebben van het nieuwgestichte Feestcomiteit. Het kleine zaaltje nevens de herberg was netjes opgeknapt. In het midden stond een lange tafel met een donkergroen kleed overdekt en door vele schoone stoelen omringd. Het gas brandde al. De zitting was aangekondigd om acht uren, maar de heeren bleven in 't Café zitten en dronken de eene pint " Audenaardsch " na de andere. Henri die daar reeds — om zeker niet te laat te zijn — van half-acht zat, zag met ontzetting hoe verschrikkelijk die menschen konden drinken... Zouden ze dan niet binnengaan ? Hij zat op heete kolen, want hij zou gaarne met tien ure thuis zijn... Ziede, oude gewoonten zijn moeilijk om laten... 't Uurwerk wees al over negenen, en nog scheen er niemand aan te denken, dat de zitting eigenlijk om acht uren had moeten beginnen. Hij zat ook wel wat beteuterd rond te kijken. Hoe heel anders had hij zich de leden van dit Feestcomiteit voorgesteld ! Welke edele, verhevene, haast bovenmenschelijke gedachten had hij over hen niet gekoesterd ! En nu leken het toch maar allemaal doodgewone, banale menschen te zijn, menschen gelijk hij er alle dagen zag, menschen die lachten en praatten, die rookten en dronken gelijk jan en alleman — het laatste misschien een beetje meer dan jan en alleman. Onder den versuffenden indruk dier onverwachte vaststelling zat hij langen tijd roerloos en sprak geen woord : maar weldra verhelderde een stralende glimlach zijn gelaat, en blijde, grootsche gedachten togen door zijnen geest. — Ja, wat gaf dat ook eigenlijk, dat al die menschen zóo gewoon deden ? Hij,

Goedaert, hij zou hen bezielen met zijne geestdrift, veredelen met zijn eigen grootsche voornemens, hij zou van de nieuwe Dekenij een organisme maken, waarnaar de gansche stad, ja, het gansche land met eerbied en bewondering zien zou. Dat wilde, dat zou hij !

Eindelijk, om half-tien, trok men, stoetsgewijze, de vergaderzaal binnen. De heeren — er waren er nu dertien, — zetten zich neer, Henri vlak naast den zetel van den president, die met een genadig handgebaar hem zijn plaats had aangewezen. Vreemd — éen stoel was ledig gebleven, juist recht over hem, links van den voorzitter. Ontbrak er dan nog iemand ?

Als iedereen wel gezeten was, nam de President, een klein rost manneken met leelijk gerimpeld gelaat, het belleken dat voor hem stond, klingelde, en sprak met onaamgenaam-schel en plat klinkende stem :

" Mijne heeren — ik verklaar de eerste regelmatige zitting van het Feestcomiteit onzer Dekenij geopend. Onze achtbare schatbewaarder heeft zich doen verontschuldigen en zal maar ten tienen naar de zitting kunnen komen... "

Op dit oogenblik werd de deur met geweld opengestampt en als een rukwind stoof Louis Janssens de kamer in, groette met de hand los en sierlijk links en rechts en ging zich, tevreden glimlachend, neerzetten op zijn plaats nevens den Voorzitter.

Henri was bleek geworden als een doode. Hij kon bijna zijn oogen niet gelooven. Welhoe, die Louis Janssens, die flierefluiter, die kale commis-voyageur, die zijn boontjes op zijn dochter, zijn eenige Lize, te weeken lei, die jonge, rumoerige, druktemakende kerel, dien hij niet hooren of zien kon — dat was de schatbewaarder van de Dekenij ? Men had hem daar niets van gezeid !

Vreeselijk ! En met dien man zou hij moeten zetelen in de Dekenij ? Maar dat kon niet, dat kon niet ! Hij zou zijn ontslag geven... Maar welke reden zou hij inbrengen ? Zeer zeker de ware niet... En dan ? O 't was erg, heel erg... Dat moest hem nu ook nog overkomen...

Maar de Voorzitter, die als oud-advokaat, verzeild in de redactiebureelen van een Fransch plaatselijk blad, steeds gaarne zijn redevoerinkje plaatste, belde wêer eens, en begon :

" Mijnheeren, nu we hier voltallig aanwezig zijn, wil ik, alvorens onze geregelde werkzaamheden aan te vangen, U voorstellen onzen acht-

baren Secretaris, den heer Henri Goedaert, en onzen even achtbaren Schatbewaarder, den heer Louis Janssens... De toetreding van beide heeren geschiedde maar onlangs, en zoo komt het dat zij heden voor de eerste maal in ons midden aanwezig zijn... Voor het zoo gewichtige en eervolle ambt van secretaris, dat van den titularis algeheele overgave en toewijding vergt, is de heer Goedaert de rechte man op de rechte plaats, en de zoo kiesche als zorgvolle bediening van Schatbewaarder is bij den heer Janssens in goede handen. Daar beide bedieningen als 't ware elkander aanvullen, hoop ik dat uit de vriendelijke en verkleefde samenwerking onzer twee nieuwe bestuurleden slechts het allergrootste welzijn voor onze geliefde Dekenij groeien zal. Messieurs, j'ai dit... "

Door luidruchtig handgeklap betuigde de vergadering hare instemming met deze schoone woorden van hulde. Al de glazen werden, in eenen teug, tot op den bodem leeggedronken... Dichter wolkte de rook uit de fijne sigaren naar de hoogte... Janssens, met zijn open, hertelijk gelaat, waarin de vurige vranke oogen schalks lachten, stond van zijn stoel op, boog zich over de tafel en stak zijn hand naar Goedaert uit.

" De hand erop, Mijnheer Goedaert. Op de welvaert van onze geliefde Dekenij !

De Sekretaris zat op zijnen stoel rond te draaien als een windhaantje op zijn toren. Hij zat leelijk in nesten. Wat moest hij doen ? Dien kerel een hand geven ? Ontrouw worden aan zich zelven ? Misschien zou die jongen zich dan inbeelden, dat hij zachter tegenover hem gestemd was... Dát nooit ! Maar mocht hij die hand weigeren ? Stond hier niet een hooger, edeler belang op het spel dan zijn persoonlijke wrok ? Mocht hij den bloei der nieuwe Dekenij benadeelen ? 't Was hem eigenlijk niet om zijn secretaris-schap te doen, zie-de, maar hij had het recht niet zichzelven hooger te stellen dan de edele, menschlievende, humaan-sociale zaak der Dekenijen, en...

Hij drukte de hand van Janssens.—

Na dit aandoenlijk incident nam de voorzitter een gedrukt blad papier, dat naast hem op de tafel lag, vouwde 't voorzichtig open, kuchte eens, en sprak ten derden male :

" Mijne Heeren, 't zal onnoodig zijn u van het hooge belang der Dekenijen te overtuigen, maar ik acht het toch als mijn plicht u het prach-

tige " Manifest van den Dekenbond der Stad Gent " dat een monument is van blijvende waarde, (un document unique dans son genre), in zijn geheel voor te lezen. Ik zou het wezen en doel der dekenijen niet vollediger, noch welsprekender kunnen uiteenzetten, dan gedaan is in dat manifest ! "

En met zijne schelle stem, verwringend zijn ouwbakken gelaat tot de allerkoddigste plooien, las hij den langen omzendbrief van het begin tot het einde voor. Bijzonder genoegen deed het de vergadering, te hooren dat de bond gesticht was buiten alle politiek en dat zijne grondregelen waren : liefdadigheid, onderlinge bijstand, het behartigen der belangen van den middenstand, en het verheffen der arbeidende klassen. Dit nobel, veelomvattend programma werd op warme toejuiching onthaald, evenals namen der hooge, voorname en beroemde personen, die reeds eere- en beschermende leden waren. Als de president eindigde met de woorden van 't manifest :

" Aan het werk dus, Gentenaren, dat de geest van vereeniging die u kenmerkt, herleve tot welvaart en vooruitgang van onze geliefde Arteveldestad ! " steeg de geestdrift der vergadering ten top en de waard moest met nieuwe schoone pinten Audenaardsch komen aandraven...

Goedaert voelde een krieuweling rond zijn door tabakwalmen ontstoken oogskens, die, nu en dan, verraderlijk, met een schokje dichtvielen. 't Moest nu zeker tienen zijn, het oogenblik van de vaak-crisis voor hem, den huiselijken kalm en stil-levenden Henri Goedaert. Maar hij hield zich goed, deed zich geweld aan. Indien hij maar eens op zijn uurwerk keek ? Maar dat kon niet... Wat zouden ze wel denken van hem ?

Er werd zachtjes aan zijn mouw getrokken. Met een schok schoot hij heelemaal wakker.

" Mijnheer Goedaert !

Hij zag vóor zich het blozend, lachend gelaat van Janssens. — Alweer hij — altijd hij !

" Wat is er ? "

" Ge moet nota's nemen ! Al wat hier gezeid wordt, moet ge opschrijven — voor uw verslag ! "

Henri ontstelde. 't Is waar ook ! Er was al zooveel gesproken, en hij had nog geen enkel woord opgeschreven...

" 'k Weet het ! " zei hij, zonder Janssens nog aan te zien, kwaad omdat juist hij hem aan zijnen plicht had herinnerd... En hij deed zijn

nieuw schrijfboek open, scherpte zijn potlood, trok zijn knippende oogskens, in een heldhaftige inspanning, wagewijd open en wachtte. Het binnenrukken van de laatste pintenafdeeling was het sein geweest tot een ontbolsteren van bijzondere conversaties, die nog immer voortduurden en steeds levendiger werden. Maar de president, Monsieur Christophore Delarue, klingelde zenuwachtig met het belletje. Als na een tiental minuten, een betrekkelijke stilte was bekomen, besprak men de te nemen maatregelen. Na een langdurige en grondige discussie, vol wijze wenken, verrassende opmerkingen, en schoone edele gedachten, die het gemartelde potloodje van den Secretaris in rustelooze dolle vaart over het papier voortdreven, besloot de vergadering, bij eenparigheid van stemmen, aan den secretaris een crediet toe te kennen voor het aankoopen van een register voor de verslagen, een doos met enveloppen en schrijfpapier, postzegels en eenen stempel.

Toen Janssens, na de stemming van dit crediet van tien frank, opmerkte dat er, tot hiertoe nog geen zaad in 't baksken was, antwoorde Mijnheer Delarue dat de inschrijvingslijsten, die de secretaris gelast was van morgen af al te laten drukken, van den eersten dag reeds zich met belangrijke inschrijvingen zouden bekleeden. Geld zou er ziin in overvloed.

De datum der feesten werd bepaald vastgesteld op den 11^n^ October en men besloot alle weken den dinsdag een zitting te houden in den Gekroonden Aap. De secretaris kreeg opdracht 500 bijeenroepingskaarten te laten drukken. Goedaert had de aanvechtingen van den vaak overwonnen, en voelde nu, bij iedere nieuwe opdracht, voller en dieper de belangrijkheid van de plaats, waarvoor hij was uitverkoren. Zijn vingeren vlogen ijverig over het papier, en een lach van blijden trots beglansde zijn hoogrood gelaat. Het Audenaardsch bier begon hem te smaken en als zijn derde glas was uitgedronken, commandeerde hij, met luide vaste stem, nummer vier. Janssens zag hem, glimlachend, aan, maar Goedaert merkte 't niet, want het nemen van nota's nam al zijnen tijd in beslag. Als 't elf ure was, stond Monsieur Christophore Delarue eensklaps recht, monsterde met vaderlijken blik de blakende drinkebroersgezichten der aanwezigen en den schoonen stoet van groote leege bierglazen, en sprak :

“ Mijne Heeren, gezien het ver-gevorderd uur, zullen wij de vergadering sluiten. Ge weet dat we toekomende week het programma der

feestelijkheden moeten vaststellen. Ik raad u, dus aan daar eens goed over na te denken, er met elkaar over te spreken, want een Fransch spreekwoord zegt te recht : Du choc des ideés jaillit la lumière — uit de schokken der gedachten springt licht op, in 't Vlaamsch. Mijne Heeren, ik verklaar de zitting gegeven ! "

De heeren stonden ijlings op en gingen in het café. Goedaert scharrelde zorgvuldig zijn papieren bijeen, en volgde hen gedwee. Vreemd, hoe beroerd hij het had in zijnen kop... Zijn kaken gloeiden, hij voelde lijk stekende vlammekens er over loopen. Zijn verhemelte en zijn lippen waren droog en hij had wêer dorst. Maar in 't café dronken de heeren nu groote borrels jenever, allemaal, en hielden hunne dikke buiken vast van 't lachen om de moppen, die Janssens vertelde. De president zag groen. Als zij Goedaert bemerkten, schoven zij allen, als bij stilzwijgende overeenkomst, wat op zij, en lieten, juist in hun midden, een stoel open voor hunnen geliefden secretaris. Henri zette zich neer, lei zijn papiertjes propertjes voor zich op de tafel, en keek dan bedremmeld op de punt van zijnen langen neus : Wat moest hij drinken ? Bier ? Hij heel alleen ? Misschien zouden ze er hem mee uitlachen... Dan maar jenever, in Godsnaam... Hij moest aan dat alles toch eens gewoon raken. — Alle ambt brengt zijn verplichtingen mêe... 't Brandde wel wat erg in zijn keel, en zijn oogen schoten vol water, maar dat zou beteren, hij was daar nog niet aan gewoon... Janssens, die vlak naast hem zat, zag hem met welgevallen aan... Toch nog zoo'n contrarie jongen niet... De heeren bestelden versche sigaren aan den glimlachenden, buigenden en beleefden waard met het zeemzoete gelaat en Goedaert deed als zij. Daarop betaalde de president een rondeken, en de klare duivelsdrank parelde schoon uit de steenen pulle van den waard in de nette glazekens. De dikke lippen smakten, de zware sigaren slingerden dichte kronkelingen van blauwen rook over de verhitte hoofden, en de stemmen stegen en daalden in rustelooze beroeringe. Goedaert had geenen vaak meer, maar in hem steeg een wonderlijke blijheid, een gevoel van uitgelaten dolle drukte, een wilde behoefte naar praten, schertsen, lawaai-maken, de menschen naar zich doen kijken. Hoe laat was 't al ? Hij kon 't niet duidelijk meer zien... Zijn vrouw en zijn dochter ? Wat zou dat ? Die sliepen. Best. Of zaten ze op hem te wachten ? Dom van haar. Dat moesten zij niet doen. Hij was hier goed

gezeten. Jaren lang had hij zitten versuffen... De boog kan niet altijd gespannen zijn. En 't waren toch grappige kerels en die Janssens — neen maar, heelemaal niet kwaad... En Goedaert lachte de luidste van allen, babbelde en maakte dwaze gebaren, begon te vertellen over zijnen jongen tijd, toen hij zoo gaarne de schoone meisjes zag en eindelijk met zijn Melanietje vrijdde... Inmiddels was 't bevallig vrouwken van den baas, die 't kindje slapen had gedaan, binnen gekomen en Goedaert wilde haar absoluut eenen kus geven, maar zij ontsnapte hem telkens en lachte om zijn dwaze doeningen. Janssens gaf een nieuw toerneetje, daarna Jan Vollaert, de toekomstige baljuw der dekenij. Nu kon Goedaert zeker niet achterblijven, na den president, den schatbewaarder en den baljuw. Vooral niet na dien Janssens ! En hij betaalde aan den baas, die van danige voldoening in zijn handen stond te wrijven, een versch rondeken. — Zijn tong sloeg dubbel, en hij kreeg den snik... Met zijnen druppel in de hand begon hij, steeds hikkend na iedere reke van vijf woordekens, een diskoers over het sociale nut der dekenijen, maar midden erin bleef hij jammerlijk steken en dan goot hij, in éenen teug, het perelende vocht door zijn keel. Ze klapten allen in de handen, riepen bravo en moedigden hem aan. Hij zag niets meer duidelijk : de president grijnsde, Jan Vollaert zat met zijn log lijf te schokken van de danige leute en de feestelijke, stralende tronie van Janssens lachte hem lustig tegen... En opeens werd het in zijn binnenste zoo licht, zoo blij, zoo glanzig, dat een onweerstaanbare drang tot zingen hem overweldigde. En met zijn steeds hikkend stemgeluid, zong hij, rechtstaande in 't midden van het zich dol-vermakende groepje, en met de hand plechtig op het hart, de droeve historie van den ongelukkigen, bedrogen minnaar, die in de Schelde sprong en zoo jammerlijk versmoorde... Maar na de tweede strophe gaf hij het op, want hij wist niet meer of de wereld stille stond of draaide, of het nacht was of dag, of hij hier was of lag in zijn bed, in de armen van zijn Melanie...

Alles draaide in hem rond in een zotte, dwaze vlucht : de stoelen, de tafels, het buffet, de pinten en de borrels. 't Was of de menschen rusteloos op hun stoelen zaten op en neer te wippen en met zotte verwrongen gezichten gestadig hem toeknikten, gelijk die duivelkens in een doosken... Vaag zag hij nog, hoe eenigen opstonden, en weggingen, en hij hoorde een stem, komend lijk uit een diepen donkeren put, tot hem spreken :

“ Komaan, Mijnheer Goedaert, geef ons elk eenen arm. Ziezoo. En ga nu maar mêe. ”

Als de frissche nachtlucht opeens zijn brandend voorhoofd koelen kwam, werd het weer wat helder in zijnen benevelden geest en hij herkende nu de twee personen, tusschen wie hij, aan iederen arm één, voortsukkelde : Jan Vollaert rechts, Louis Janssens links... De kandidaat-baljuw, die zich een bescheiden roes had gedronken, vertelde voor de tiende maal met wêer dezelfde verrassende bijzonderheden, de wonderbare genezing van Mizza, zijnen ouwen, trouwen hond, die door een automobiel halfdood was gereden, en Janssens, die alleen wat verwaaid leek, deed of hij luisterde, knikte ten teeken dat hij begreep, maar moest goed uit zijn oogen zien om zijn twee mede-bestuurleden op het goede pad te houden. Goedaert vooral beschreef, op zijn slappe beenen, trots de binnenwaarts op hem inwerkende vereende krachten van Janssens en Vollaert, over den langen donkeren steenweg, waarop de helft der lantarens, zuinigheidshalve, al waren uitgedraaid, een groote gebroken lijn, gaande in grillige zwenkingen van het eene voetpad naar het andere...

’t Was een schoone, stille zomernacht. Plechtig bloeiden de duizende sterren in het stoorlooze zwijgen, en de groote witte manebloem wiegde zacht, op vleugelen van lichten wind, in den klaren blauwen hemeltuin. De breede steenweg met zijn hooge, zware huizen lag verlaten en zonder geluid en het zachte witte manelicht gleed rustig van de gevels tot het midden der straat... Hun aarzelende stappen klonken vreemd op in deze klare stilte, en Janssens, onder den indruk van een zachte bekoring, was ernstig geworden ; Vollaert zweeg, en Goedaert voelde een wondere weemoed in zijn hert dalen, een weemoed, die zijn oogen vochtig maakte en in zijn benevelde hersenen anndoenlijke herinneringen wekte. Ineens viel het hem in dat hij vroeger, in zijn jongen tijd, — ’t leek hem wel een eeuw nu geleden, eens een gedichtje had gemaakt aan de maan, dat men uit jaloerschheid, in alle tijdschriften had geweigerd. Met een zacht duwken wrong hij zijn armen uit die van Janssens en Vollaert los, stak zijnen rechterarm naar de schalks-lachende mane uit, en begon, in het midden der nachtelijke strate, zijn “ Ode aan de maan ” te declameeren :

Gij maantje aan den hemelboog
dat mij zoo droef beziet,

sla op mij neer uw minnend oog,
aanhoor mijn zielsverdriet...

" Hebde gij ook al verdriet ? " vroeg Vollaert in-eens.
" Laat mij voortgaan... Stoor me niet, gij. "

Ik had een liefje, schoon als gij,
haar oog was blauw van kleur;
haar lokken waren zacht als zij
en vol met zoeten geur...

" Dat is een schoon fabelken ! " zei Vollaert. " Op wat school hebde dat nog geleerd ? "

" Dat is geen fabelken ! Wat peinsde toch wel ? Dat is een gedicht van mij — van mij ! "

En de secretaris sloeg zich vol trots op de borst. Maar de nuchtere opmerking van Vollaert had hem zulke ergenis gegeven, dat hij zich de rest — het schoonste — niet meer kon herinneren...

" Kom Goedaert, laat ons voortgaan ! " bad Janssens zacht, en in zijn stem lag opeens medelijden met den verdwaalde, en een gevoel van schaamte en berouw, want hij wist dat hij schuld had aan den jammerlijken toestand van den altijd zoo deftigen en huiselijk geregelden man.

Wat ging zijn Lize zeggen ? Zou hij niet beter doen nu maar weg te gaan ? Maar hoe zouden die twee dan thuis geraken ? Neen, bepaald, dat kon niet. Hij moest meêgaan tot aan Janssens deur, hij moest. Vollaert kon dan verder maar zien, hoe hij bij moeder de vrouw kwam. — En met nog zachteren aandrang herhaalde hij :

" Kom, Goedaert, geef ons wêer elk eenen arm. "

" Ja, 'k wille wel ! antwoordde deze, en vatte weer den veiligen steun. Hij bekeek Janssens met verteedering, en zei, ineens :

" Ge zijt gij toch nog zoo 'ne kwaaie jongen niet... "

" Vindt gij dat ? " fluisterde Janssens met een glimlach.

" Bij ja, 'k vinde dat... En ziede gij mijn dochter oprecht geren ? "

" Of ik haar geren zie... o Goedaert... zie, mijn hartebloed zou ik voor heur willen geven, op mijn handen zou ik haar door de wereld willen dragen ! Maar gij — gij hebt mij altijd veracht, gehaat, verfoeid... "

Op zijn beurt werd hij declamatorisch. Goedaert, diep aangedaan door de hartstochtelijke smart van deze laatste woorden, bleef eensklaps weer staan, keerde zich naar Janssens, en sprak, luid in het zwijgen alom :

" Welnu, Janssens, 'k beloof het u... Ge zult mijn dochter hebben. Ge moogt met haar trouwen ! "

" Zulde morgen ook zoo spreken ?

" Waarom niet ? Morgen gelijk nu. Ge denkt toch zeker niet, dat ik zat ben... 'k Ben het geweest, maar nu niet meer... O Janssens, ik had mij in u bedrogen, ik wist niet welk een edel hart gij hadt, ik kende u niet ! Ik zeg het u, o ik zeg het u : ge moogt met mijn dochter trouwen... O Janssens, mijn vriend, mijn schatbewaarder, mijn toekomstige schoonzoon, — kom hier, aan mijn hart ! Zie, ik ween — ik ween — ik ben de gelukkigste van al de menschen... "

Jan Vollaert die daar nu vergeten en alleene stond, had zijnen rooden zakdoek genomen, die als een vlaggetje in het windeken openwaaide en wischte, vol aandoeninge om dit treffelijk schouwspel, een paar zedige traantjes uit zijn oogen...

Plotselings klonk door den stillen nacht een schrille kreet. 't Kwam uit de hoogte. Vollaert, verschrikt, keek op, en zag in 't openstaande venster van Goedaert's slaapkamer, Melanie en haar dochter. De eerste had een witte slaapmuts op het hoofd, waarvan de linten zacht in 't klare manelicht waaiden. De beide vrouwen maakten drukke gebaren en wezen naar Goedaert die nog steeds, vol verrukking, den armen Janssens in zijn armen knelde.

" Goedaert — Goedaert ! riep Vollaert, en trok den secretaris meteen achteruit.

" Wat is er, Vollaert ? "

" Zie eens naar boven — daar ! "

" Ach, ! Heere " riep Goedaert, " mijn Melanie, mijn Lize ! Brave vrouw, — lief kind — om zoo op mij te zitten wachten ! "

Dan, zich weer tot Janssens wendend, sprak hij plechtig.

" Ge zult aan mijn Lize een kerel van een vrouwtje hebben, Janssens. 't Is de goedheid en de liefde zelve ! "

" Zwijg toch, Goedaert, zwijg toch ! " smeekte Janssens beschaamd en gansch ontnuchterd, en keek van terzijde naar Vollaert, die, zonder een

woordeken te zeggen den steenweg overstak en er stillekens van onder muisde...

Maar Goedaert wilde geen reden verstaan en trok Janssens mee tot op het plankier, vlak onder het venster der slaapkamer.

“ Lize ! ” riep hij luid en statig, “ ziehier uw toekomstige echtgenoot ! Ik geef mijne toestemming : ge moogt met hem trouwen — morgen al ! ”

Het venster werd met geweld dichtgeslagen. Eenige oogenblikken daarna ging de voordeur open. Melanie verscheen op den drempel. Sprakeloos trok zij Goedaert binnen den huize. Janssens had nog den tijd te zien, hoe Lize van uit de gang, hem droevig, maar toch niet verwijtend noch boos, aankeek, en dan werd de deur voor zijn neus dicht geslagen. Eenzaam en vol gedachten, maar toch eenigszins gerustgesteld door Lize’s blik, ging hij naar huis. —

In de donkere gang van Goedaert’s woning geleidden de beide vrouwen den waggelenden man elk aan eenen arm; op de trappen ging Lize met het in allerijl aangestoken kaarsepanneken voor ; terwijl Melanie Goedaert, flink van achteren aan zijn broek vastklampend, vastberaden den trap op-duwde. Toen ze zonder avarij boven gekomen waren, gaf Lize ’t kaarsepanneke aan haar moeder over, en ging hoofdschuddend heur slaapkamerken binnen, tetwijl hij haar met stotterende stem en hikkend achterna riep :

“ Ge moogt met hem trouwen, Lize — ge moogt, zeg ik u ! ”

“ Houd uwen mond, zeeveraar ! ” morde Melanie, boos, deed in allerhaast de deur open en schoof hem met een nijdig duwken de kamer in. Maar hij struikelde over de pikkels van eenen stoel en viel met gansch zijn zwaarte, languit in ’t midden van het vertrek. Als zij hem met groote inspanning had helpen rechtstaan, liet hij zich in den grooten zetel bij de schouw neerzakken en zat haar met een dwazen lach op het hoogroode gelaat aan te gapen. Zij stond vóor hem, recht-op, het brandend kaarsepanneken nog altijd in de hand.

“ ’k Ben beschaamd in uw eigen plaats ! ” zei ze verontwaardigd. Hij lachte en zakte nog dieper in de molligen zetel.

“ — ’k Ben een beetje zat, hé Melanie ? ”

“ — Een beetje, een beetje ! Zoo zat als honderd duizend Zwitsers — dat zijt ge ! En dat voor een man van uw conditie ! Wat moeten de

geburen daar van zeggen ! 't Is een schande ! En ons zóo naar u te doen wachten ! Om elf ure waren wij al ongerust ; ten twaalve zaten wij daar nog te wachten... Om u gaan durfden we niet... Gestadig gingen wij aan de deur zien, maar we zagen u niet afkomen. Het werd één uur, half-twee, en ge waart er nog niet... Verbeeld u onzen toestand... Eindelijk, zijn we naar boven getrokken, hebben ons uit het venster geleid, want we wilden, we konden niet slapen gaan... Alleen, als we den nachtwaker zagen afkomen, trokken we ons binnen, want die moest ons niet zien... Het werd twee ure, kwart na den tweeën, half-drie... Eindelijk waar-de daar ! Maar hoe ? En wat zagen we vóor onze oogen ? O 't is om in den grond te zinken van schaamte ! Ge zeg niets ? Ge durft uw oogen niet opslaan ? Allo — antwoord : Zijt ge niet beschaamd ? "

Zij trad dichter op hem toe, en zag nu, dat hij in slaap was gevallen. Nijdig zette zij 't kaarsepanneken op de schouw, en schudde hem tot hij, dof-brommend, een beetje wakker werd :

" Laat mij slapen — Janssens. — Ge moogt er toch mêe trouwen, zeg ik u ! "

" Gij zijt hier in de herberg niet — maar op uw kamer ! " schreeuwde zij hem woedend toe.

" Waar ben ik ? "

" Thuis ! "

" Ach ja — thuis... 'k Heb vaak... "

" Doe uw kleeren uit. "

" Ik en kan niet... Help mij een beetje... "

" Dat onbrak er nu nog aan — u moeten helpen gelijk een klein kind ! God — God — hoe kan een mensch toch zoo diep vallen ! " zuchtte zij en haar woede werd een groote droefheid, een weemoed, eindeloos...

Toen zij ten slotte er in geslaagd was den hulpeloozen man, — die niets dan zinlooze woorden meer stamelde en dof-brommende geluiden uitbracht, — te ontkleeden, tilde zij met een laatste inspanning van al heur krachten, hem in het hooge breede bed, rolde hem tot in den hoek tegen den muur en liet hem daar liggen, zonder hem nog aan te zien. Hij verroerde niet meer, was in een looden slaap verzonken. Als zij, na 't kaarsepanneken te hebben uitgeblazen, zich naast hem neervlijde, hoorde zij opeens zijn zwaar geronk opstijgen in de nachtelijke stille kamer.

Het hert vol droefheid zei ze heur avondgebed op, en besloot het met den vromen wensch :

“ Van de zittingen der Dekenij, verlos ons, Heer ! ”

III.

Henri Goedaert zat in zijn keuken, het zieke hoofd omwonden door een wit-lijnwaden doek, in mosterd en sterken azijn geweekt. Dat zou zijn hoofdpijn doen ophouden. Maar ’t en hielp niemendal, en ’t was in zijn kranken kop een martelend gehamer en gebons, een donker gevoel van dreigende zwaarte, dat niet om uit te houen was. Hij was er mee uit zijn bed gekomen en was niet eens naar zijn bureau kunnen gaan. Nu zat hij hier ziek en sukkelachtig, met een gewaarwording of hij ieder oogenblik moest gaan braken. ’t Was beroerd, hoe ellendig hij hier nu zat. “ Neen, dat uitzitten ’s nachts, en dan dat naar gezuip, dat was niets meer voor hem. Hij was dat niet meer gewoon, zou der nooit meer aan wennen. En dan — hoe belachelijk stelde hij zich niet aan als hij dronken was ! Hoe zullen ze met hem plezier gehad hebben ! Hij had nog een vage herinnering van al de dwaze doeningen, die hij dien nacht had uitgehaald, eerst in ’t café, later op straat, als die Janssens hem naar huis had geleid ! O, die Janssens, — die kerel, die was de schuld van alles ! ’t Was een komplot van hem geweest, om zich te wreken over de minachting, die hij hem altijd had betoond ! En denken dat Lize, zijn Lize, woorden van verontschuldiging had voor het laaghartig gedrag van dien kerel ! Wat wilt ge ? ’t Bleef toch altijd een commis-voyager, en uit een azijnvat kan men geenen wijn tappen, dat spreekt ! Maar smerig was het toch van dien Janssens ! Al wist hij niet bepaald wáarom — hij was toch de groote schuldige ! Hij zou ’t hem nooit vergeven — noóit. O, vroeger was ’t alleen minachting die hij voor hem gevoelde, maar nu — nu haatte hij hem, hij haátte hem... Als hij aan den laatsten nacht dacht — dan schaamde hij zich... Zou hij nog weêr onder de oogen van de bestuurleden durven komen ? Deed hij niet beter maar zijn ontslag in te zenden — te meer daar het zetelen naast een Louis Janssens hem een stage marteling zoude wezen ? Maar dan vond hij het telkens pijnlijk, zoo in-eéns, om der wille van een

vreemde en uit boete voor eenige uren van zwakheid, vaarwel te moeten zeggen voor goed aan zijn schoone droomen van roem en eere, aan al de glorierijke verwachtingen van zijn secretaris-ambt... En hij werd weêr besluiteloos, zou nog eenige dagen wachten en zien, wat de tijd brengen zou...

" Welnu, papa — hoe gaat het ? — " vroeg Liza, die juist terug kwam uit stad.

" Niet goed, kind, niet goed. Die kop, ziet ge — die wil maar niet deugen. "

" — Ja, een kermis is een geeseling waard. "

" 'k Hou niet van die kermis. Dat is niets voor mij. 'k En kan daar niet tegen. Maar ze hebben 't met opzet gedaan — heel zeker toch die vermaledijde Janssens ! Maar dien zal ik het betaald zetten, geloof me ! "

Over Lize's rozig gezichtje, waarin twee heerlijke donkerblauwe oogen helder en onbevangen rondkeken, gleed een waas van weemoed. In haar schoone, meest schalks-starende oogen, lag droeve ernst. Zij zuchtte.

" Och papa — beginde daar nu weer van ? Waarom moet ge altijd zoo op Janssens zijnen nek zitten ? Als morgen de hemel op ons hoofd valt, zal het weêr zijn schuld zijn... Wat heeft hij misdaan ? Dat hij mij gaarne ziet, dat hij met mij zou willen trouwen... Maar ik zie hem toch ook gaarne... 't Is waar, gisteren is hij te ver gegaan, 'k weet het, en 'k heb het hem dezen namiddag nog eens flink gezeid — "

Als door eene veer bewogen, sprong hij eensklaps van zijn stoel op, rukte in woede den sterk-geurenden doek van zijn voorhoofd af, en zag zijn dochter met vlammende oogen aan.

" Welhoe — ge ziet hem nog, ge spreekt nóg tegen hem — zelfs na 't geen gister gebeurd is ! O Lize, schande, schande ! "

" Maar gisteren hebt ge gansch anders tegen hem gesproken... "

" Wat ik gisteren zei kán me niet schelen. Maar vandaag zeg ik u dat hij u niet waard is, dat ik nooit de toelating tot uw huwelijk met hem zal geven. 't Is een gemeene kerel, een spotter, een dronkaard, een steunpilaar der herbergen ! "

" En dezen nacht, in 't midden der straat, waar Vollaert bij was, hebt gij hem in uwe armen genomen en aan uw hart gedrukt ! " vaarde Lize bitter uit.

“ Ik ? ” vroeg Goedaert ontsteld. “ Ik ? ”

“ Ja, gij, papa... Mama en ik hebben het gezien. ”

Het was dan toch waar, gelijk het zich nog vaag herinnerde ? Tóch waar ? O maar dat was vreeselijk, zooiets ?

“ Zijt gij daar wel zeker van, kind ? ”

“ Of ik er zeker van ben ? Vraag ’t maar eens aan mama, als ze weêrkomt ! En ge zeidet gestadig, dat het zoo een brave jongen was, dat ik er mocht meê trouwen... En nu, nu is hij opeens te slecht om nog te bezien...”

“ ’t Is een gemeene kerel ! ” herhaalde Goedaert, getergd, dat zij beiden vannacht al zijn dwaze doeningen hadden gezien “ ’t Is een gemeene kerel, zeg ik ! ”

“ Neen, papa, dat is niet waar. Wel is hij wat vurig, wat opvliegend, wat geruchtmakend — maar eerlijk is hij, eerlijk en braaf. En hij komt treffelijk aan zijn brood, moet zich niet schamen nevens u. Hij is niet wat ge denkt, papa ”.

Maar Goedaert had zich weêr neergezet en antwoordde haar niet. ’t Was weer zoo zwaar in zijn hoofd, zoo pijnelijk-zwaar... Lize zette zich voor ’t venster, doelloos, en keek naar buiten op de straat. ’t Avonde langzaam, vredig en schoon. In de verte hoorde zij kinderen spelen en een lieflijk geluid van lachen en zingen huppelde vroolijk door de lucht. Zij wist niet waarom, maar ’t maakte haar nog droeviger, vulde haar oogen met tranen... Zij hadden ’t zoo goed samen overleid, Janssens en zij... Hij zou papa’s kandidatuur voor het secretaris-ambt aanbevelen, en dan zelf maar ’t ambt van schatbewaarder aannemen. Zoo, een paar maanden lang zetelend in ’t zelfde bestuur met Goedaert, zou hij gelegenheid te over vinden om papa gunstiger tegenover hem te stemmen... ’t Was alles zóo goed bedacht, en nu waren ze, natuurlijk zonder booze bedoelingen, na die eerste zitting aan ’t boemelen gegaan en papa was er ’t eerste slachtoffer van geweest... Janssens zou de gebroken potten betalen. Waarom was hij ook zoo wild, waarom moest hij ook steeds haantje de voorste zijn ?... Ach, en ze zag hem toch zoo geren...

In de keuken was het stil. Niets en verroerde meer. Goedaert zat in zijnen rieten leunstoel somber voor zich te staren, en keek nu en dan heimelijk naar zijn dochter, die aldoor naar buiten staarde, waar de roer-

looze avond viel. Lang was er stilte tusschen beiden. Eindelijk riep hij haar toe, zacht-beschroomd :

" Lize — kom eens hier, kind — "

Zij stond op, loom, en naderde, kwam vóór hem staan, maar zag hem niet aan.

" Ge hebt geschreid, Lize ! "

" Ik, och neen, papa ! " maar weêr schoten haar oogen vol tranen. Snikkend lei ze haar hoofd op zijnen schouder. Hij was ontroerd, zag haar vol medelijden aan.

" Ge moet u dat zoo niet aantrekken " fluisterde hij. " Ik en meene dat zoo erg niet... "

" Ik zie hem toch zoo geren, papa — en gij — ge kunt hem niet hooren of zien... "

" Kom kind, kom, dat zal wel beteren... " zei hij ontwijkend. " Ge moet daar geen verdriet in maken. Ik heb niet gaarne dat ge schreit... "

" 'k Weet het papa, 'k weet het... maar ik kan er toch niet aan doen... "

Zij ging zich weer aan 't venster zetten. Lijk schimmen schoven de menschen over den steenweg, in het alom donker-worden. In de ruiten van den overkant vlamde hel het goud van de ondergaande zon. Zachtjes nog zong het verre kindergespeel, en stierf dan rustig uit. Een wonderlijke vredigheid daalde in haar. Zij schreide niet meer. Onder de weemoedig-zoete bekoring van het zomersche dagesterven zat zij roerloos, langen tijd. Toen kwam haar moeder binnen met de brandende lamp, en zette die zwijgend op tafel. Dan liet ze de storse zakken. Meteen was voor Lize de vluchtige betoovering weg en nu merkte haar moeder hoe bleek ze zag met vochtige oogen van schreien.

" Hij heeft het zeker weeral over Janssens gehad ! " morde zij. Ja, dat kan ik zooal denken. 't Is Janssens die de schuld van alles is, 't is Janssens die hem heeft zat gemaakt, 't is Janssens die hem heeft opgemaakt om het beest uit te hangen ! Belachelijk ! En dan komt hij u daarover een zaag spannen ! Maar troost u, kind, troost u, hij en is alleen niet meester. ik ben der ook nog... "

" Och mama, laat ons maar liever daarover zwijgen, " sprak Lize verdrietig.

" Zwijgen ? Over wat zwiigen ? Over dezen nacht ? Om hem misschien

te doen gelooven, dat ik er niets om geef? Daarover zwijgen? Maar 't is een schande, zoo iets? Ik ben beschaamd in zijn eigen plaats. 't Is de eerste maal, maar 't zal ook de laatste maal zijn, dat zeg ik! Kieken dat ik toch was me zoo te laten de oogen uitsteken door dat secretaris-schap! Eere en glorie — bah, als ik daarvoor dát zou moeten verdragen, dan zie ik er liefst van af! Hij zal zijn ontslag geven, ja, dat zal hij, en wil hij niet schrijven, dan zal ik het doen!"

Goedaert bleef zwijgend op zijnen stoel zitten, liet haar uitrazen, en om zijn lippen was een glimlach als wilde hij zeggen: Praat maar — ik geef er toch niet om! Maar binnen in hem was het zoo droef, en zulke pijne voelde hij daar om de gegronde verwijtingen van zijn vrouw, zijne lieve trouwe Melanie, die altijd zoo goed en zacht was voor hem, dat hij wel hadde willen schreien, op de knieën zakken voor haar en deemoedig vragen om vergiffenis...

En weer van zelf, dwaalden zijn gedachten naar Janssens... O ja, 't was alles zijn schuld — zijn schuld alleen...

RICHARD DE CNEUDT.

('t vervolgt)

DE ROMANTIEK IN JACQUES PERK EN ALBRECHT RODENBACH

II.

Onze tijd is op hooger plan en op universeeler wijze de voortzetting van onnoemelijk veel geestelijke bewegingen van het verleden. Er is nooit een tijd geweest van zoo ontzaglijke bewustheid in kunst, religie en wijsbegeerte ; maar ook nooit een tijd van zoo groot verschil tusschen het bewustzijn van den gewonen mensch en dat der hoogste geesten, in wie de beschavingen van vele eeuwen zijn samengekomen en opgeklaard, door het helderste geesteslicht bestraald dat ooit op aarde scheen.

De romantische geest, waarin de oude werelden van de symbolische en ideaal-klassieke ideeën zich in hoogere eenheid weerspiegelen, heeft zich in de Poëzie het volmaakst geopenbaard, in vrijheid van ideëele zelfbedoeling, in Shakespeare en Goethe en in de dichters van den nieuwen tijd.

Maurice Maeterlinck noemde den tijd van John Ford en Shakespeare de grootste oceaan van Poëzie die ooit op aarde deinde. En nóg duurt de hooge golving voort door onzen tijd, waarin de geestelijke bewegingen alleen nog beheerscht worden door de helderst bewuste geesten, zoodat de vloedgolven van die zee niets verwoesten, maar ongedwongen kunnen uitgolven. Duidde Maurice Maeterlinck op de Elisabethaansche periode der Engelsche letterkunde, als op een oceaan van poëzie zoo groot en zoo machtig

van beweging als er ooit op onze aarde bewoog, een " mare poetarum " der geestelijke wereldkaart zooals geen andere tijd kan noemen, dan kunnen wij dat erkennen, doch met het heldere besef dat hetgeen die zee bewoog, hetgeen die poëzie in de hevig ontroerde zielen der " Elisabethan dramatists ", waarbij volgens Taine de grootste aller kunstenaars waren, deed bruisen in een branding van hartstochten, de " romantische geest " is, die tot onzen tijd toe en voor eeuwig de hoogste poëzie beheerscht, die zich onbegrensd over de wereld uitbreidt.

Ook nu kan die zee bij wijlen zoo wild en stormachtig zijn, en afwisselend zoo licht en donker als weerlichten en winternachten, zooals Maurice Maeterlinck haar zag in John Ford's en Shakespeare's tijd. Wij kunnen nog altijd de golven zich zien wentelen, uit de diepten de wonderen van schoonheid in kleurschakeeringen van het oppervlak aan het licht brengend, en in de bruisende kolken van hartstocht, brekend aan 't oppervlak, en in de ziedende branding langs de klippen van het aldagsbestaan, de beweging en het kleurige licht zien waarin de romantische ontroerde geest eigen krachten uitviert en eigen schoonheid uitstort over de wereld.

In het drama " Gudrun " van Albrecht Rodenbach is evenzeer de golving van die zee van poëzie, in Shakespeare's geest het hoogst bewogen en het verst zich wentelend, te zien als in het Shakespeareaansche drama " La Princesse Maleine " van Maurice Maeterlinck. Van den laatste weten wij het dat hij in den hoogen droom van romantische ontroering, in zijn " Prinseske " — zoo hebben het zijn vrienden verteld — Shakespeare wilde evenaren, en in het tragisch-zielsschokkende zelfs hem overtreffen [1];

---

1 Ik verwijs wat het verband tusschen Maeterlinck's Princesse Maleine en Shakespeare's Hamlet betreft naar de studie van Prof. Is Van Dijk over Maeterlinck (H. ten Hoet, Nijmegen 1897). Hjalmar uit M.'s drama heeft overeenkomst met Hamlet.

van Albrecht Rodenbach zegt het evenzeer elke bladzij van zijn gedicht, waardoor de hartstocht vaart van zijn dramatisch bewogen ziel, dat in hem het levens-rhythme der heroën vrijer door het woord heen voer dan van eenig ander drama-dichter in onze taal. Rodenbach had het zielsbewogen rhythme der groote dramatici en hun verheven geestesinzicht in het wezen der hoogmenschelijke hartstochten en verlangens, zooals het drama het eischt; en in aanleg scheen hij voorbestemd om ons de groote drama's en tragediën te geven die in onze taal nog niet geschreven zijn; maar in zijn trotsch verlangen en romantischen geestdrift, midden in den strijd om het meesterschap, toen zijn jeugddroom de vervulling nabij was, gestuit door den dood, heeft hij in zijn " Gudrun " toch een drama gedicht, dat in onvolmaakten vorm het zuiver dramatische van gevoel en verbeelding inhoudt en rijk is aan zuiver romantische schoonheid.

" Gudrun " is een gedicht, dat zonder de overstelpende symboliek en allegorie van een tragedie als " La Princesse Maleine ", toch met een grootsch geestesgebaar de bedóeling toont om in het dramatische spel, in zijn verwikkeling van veraanschouwelijkte gebeurtenissen, — vooral in de ideale blank lichtende gestalte van Gudrun, uit de Germaansche mythologie in nieuwen dichterlijken glans verschenen, én in de donkere grootsch-sombere Wikingergestalte van den ouden Wate, om zich heen de zwoele romantiek der Germaansche verbeelding, — tot een grootsche " vertooning " te maken en in een geestelijk spel te veraanschouwelijken wat hem voor-zweetde als de bevrijding en verheffing van den volksgeest.

De dichterlijke bezieling van een groote gedachte, vorm en inhoud gevende aan den volksgeest die er zich in kan verwerkelijken, is altijd romantisch. Daarom is een volks-epos óok altijd romantisch; — maar des te meer is het een drama, waarin de

volksgeest, verfijnd en veredeld in den dichtergeest, zich openbaart in de hoog-menschelijke vertooning van den strijd en de overwinning zijner verhevenste gestalten.

In die verheven gestalten ziet de volksgeest, die zich zijn verleden bewust is, zijn eigen ideale vormen. Geen wonder dat de mythologie de dichterverbeelding, waarin de volksgeest zelf zijn ideale gestalte herkent, vervult met de ideeën en phantasieën, die slechts te verwerkelijken zijn in een verheven drama.

In die ideeën en phantasieën schemert nog het verbleekte ideaal der klassieke schoonheid, eeuwig moment van het romantisch schoone. Zijn ander moment is het symbolische schoon, dat evenveel aan glans wint als de ideale schoonheid daaraan verliest, en omgekeerd, zonder dat ooit het symbool als teeken der beteekenisvolle Idee door zijn licht deze overstraalt, maar ook zonder dat het ooit in de kunst geheel verduisterd wordt. Alleen in de zuiverste romantiek, door de schilderkunst heen — de bouwkunst staat in het teeken der symbolische schoonheid en de beeldhouwkunst straalt het schoonst in het licht der ideale schoonheid — en door de muziek, de zang- en de dichtkunst, zich vervolmakend in hoogere phasen der aesthetische Idee, in de zuiverste "romantische schoonheid", zijn "symbool" en "ideaal" opgeheven en vereenigd. [1] Zij zijn opgeheven in een nieuwe schoonheid, waarin zij, als zij nog als bijzondere momenten te onderscheiden zijn, elkaar neutralizeeren. Het ideaal is uit zijn abstraktie verlost, is uit zijn verstarring tot nieuw ideëel leven gekomen in de ziel van den uit eigen oorspronkelijkheid scheppenden kunstenaar; en ook het symbool is als moment van aesthetische idealiteit uit zijn konkreet aanzijn, waarin het door zijn gebrokenheid met de Idee uiteengevallen en verbrokkeld was in een eindelooze verscheidenheid van

[1] Zie de dialektische ontwikkeling der schoonheidskategorieën in mijn studie "Aesthetica, Stelsel der Schoone Idee". Tijdschrift voor Wijsbegeerte 1908. N° I.

teekens, opgeheven en vereenigd met het ideaal in de schoonheid van den romantischen geest, die in de werkzaamheid van zijn bezielende scheppingskracht de werkelijkheid van leven, ziel en geest opvoert tot de idealiteit.

De romantische schoonheid is werkelijkheid én Idee, is de verwerkelijkte Idee zelf in haar zinnelijk-geestelijk schijnen. Zij is de Idee die in de werkelijkheid van leven, ziel en geest van den scheppenden kunstenaar nieuw aanzijn verkrijgt, geopenbaard in het licht van den nieuwen tijd, dat straalt over het werk van den romantischen kunstenaar, den vrijen, den geestelijk wedergeboren mensch in de Renaissance der kunst.

In Rodenbach's " Gudrun " is meer romantisch verhoogde symboliek dan in zijn andere gedichten, die nog vrijer uit de spontaneïteit van zijn geest ontstonden, hoewel zij niet zoo rijk zijn aan poëzie als het drama. De symbolen begeleiden de verheven ideeën en de hevig bewogen hartstochten zijner helden. Hij had een hooge bedoeling met zijn drama. De symboliek is daarom ook niet een bijkomstig verschijnsel, maar betreft het wezen zelf van " Gudrun. " Tegen den somberen mythologischen achtergrond beweegt zich de lichte en teedere gestalte van Gudrun, verpersoonlijking van Germaansche liefde en trouw ; en naast haar verschijnt de trotsche, verheven, maar door het leven en den hopeloozen strijd tegen het noodlot geteisterde heldengestalte van den ouden Wate, afstammeling van een Wikinger-koning. Roept Wate de oude tijden op en verkondigt hij den roem en de grootheid van het verleden, Gudrun is het hoopvolle beeld der toekomst. Symboliek is er al dadelijk in het trekken en gekletter der zwaarden, dat den grooten strijd aankondigt, de wapenkreet langs de duinen, die weerklank vindt in Wate's van strijd vervulde ziel. " Mijn hand heeft naar het zwaard gegrepen, " — is dit woord van Wate niet het voorteeken van den opstand en de bevrijding ? Hij roept

de zalige helden aan die onder hunne tommen rusten of in den grond der zee, en spreekt van zijn vader wiens veete hij erfde. Zijn de geesten der zalige helden uit de hooge hallen gedaald, en hebben zij rond zijn sponde gezweefd ?...

... 'k Zag U
in mijne droomen, nevelige schare !
En hebt gij in de halve woorden die
het rusteloos gedacht der loome tonge
deed stamelen, het ontwerp soms gelezen
dat mijne ziel verjongt in 't oude lijf ?

Dan het wondere symbolieke spel met de runen, als hij uit de runen-teekens leest, met eigen geesteslicht in de duistere runen-taal het raadsel harer teekens tracht te verklaren. Daarin spreekt de geest van het verleden. Om den grijzen Wate valt het geheimzinnig duister van den mythen-nacht. — Dan, als de oude held nog verdiept is in zijn runen, verschijnt Gudrun, schoon en lieflijk van gestalte, licht in het duister der verbeelding stralend. Als de oude sombere Wate het verleden is, zou Gudrun in haar jeugd en lieflijkheid niet de toekomst zijn ?

Maar hoe dicht staat hier naast het symbool het ideaal ! Gudrun is een ideaal, het germaansche ideaal der schoonheid, der liefde en trouw. Ook Wate is een ideale gestalte, het Germaansche ideaal van den held en den wijze, in zijn gemeenschap met de helden en goden van het verleden. De symbolische schoonheid vermengt zich wonderlijk met de ideale schoonheid. Later, tegen het einde van het drama, als Wate in sombere doodsgedachten weer zwerft aan 't strand, zijn leven en bewustzijn nog rijker aan het tragische van zijn daden en denken, in een gemoedsstemming overeenstemmend met de omringende natuur, spreekt hij toch nog, als hij de matte stralen der zon ziet, van een flauwen hoopstraal,

“een laatste vonk,” en, in zijn haat en onmacht, van zijn rustelooze drift en werkzaamheid. Doch het al-beschikkend noodlot zegevierde, hij werd overwonnen en voelt zich oud en versleten : “Allicht verdooft en sterft ook uit de vonk, die laatste vonk die mij in ’t leven houdt, gelijk de bleeke zon ook langzaam daalt en verdooven zal, ginds, in die matte kimme.”

> Dan zal het nacht zijn, nacht — doch zonder morgen
> voor mij. — Helaas ! ik voel het reeds — en huivrend
> mij waait die eeuwige nachtwind door de leden....

Gelijk in ’t begin verschijnt in al die somberheid van doodsgedachten, waarin het roemrijk verleden geheel ten onder zou gaan, weer de lichtende gestalte van Gudrun. Ongezocht, geheel liggende in het wezen des drama’s, spiegelen zich de beelden van verleden en toekomst in de dichterlijk dramatische verbeelding, met een verheven symboliek van gedachten.[1] — De hoogste symboliek openbaart zich als Gudrum, ook bewuster geworden door liefde en smart, in gedachten verzonken, zich neerzet op den duinrand en onbeweeglijk den blik zeewaarts richt, waar haar held Herwig, zwervend op zee, weer zal verschijnen om haar en het land te bevrijden.

Albrecht Rodenbach spreekt in zijn drama herhaaldelijk van “zinbeelden,” van “voorteekenen,” maar had hij het niet gedaan, zijn gedicht toont op elke bladzij hoe in zijn romantischen dichtergeest de symbolische schoonheid telkens als moment der romantische schoonheid duidelijk aan ’t licht komt, zonder dat ook het ideaal schoone er niet soms even schoon in verschijnt. Merkwaardig is het dat ook Maurice Maeterlinck, in ’t bijzonder in zijn eerste drama’s, de ideale gestalten zijner vrouwen omringt

[1] Vgl. mijn beschouwing over “Gudrun” in “de XXe Eeuw,” 1906, Juni n°.

met een wonderlijke verscheidenheid van sterk psychisch ontroerende symboliek. Aan symboliek is "La Princesse Maleine" onvergelijkelijk rijker dan "Gudrun." Ook in Ibsen is veel symboliek, en zelfs in Shakespeare, maar Maeterlinck toont ons haar schoonheid in overstelpende rijkheid. In de romantische schoonheid komt de hoogere eenheid van de symbolische en ideale schoonheid tot werkelijke verschijning; maar nooit is het symbool of is het ideaal geheel ten onder gegaan, omdat de schoone Idee altijd zal moeten verschijnen in "teekenen," en omdat kunst altijd iets ideëels zal moeten "beteekenen," terwijl de hoogste verschijning der schoonheid altijd op de ideëele gestalte van het schoonheidsideaal zal gelijken. Ook in "Mathilde," neen, vooral in Jacques Perk's door het klassieke schoonheidsideaal doorglansde verbeelding in zijn "Mathilde-cyclus" straalt het ideaal schoone met zuiver licht over de dichterlijke beelden. Deze beelden, als teekenen der poëtische idee toch symbolen, zijn ideaal schoon door hun plastische volkomenheid die in zijn romantische poëzie iets klassieks behoudt. De klassieke Eroos-idee krijgt in zijn romantischen geest nieuwe bezieling, en verwerkerlijkt zich in zijn schoonheidsdroom in nieuwe gestalten.

Jacques Perk sprak van het "schoonheidsideaal," en zijn dichterlijke beelden hebben daarvan den glans bewaard, die voor hem nooit verbleekt was. "Schoonheid had hem doen liefhebben," zegt Willem Kloos, "en de schoonheid had hem teruggestort, maar aan de schoonheid had hij zich weder opgeworsteld en zijn laatste en eenige bede was gericht tot de schoonheid."[1]

De schoonheid daagt, met stralen om de slapen,
En al, wat knielen kan, valt haar te voet.

---

[1] Inleiding van September 1891 tot Perk's "Gedichten."

Deze strophe duidt het schoonheidsideaal aan, en daarmee opent het IVe Boek van " Mathilde. " Aanbidding is het woord dat deze dichter gevoelde voor de schoonheid, die hem een verheven ideaal was, en voor Mathilde in wie hij dat ideaal aanbad. —

" Mathilde, u bid ik aan, " zegt hij wanneer hij in haar de moedermaagd aanbidt, en later in het sonnet aan Mathilde : " Mathilde ! ik ween van weelde bij 't beseffen : Ik drukte in U een ideaal aan 't hart ! " In het daaropvolgende sonnet, nadat hij haar gezien had als de Sanctissima Virgo, nadat zij hem verschenen was in vergankelijker gestalten, de dartele Erato, voorbij gezweefd was als Kupris, hij zelfs haar dacht als de strenge Kalliope, en andere ideale gestalten der goddelijke liefde en klassieke muzen en godinnen, scheen zij hem als het ideaal der schoonheid en wijsheid als de Δεινὴ Θεός, de moeder der muzen en der philosophie : " Schoonheid... naast U aanbidde de aard geen andren God ! "

Dat de goddelijke schoonheid der klassieke idealen zich in Jacques Perk en in ons vermenschelijkt, en de Idee zich bezielt in het werkelijke leven van een droomer en denker, van een dichter en wijsgeer, en zich in nieuwe vormen openbaart, in nieuwe verbeeldingen en ideeën, beteekent dat de ideale schoonheid, waaraan zich het symbolisch schoone als het tegengestelde moment spiegelt, zich met deze heeft verheven in een nieuwe phase der aesthetische Idee, die de romantische schoonheid is.

JULIUS DE BOER.

(Slot volgt).

ZIELE ZANG.

Terwijl we beide zweefden langs de laan
van zware droomend' avond-floers gewaden,
terwijl we zalig in ons nevel-gaan
al verre in onz' ziele deining traden,

Binst zong er om ons blijde hoofd 't gebeef
uit 't blaren ruischen van de loome boomen,
dat ons omnevelde lijk geel-geweef
van sprookjes die van verre landen komen.

En wij vergingen stille met den wind,
— hoe zacht we in zijn weeke vleuglen lagen —
en 't ruischen werd als 't aâmen van een kind
in teer gefluister om ons heen gedragen.

Lijk blijde kindren hebben we gegalmd
in d'avondlucht onz' ziele zoetste zangen ;
en voelden ze tot teere wolk gewalmd
met 't blarenruischen om onz' wangen hangen.

GERARD CEUNIS.

NU KERSTDAG NADERT.

I.

Nu witte kerstdag nadert, en de boomen
eenzaam wachten naar de sneeuw, en droomen
aan verloren groen en zongezoen,
en vreezen om wat winter-winden doen,

Nu grauw de lucht zich hoopt van sneeuwelagen,
nu neêvlen ommegaan en droom-vervagen,
nu menschen denken : wat om kerstboom leeft,
en witte intimiteit in d'huizen zweeft,

Nu kerstdag nadert... zal ik zalig weenen
en blanke weelde aan mijn leven leenen,
en ook mijn ziele sieren rein en mooi,
met glinster-watte van den kerstboomtooi...

II.

Nu kerstdag nadert
en d'avond gauw
vervaagt met purper-grauw,
en rozig lampelicht
gelijk een zoen
van milde vreê op 't avonddoen
geweven ligt,

Nu kerstdag nadert...
nu wou'k die teere stemming zijn
die vol genucht,
geel-zwevend door de huizenlucht,
zoo fijn en rein
uit kerstenboom zijn voorbereid
is opgedijd.

GERARD CEUNIS.

ALBERT REHM : SPROOKJES.

Met diepen eerbied aanschouw ik en overpeins ik het schoone en gansch volmaakte kunstwerk dat hier voor mij is.

Ik ben niet een mensch die veel boeken in handen krijgt. En ware dit wèl het geval, dan, ik voel het, zou ik toch geen lust hebben, mijn gedachten over die allen op te schrijven. Immers dat moet geschieden door zeer sterken drang van binnenuit, hetzij dat de hoogste vereering of de diepste afschuw dien drang wekt.

Vereering, o heel hooge en fijne, innige en zeldene vereering is nu ìn mij. Want er bestaan, ik voel het, maar weinig boeken, die evenaren kunnen het dierbaar kleinood in mijn hand : De Sprookjes van Rehm. Het zijn Oóstersche Sprookjes, de Sprookjes van Rehm. Het is een zoel, warm nachtvertrek met donkere, donzige, roode gordijnen ; zwaar hangend tapijt langs de wanden. En divans en wierook ; tokayer en fruit ; fijn geurig gebak op Oostersche tafeltjes ; spitspoortig ; ingelegd ; veelkantig. En ranke nargilé's, daar wonder-aromatische tabak in smeult, waarvan wíj hier niet weten. De droom-matte gloring van Moorsche lampen, wonder-zacht, overschemert dat nachtstil met zwoel-rooden schijn als Scheharazade vertelt ; den getulbanden Sultan vertelt. Zij vertelt hem van grotten en kronkele kloven, van een wondere daling naar het rijk van den nacht, van een schitterende stijging, door doolhoven heen, naar het rijk van Allah's ondoofbaar licht. De gevaren zijn klamme salpeterige krochten, eindelooze gangen en wonderlijk stil ; spokige steilten op legende's zwarte bergen, waar neerslaand-duistere machten, den eenzamen pelgrim herscheppen voor tijd-

looze tijden, ach lang, o lang, in een pekglanzend stuk van demonische steen. Des duivels zwarte steen.

En zíjn er dan zoo menschen ? Ja, die zíjn er wel zoo ; maar de zonen van het Westen begríjpen dat niet. En 't sprookje is hùn ijdele klank. Doch laat ons zwijgen van die wereld die verre van ons ligt en slechts den dichter eeren wiens harte daarnaar trekt.

Het moge nu na het bovenstaande vrij onnoodig zijn, toch wensch ik gansch apart en met bizonderen nadruk te zeggen, dat ik heerlijk vrij ben van het burgerlijk-banale en daardoor voor den kunstenaar zoo irriteerend schofterige pa-schap, dat de hedendaagsche beroepsschrijver, en dus ook criticus, die al eens íets, misschien zelfs véel gedrukt kreeg, zich meent te moeten aanmatigen, zelfs wanneer hij góedkeurt, tegenover werk, waar hij eigenlijk in de verste verte niet aan raken kan. Ik voor mij ook, vind dat standpunt nu niet bizonder eerlijk ; maar misschien komt er een tijd waarin de dan democratische maatschappij en dezelver daarmee gepaard gaande kunst-corporaties het in heldere betoogen als opperste eerlijkheid kan kwalificeeren gelijk met de fabelachtige tractements-eischen harer volksvertegenwoordiging.

Nieuwe tijden nieuwe wetten en dat de groote kunstenaar Rehm daarvan een volledig begrip heeft, bewijst hij in de geschiedenis van " den Kalief met den Neus ". Het zou mij natuurlijk veel te ver voeren op de wondere en veeltakkige fijnheden dezer vertelling te gaan wijzen. Wie het niet begrijpt zal het er niet beter door begrijpen en wie het wèl begrijpt heeft het niet noodig. Want het is zoo verbazend af als er maar iets af kan zijn.

Wat een vondst ! Ik zou het, als mensch, naar omvang en formaat, een *boekje* mogen noemen. Maar als de mensch die het geluk kent daar iets van te snappen moet ik het een *boek* noemen. Een ontzettend onsterfelijk werk. Een bóek in de volste beteekenis.

Wat een kléin reusàchtig boek ! Wat een sublieme openbaring van geweldig vermogen ! Welk een groote, stille mensch is deze, dat hij van alle laags en vuils in deze wereld zoo ongenaakbaar verre is. En dat hij, hetgeen hem naderen wil (met die verfijnde schofterigheid, die men soms beminnelijke vrijpostigheid noemt) zoo kalm en beslist reeds op verren afstand weet te weren. Wat vorstelijk zeer geadeld dichter en hoe waardig !

Want er is niets vlegelachtigs meer aan Rehm. Het is al volmaakt klassiek en klaar.

Wanneer ik dit alles zeg over een boekje van even honderd pagina's, dan zal er toch wel iets waars zijn in mijn zeggen. Gelukkig prijs ik hem die het zien en waardeeren kan, en die het vasthouden kan, het schoon wetend voor immer. Immers ook deze houding bezingt Kloos nog zoo pas :

" Het eenge wat wij kunnen op dees aarde,
Wij, die hier dragen hoog der Goedheid vaan,
Is stil te zijn en zwijgend-sterk te staan,
Ons-zelf ontwikklend tot de hoogst-geäarden...

" Alles gaat heen weer, maar het echte-in-waarde
Laat iets toch na, en zal dus langzaam-aan,
Door tientalle'-eeuwen heen, versterken gaan,... "

Ik weet dat de menschheid en bloc maar traag iets begrijpt ; en ik zou 't wel willen dwingen dat men Rehm begreep al was het maar van zeer verre en dat men hem eerde omdat ik hem zoo eer-wáardig vind. Ik zou wel in alle toonaarden willen prijzen. Dat " men " in het algemeen er eens iets voor voelde ! Voor dat wat de gewone mensch doet zeggen : ik zie het, maar doorgrond het niet. De ondoorgrondelijke bekoring van het waaràchtig schoone. Betrekkelijkerwijs natuurlijk ; ach ja, alles is betrekkelijk. Maar

ik bedoel het zóo : zooals op een concert als je nog een klein kind bent, een ánder kind, een beminnelijk wonderkind, mooi en lieflijk en gezond (een lichtend wonder voor je nog niet verkunstmatigd ken-vermogen), de viool bespeelt, en wíj dan, gewone kinderen, er naar luisteren, met stomheid geslagen door dat, alle tooverachtigs verbeeldende mysterie.

Zoo'n kind is ongenaakbaar.

Maar dàt verdwijnt natuurlijk mettertijd. Tòch, de bekóring ervan, íets ervan, blijft terug en versteekt zich in weer àndere dingen. Ik neem aan, hoewel ik hem niet ken, dat Albert Rehm misschien niet ongenaakbaar is, en dat hij het wellicht betrekkelijk wel aardig van me zal vinden als ik hem eens ga opzoeken. Misschien zelfs reeds dat ik dit stukje schrijf. Maar dat verandert allemaal aan de zaak niemendal : die kunst heeft iets op me gedaan wat nòch weg te nemen, nòch te overschaduwen, nòch te verbleeken is.

Natuurlijk, als kind weten we nog niets van dat geheim, dat ons stellen zal in de toekomst als àlles of als niets. De niet-wonderkinderen soms als alles, wonderkinderen (als meteoren van évenmaar),... niets ; en ook òmgekeerd. Wij weten niet dat kruispunt, dat éene moment dat komen zal, van een hel van wee en ellende of een lichten hemel van zoet geluk en rust ; het geheim van de woorden : vele laatsten zullen de eersten zijn en vele eersten de laatsten. Maar ja, hij weet er óok van, hij de groote Rehm als Ali ben Mohammed op dat wonderlijk plateau voor die twee diepe kloof wegen stond, overleggend en wikkend en wegend ; en telkens komt hij wéer voor twee wegen te staan, overleggend en wikkend en wegend.

Hoe fantastisch en kaleidoskopisch is de toch zoo bedaarde gelijkmatig voortschrijdende taal waarmee hij al die wondere beelden wekt van die gangen en rotsen en bergwegen en burchten. En eindelijk

die tocht door dat onmetelijk veel-zalig paleis tot aan die marmeren trap die omhoog voerde, en die uitmondde in de koele open hal, de middagrust gewijd ; en dat venster daar, waardoor hij zag het tintelend perspectief van blij-zonnigen, strak-blauwen hemel, waarin dat schouwspel zich strekte " voor welker werkelijkheid " zijn schoonste verbeeldingen vernevelden als ledige ijdele mist. "

" Loodrecht daalden de ontzaglijke, grijze muren onder hem naar " beneden in een duizelende vaart tot op de schouders der steile, starre " gebergtepieken, zoo diep daalden zij dat hij ze niet lang durfde na te " turen, vreezend de vershrikkelijke aantrekkingskracht dier wegijlende " onpeilbaarheid."

Wat een voorstelling van dien muur onder dat venster ! Wat een suggestieve, stroeve, magische kracht van beelding! 't Is als een zang van voorbijë, daarom zoo vaste, niet meer te verwisschen eeuwen.

Ali ben Mohammed ziet door dat venster met bovenmenschelijk gezichtsvermogen over gansche werelden heen ;

" verder, verder in de wazige nevels der vele dagreizen-verte, de hooge " aanzwellingen der legendarische gebergten van Perzië, en in vlakten voor " hem uit de kleine samenklompingen der wereldberoemde, oude kalifen- " steden Samarkand en Bokhara, en verder nog, verder daarachter meende " hij als een vaag, reusachtig, blauw oog te zien glanzen het wijde, eenzame " meer zijns vaderlands, Khowaresmië. "

En dan ziet hij zijn stad, zijn ouden vader, buurman Hassan, zijn moeder die tuurde en tuurde of hij, Ali, nog niet weder kwam.

" Ach hoevele avonden moest zij daar al gestaan hebben eenzaam in " wanhopig standvastig vertrouwen wachtend die nimmermeer komen kon, " en hoe dikwijls moest zij zijn teruggekeerd met gebogen hoofd en een zwij- " gend, stil verwijt aan hem omdat hij toch ook nu niet weer gekomen was!"

Men zíet ; men behoeft niets meer te vragen. Het wonderkind dóet en... bevredigd is het ontvankelijk hart. Was het handiger of gauwer dan daar straks die volwassen muzikant daar deed ? Volstrekt niet. Het ìs iets, we weten niet wàt. Zijn de woorden van dezen mensch zoo ongewoon ? Doet hij zoo veel bars nog nooit vertoonds ? Volstrekt niet. Maar hij is de begenadigde dien het gelukt. Als hij het Oosten beschrijft haalt hij, men zou haast zeggen een kras door zijn beschrijving, willens en wetens denkend : zie zoo hoor, dat is nou eens een Westersche kras ; maar mis, héelemaal niet waar. Als híj het doet, blijft het Oostersch. Zelfs de kras die hij er door haalde is nog weer een Oostersche. Met andere woorden : vrijmoedig stipt hij op het Westen gelijkende toestanden aan, en het blíjft in stemming dóor en door het Oosten. Een ander daarentegen zal juist alle Westerschheid vermijden, je in het Oosten brengen, er voortdurend bedekt en onbedekt op hameren dat je in het Oosten bènt, en.... het is toch alsof je er níet bent. Dat is nu het wondere verschil, het mysterie van de ware begenadigde kunst. Het wonderkind, de schoone prins of prinses uit het sprookje wien 't gelukt ; wien àlles gelukt en bij wien het gelukken van het kleinste ding reeds alles schijnt te zijn, alles schijnt te omvatten. Terwijl bij andere níet-wondere menschen, lui van macht en geld, aan wie óok alles en wel in massale hoeveelheid gelukt, dit alles in al zijn dikte toch niets schijnt te zijn.

Dat is het groote wonder van den begenadigde, die Rehm is.

Daar valt niet aan te tornen, nìet door neerbuigend pa-gedoe, niet door vergelijkingen met Duizend-en-Een-Nacht, waarachter dan het woord " onoorspronkelijk " een weinig verdekt te lezen staat. Daargelaten nu, dat wij allen, als wij niet te verwaand zijn, wel weten dat niets geheel oorspronkelijk kan zijn en dat zelfs het voortbrengsel van iemand die nooit iets heeft gelezen, toch naderhand iets gemeen blijkt te hebben met dingen die op de zoo oude

aarde natuurlijkerwijs bestaan, daargelaten dìt alles,— Rehm wil niet geforceerd de oorspronkelijke spelen, zoo ijdel en zoo dom, neen hij is niet ijdel, welnee, hij is als de nachtegaal in zijn sprookje " *Het Wedgezang* ", hij zingt samen met den krekel, hij kent geen nijd en met een anderen nachtegaal zou hij eveneens den wedzang wagen, want hij weet het, " hij zingt immers óok mooi ". Hij weet dat een nachtegaal nu eenmaal een nachtegaal is en mogen zij ook onderling iets verschillen, dàt hebben ze gemeen, dat het nachtegalen zijn. En... doordat hij zoo volkomen góed is, vèr achter zich latend wat lager staande menschen met hunne mindere gevoelens zoo dikwijls aan hun kunst bederven, dáarom staan hij en zijn kunst zoo vèr boven dat kleinere úit, dáarom draagt zijn kunst het onmiskènbaar licht-merk van het heilig oord waarin hij is aangeland en... dáarom is hij nu eerst ècht oorspronkelijk ! Hij wil niet mooier doen, hij dwingt zich niet.... en dáarom ìs het juist mooier, daarom is het het móoist !

Alles tot ons brengend zonder voorop gezette meeningen, alles in het juiste licht plaatsend, den booze bestraffend of latend zieh zelf straffen, zonder bitterheid, zonder verwijt. Want zoo is het, niet waar, als hij de geschiedenis vertelt (die hij gewoonweg een " leerrijke " noemt) van den rijken zonderling, die eigenlijk geen zonderling, doch slechts een opgeblazen kwast is, die den menschen geld wil geven op voorwaarde hun de " waarheid " ! te mogen zeggen, en wij zien den jongen beeldhouwer tot hem komen die hem een heerlijk kunstwerk toont en zich daarna verdrinkt omdat de domme rijkaard, gebruik makend van het recht met zijn geld-geschenk gekocht, het een " prul " mocht noemen, niet waar ? dan zien wij daar in gansch niet felle maar heel stille en daardoor véel feller woorden het beeld geschilderd van den aan ons allen bekenden beschermengel. Van dien vuilen beschermengel, we kennen hem wel, die ons een rijksdaalder in de hand stopt en

ons verder aanraadt, nu enfin, steenklopper komt hier te lande minder te pas, maar laat ons dan zeggen naschrijver aan de booten te worden.

Als dan de beschermengel zich naderhand betert en berouw krijgt van zijn euveldaan laat hij een gedenkteeken op het graf van den rampspoedigen jongeling oprichten, om zijn fout te herstellen en dan besluit Rehm het sprookje met dezen zin vlak-weg : " Deze was echter niet meer te herstellen ; ze was slechts te betreuren ! "

Op gelijke wijze, dat wil bij Rehm zeggen natuurlijk weer héel anders, stelt hij de hedendaagsche grove kunstuitingen, vooral in de literatuur, op de kaak. Alle dieren des wouds hebben een wedgezang en prijsrechter is de Ezel. Wat de ekster en de roerdomp voortbrengen vindt hij ontzaggelijk sympathiek, al houden zij zich ook verre in een al te bescheiden kunstenaarschap. Wat de merel en de nachtegaal voortbrengen is, dat spreekt vanzelf, allemaal larie en allang uit de mode. De jakhals krijgt de eerste prijs. En in vervoering spreekt de Ezel hem toe :

" U allereerst mijn vriend Jakhals, uw heerlijk geluid zij de eerste, de
" hoogste prijs. Hoe ademt het uw geweldigen harteslag ! Voeldet gij die
" ik door mijn ontroerde tranen zie zitten daar op uwe stoelen, uzelf niet
" beven met mij en huppeldet uw hart niet van geluk toen hij zijn smart
" druipen liet over de waereld. En dan roep ik u den naam toe van onze
" beminnelijkste zangster, mevrouw Ram, de verheerlijkster der moeder-
" liefde en der eendracht wier beroemde levenslied " mèh " tegelijk bevat
" de reikhalzing der moeder, de teedere borstdorst van het kind en de
" opperste uitstuiping der gezellige huiselijkheid. En ziedaar vervolgens
" mijne dames en heeren, mijn hoog-zacht-teederen vriend Varken, hij den
" fijnst-aangestraalde door 't Licht, den gevoeligste die de taalpracht van een
" soort en volk plotseling eeuwen doet voortschieten naar nieuwe werelden,
" hij in wiens lyrischen prozazang knor- knor- knorrelang zijn samenge-
" stroomd om te worden afgezoomd al de traanpaarlen der eeuwen, als

" dikke bloeddroppels, als geweldige weemoedswerelden, die dwerelden en
" zich hebben vermengeld, godlijk gestrengeld tot één sublieme sensatie-
" kreet, een aanzang, zwaanzang, een hemelsche snottering, een kweeling,
" streeling van gulzigen Weltschmerz. O mijn vriend, mijn varken, o, o !"

Nu vraag ik u in gemoede : hoe is het toch mogelijk en is het niet geniaal om zoo prettig, zoo leuk-weg, zoo kinderlijk-vroolijk en derhalve zonder de minste bitterheid een zoo gecomprimeerd sarcasme neer te schrijven ! Alles kent hij, alles doet hij en hij doet het gansch ongekunsteld goedhartig-welmeenend en vriendelijk-direct.

En, (dit is weer op een heel ander gebied), hoe zal u, als ge ooit een grooten strijd moest strijden in 't verborgen of in 't openbaar, zulk een gedicht aanvoelen ; het is uit " het Sprookje der Waarheid " :

" Ik ben de donkre poort die leidt ter eeuw'ge klaarheid,
De zeven zeeg'len op der wereld zijn.
Ik roep u toe : " keert om, verniet'gend is de Waarheid !"
En fluister dan : — voor wie verworp'nen zijn ! "
Gij pelgrims, weegt daarom, weegt uwer zonden zwaarheid ;
Dan treedt hier in, bescheiden, goed en rein. "

Of wel :

" Zesmaal zaagt gij voldaan uw mateloos verlangen ;
Weerhoud uit eerbied thans eens uw lichtvaardige hand !
Wees wijs en ga ! Niets meer kunt gij hier ooit erlangen :
Der Waarheid kernigst licht niet voor een sterfling brandt !"

Wat een wereld van gedachten leeft er in dien mensch ! Hoe spreken de rozen tot hem van het verre Oosterland waar hun beider thuis is. Al is het maar een roos die om de gootpijp is

gestrengeld ; hoort gij 't wel ? om de gootpijp is zij gestrengeld, niet om de zuilen der morgenlandsche tempelen, maar om de gootpijp. Dan zeggen alle rozen hunne wenschen en het kleinste roosje zegt :

" Ik, ik zou het liefst bloeien op de schoonste plek der aarde — op het " graf van den grootsten dichter. "

" Ja, dàt is het schoonste, dàt moet het schoonste zijn, " antwoordden " de andere drie eenstemmig en ze zwegen, peinzende over de plek waar " elk zich het graf van den grootsten dichter dacht. "

Aandachtige lezers, wéet ge het nu ? Weet ge nu ook dat alle rozen zouden weenen als inplaats van in een wonderen tempel van zacht licht in een oord van hemelsche bescherming, het graf van den grootsten dichter in Overschie zou moeten zijn ? Of erger nog op de algemeene begraafplaats van een plompe rauwe stad ? waar niemand zijn graf ooit zou vinden en waar het na tien jaar wordt uitgeroeid ?

Weet ge nu ook, dat Rehm is de eeuwig-schoone nachtegaal wonend in de zware lommertakken dier wondere nachte-tuinen die rusten om het sprokig, veilig tehuis van mijn eindeloos verlangen, in een héel ver zalig-warm rijk van donzen dalen, rozen en veelkleurige vogelen... héel ver,... zíjn thuis,... ook míjn thuis,... òns thuis... héel ver....

Houd goeden moed, houd moed, eens rijst die gouden dag
Waarop der Wijzen kracht de aarde zal regeeren.
Dan zijt gij éen van hèn ; die 't kwaad verdelgen mag.
Dan zijt gij éen van hen die 't gróot Geluk vermeeren.

KREDE BEN HEIK.

LUIENDE KLOKKEN

II

JONG LEVEN

Van lente zwanger is de lucht,
haar weeën breken in 't gerucht
van ruizelenden regen :
straks baart ze 't gouden licht-seizoen
en blinkt de Mei in bloem en groen
op 't veld en langs de wegen.

Wat lachen soms, wat tranen nog,
de lente groeit van 't zonne-zog,
gaat over de aarde spelen,
de lente leeft in 't voog'lenlied
en 't bloeiend land, weet anders niet
dan spel en kleur en kweelen.

Mijn lente, o, gebenedijd, —
waarom, geen lente-leve' altijd,
en moet de dood steeds rooven ? —
mijn lente, speel en dicht en zing,
o wonder wezen, raadsel-ding,
want lente is : lieve' en loven.

Daan van der Zee.

KUNST EN LEVEN.

EMILE SIGOGNE. EURYTHMIE.

La Belgique artistique et littéraire, 1908.

Eurythmie : vereeniging der krachtsinspanningen en neigingen, harmonie der kontrasten, trachten tot schoonheid's realisatie van hetgeen de geesteskracht vat en het hart ondergaat, zegt de schrijver, in de voor-rede van zijn boek.

Voor wien Emile Sigogne geen bekende is, en dit boek zou in handen nemen, ware menige verassing voorbehouden naarmate hij in de lezing zou vorderen. In den beginne zou hij denken tegenover een jong mensch te staan, vol nieuwe gedachten, afbrekend en opbouwend, vol gloed en moed, vol jonge poëzie met mooien zonnelach van 't leven ; verder, zou hij den schrijver een meer ernstige uitdrukking toegeven en zou hij het enthoeziasme dier woorden met een eenigszins weemoedigen sluier overdekt zien; eerst bij het einde zou hij de overtuiging krijgen zich voor een oud eerwaardig man te bevinden die jong is gebleven, jong van wil en van ziel, en die de jongen vriend wil worden van den lezer.

Toen ik Eurythmie had doorloopen en heel die levenssubstance, dien rijkdom van waarheden, critieken, wijsheden, meeningen, beelden en gevoelens in mijn moeiën geest zag dwarrelen, — lijk een gefonkel van lichtjes die ordeloos, hel, zacht, rood, groen wriemelend dooreen schitterden, — toen zag ik er heel onverwacht het beeld van den schrijver uit oplijnen, zacht en nevelig, innig en mysterisch als een portret van Whistler. Krachtige grijsaardstrekken, mooie witte baard, ironisch-glimlachende mond waarrond zwevend een zacht-droeve trek, en dan, zacht en warm-gloeiend als het licht van September-zon, oogen met wonderen glans, oogen van iemand dien u bijblijft. Een portret zoo mooi en innerlijk, zoo nevelig en vaag, als de vluchtige lezing van het werk me slechts ook een onvolledig idee heeft gelaten, en toch 'n idee van schoonheid, van meevoelen, en van meedenken met de meeste deelen van het boek.

Eurythmie is een werk dat nooit uitgelezen is, een werk dat dient en verdient altijd bij de hand te liggen, waarin men altijd te denken heeft, te analyseeren, te begrijpen en te herlezen, 'n schat van aphorismes, stellingen, losse gedachten, gerangschikt in vier hoofdstukken : Synthèse Evolutive, Propos d'Esthétique, Propos de Philosophie, Propos de Morale. En wat de schrijver ook aanroert, 't zij 't Philosophisch of 't Esthetisch gedeelte, nooit vervalt hij in het banale, en getuigen de meeste gedachten van krachtige originaliteit en van fijn-voelige intellectueele levensbeschouwing.

Hij heeft zijn boek niet geschreven als besluit van studie dezer onderwerpen, noch met een bepaald doel over Eurythmie te handelen, maar met den mooien drang van een dichter, van een denker, die ter stonde in beeld brengt en uiten wil wat hij voelt, zingen moet wat hij hoort *zijn* in zijn geest en hart. En niet zelden treffen we brokken aan, die met een zonderlinge mooiheid bewijzen van 's schrijvers dichterlijkheid. Getuige het XV; bewonder er de zachte melankolie van, zuiver en eenvoudig als van een gedicht:

" Le charme pénétrant des choses qui vont mourir ; le gracieux et mélancolique
" sourire des lèvres qui doivent tôt se clore. Il en est de même pour tout ce qui a vie,
" la fleur, le fruit, la plante, l'animal. L'épi se courbe sous son fordeau doré, comme
" dans l'attente de la faux, et l'homme sent dans son cœur, quand il ploie sous sa
" gerbe, la sérénité des beaux soirs.
" La mort est le sacrifice et la beauté en est le prêtre.

En dan het zonderlinge bevallige :

"………. Mais ce qui n'est point illusoire, c'est le fugitif éclair de beauté que
" mon âme perçoit en vous, lèvres, syllabes, paysages, de la terre, du ciel et des eaux,
" c'est l'harmonie divine que vous révélez et qui fait vibrer l'âme de mon âme. Ma
" perception en est passagère, mais l'éclair et l'harmonie sont éternels, et pendant un
" bref instant, cette éternité a tenu dans mon regard et j'ai communié avec le mystère. "

Het esthetisch gedeelte is lijk een adem van zuiveren avondwind, luwend langs de mooie streken van een rustdal, overal groen, geborrel van helder water, fluisterende stemmen in den avond; treffende communie van zielsmooiheid in de sereene mooiheid der natuur. Maar voor Sigogne schijnt het leelijke schrijnende stadsleven geen belang in te boezemen op esthetisch gebied, en misschien ten onrechte let hij *alleen* op het ellendige

van zulk leven, en laat hij zijn fijn sarcasme over het bourgeoisisme gaan, terwijl er ten andere zooveel droevige schoonheid te vinden is voor niet eenzijdigvoelende zielen in zulk schrijnend ellende-leven.

't Ware vreemd, onwaarschijnlijk, misschien onmogelijk al de gevoelens, gedachten en ontledingen van dit boek instemmend meeteleven en te volgen met den schrijver; doch niet een studie wil ik over het werk schrijven, slecht een zeer persoonlijk en vluchtig oordeel, en zal dus niet stilstaan bij de enkele punten welke niet zooals de andere mijne goedkeuring wegdragen.

Dit niet instemmen is ook onbeduidend vergeleken bij de verwondering welke anders heel het werk ons afperst, voor de zuivere waarheid waarmede hij alles verlicht en voor de kracht der beelden waarin hij zijne gedachten beeldt over philosophie en kunst.

" La vie intérieure est l'eau profonde ou naturellement je me meus, aussi quand
" le soleil s'en éloigne, la vie est absente. Alors l'éclat des plus beaux paysages me
" laisse insensiblé ; je vois comme une ironie dans la beauté des choses, et les êtres que
" je frôle m'ont l'air fantomatique. Un sentiment ou une idée est la lampe intime qui
" illumine tout du dedans „

Heel juist zijn zijne gedachten over Nietzsche. 't Scherp licht van zijn intellectueele kracht laat hij nauwkeurig over den zoo hoog gewaanden Uebermensh wandelen, en verlicht er eigenaardige gebreken. 't Is misschien heel goeddoende den Uebermensch van Nietzsche van zijn hoog voetstuk te nemen en hem wat meer in de dalen van het leven te brengen. Eéns, wordt men het daarover toch nooit, opinies veranderen naarmate wij de zon links of rechts weten stralen.

" La plupart des gens restent fidèles à leur opinion parce qu'il n'y ont jamais
" réfléchi, et s'y attachent en proportion de sa superficialité. "

Propos de morale, bevatten hoogst belangwekkende gedachten. Hij behandelt hierin bijna uitsluitend het menschelijk égoisme. En wat een ironisme !

" Ce siècle fait en paroles des débauches d'altruisme.... Certes tous ces gens
" vivent pour les autres comme le chien vit pour le lièvre, mais la pauvre bête ne s'en
" vante pas. "

Om te eindigen wensch ik nog twee aphorismes te laten volgen, die wonder zijn van kracht en waarheid in hunne bondigheid en originaliteit.

" La volupté, c'est l'aristocratie de la souffrance.
" L'orgueil le plus âpre n'est pas de s'aimer éperdûment, mais de se hair. "

GERARD CEUNIS.

MUZIEK-OVERZICHT.

Ons Repertorium. — Nu we een tempel voor onze Vlaamsche opvoeringen te Antwerpen bezitten, komt meer dan ooit de vraag op den voorgrond : hebben we ook een repertorium ? Bezwaarlijk kan bevestigend op die vraag geantwoord worden. We leven nog op vreemden kost, — op Duitsch rantsoen. Sommige bestwetende Vlamingen zullen deze regelen glimlachend of schouder-ophalend lezen ; andere zullen kwaad worden en een reeks klinkende namen in 't midden brengen : Benoit, Blockx, Wambach, Tinel, Gilson, De Boeck, Ryelandt, Roels, Van der Meulen, Schrey, enz. enz.

Laat ons even stilstaan. Van Benoit wordt niëts opgevoerd, noch zijn opera's *Isa* of *Het Meilief*, noch zijn gesproken lyrische drama's *Charlotte Corday* of *Karel van Gelderland :* de tooneelkundige waarde dier werken is doorgaans gering en voorloopig heeft het gesproken muziekdrama de gunst van het publiek verloren.

Meer dan één criticus in den lande, — wàar zijn echter bevoegde muziek-critici bij ons te vinden ? — had *Herbergprinses* van Blockx een zegetocht door Europa voorspeld. De feiten bewijzen dat zij valsche profeten zijn geweest. In de Fransche en Duitsche tijdschriften van muziek die ik lees, heb ik, in de laatste maanden, geen enkele stad aangetroffen, waar de Vlaamsche Kroegprinses welkom genoemd werd. Ook te Parijs werd ze te gemeen bevonden om vóór het publiek te mogen optreden, al is de uitgever een Parijzenaar en al werd het realismus jaren lang in Parijs gehuldigd : vergeet niet dat de Franschman ook houdt van fijnheid en zwier, van voornaamheid en gevoel. De *Bruid der Zee* vond geen beter onthaal buiten de grenzen en al werd ze eens in Duitschland toegejuicht, sedert iaren verscheen haar naam op geen aanplakbrief meer. Met *Baldie*

zal het denkelijk niet beter gaan : te grof, te zwaar, te schreeuwerig voor een ander publiek dan dat van de Scheldestad. Zal *Telamon*, waaraan Blockx sedert eenigen tijd werkt, de eer der Vlaamsche kunst redden ? wij wachten — met wachtend geduld, — doch heel waarschijnlijk komt de zaak ons niet voor. Nooit heeft Blockx getoond dat hij de man is, om met een Grieksch onderwerp weg te kunnen. Daartoe behoort vooral zwier en verhevenheid, soberheid en evenwicht. Mij dunkt dat zijn temperament gansch anders is, — of, zeg, sluimert er misschien een nieuwe Griek in hem ? Het koele onthaal van zijn *Vastenavond* te Berlijn is niet heel vleiend voor ons land, aangenomen zelfs hij een weinig gepaste plaats op het programma bekwam en dat de kalme Duitschers een inwijding zouden noodig hebben om onze rijk- en schrilgekleurde volkskunst te leeren genieten.

Zal de hoop, die heel Vlaanderen op Blockx gevestigd had, misschien overgaan op een ander hoofd ? Ik twijfel alweer. De proef, die Gilson nam met *Prinses Zonneschijn* is niet beslissend. Ik weet wel dat hij over geen stevig drama beschikte, maar de vraag ligt elders : is zijn aard wel dramatisch ? of is hij meer lyrisch en beschrijvend van aanleg ? Mijn vurige wensch is het, dat zijn *Mariolijn*, pas voltooid, mijn vrees moge logenstraffen.

Dezelfde wensch geldt den *Reinaart* van De Boeck, die gereed ligt voor toekomend jaar. Wat deze toondichter leverde, *Winternachtsdroom*, *Théroïne*, *Rijndwergen*, dwingt eerbied af, bewondering nog niet. Hij leere nu een eigen merk zetten op een eigen werk.

Mortelmans heeft ons geduld te lang op de proef gesteld, om hem nog onder de groote beloften van het zingende en scheppende Vlaanderen te kunnen rekenen. Wie weet wanneer zijn *Kinderen der Zee* vóór het voetlicht zullen komen ?... Ba, hij wroete stil voort en werpe ons nu en dan, tusschen in, een pereltje van een lied toe ! of een heele groep peerlen desnoods.

Wambach leverde geen alledaagsch werk, toen hij ons zijn *Quinten Massijs* bood, en de vijftigste opvoering, die het stuk beleefde en die door Prins Aalbrecht bijgewoond werd, pleit voor de degelijkheid van het stuk. Het munt uit door rythmus en melodie, bevat flinkgebouwde koren, doch moeilijk kan ik gelooven dat het, gelijk gezeid werd, toekomend jaar, vertaald, in de Munt te Brussel zou opgevoerd worden. Het scenario is

zeer zwak en kan slechts, mij dunkt, te Antwerpen bevallen, waar de gebeurtenissen plaats hebben. Overigens, de kunst van Wambach verraadt geen al te groote persoonlijkheid en geeft geen blijken van heel groote diepte.

Wat moeten we denken van den idyllisch-populairen Jef Van der Meulen, die drie Vlaamsche opera's schreef, *Liva*, *De Vlasgaard*, *Halewijn*, en heden op een Franschen tekst werkt ? Zou hij verloren zijn voor de Vlaamsche zaak ? Zòo pessimistisch zijn onze vooruitzichten niet ! Laat ons hopen dat zijn samenwerken met Lagye slechts een tijdelijke ontrouwheid aan de Vlaamsche Muze is. Deze schijnt wel wat tegenover hem gepruild te hebben en ja, heel stellig, zij hadde de poorten van haar schouwburg te Antwerpen wel even wijd voor hem als voor anderen kunnen openstellen. Zij zal wellicht vriendelijker worden, glimlachen en wenken, zoodra zij zal vernomen hebben " het liedekijn van Halewijn. "

Oscaar Roels gaf ons onlangs een mooie brok Vlaamsche kunst in *Pinksternacht* te genieten, die de oogen van alle inheemsche musici vol blijde verwachting naar hem doet keeren : zoowel als de vorige componisten, is hij ons nu een echt kunstwerk schuldig, iets waarop we durven wijzen en dat zegevierend over de grenzen gaan zal ! Succès oblige !

Heeft de Vlaamsche kunst nog andere uitverkorenen in Gent ? De leden van het A. N. V., die eenige fragmenten van Frans Van Uyttenhove's *Gerda* hoorden voordragen, zullen het geen oogenblik betwijfelen. Wie het meerdere kan, moet ook het mindere kunnen.

Nog andere jeugdige krachten werken, heimelijk, op Fransche of Vlaamsche woorden, om deel te kunnen nemen aan den beruchten prijskamp te Oostende, waar een hazelnootje te winnen is van 25.000 frank ! Misschien heeft meer dan één onder hen den kus der Vlaamsche Muze ontvangen ? Wie weet of geen dezer mededingers geroepen is, om later onze vaan hoog, zeer hoog te houden ?

Ryelandt van Brugge heeft ons twee dingen bewezen, toen hij *Cecilia* schreef : dat hij een dramatisch temperament bezit en een technicus van eerste gehalte is. Wij meenen, dat hij, met een goed drama in handen, iets puiks zou leveren, iets dat niet al te spoedig van de affiche zou verdwijnen.

Misschien is *Catharina* van zijn leeraar, Edgar Tinel, het meesterstuk dat wij verwachten. Zijn gloed- en mysterievolle *Franciscus*, onlangs

op zoo schitterende wijze te Doornik uitgevoerd, — na 500 uitvoeringen in den vreemde, wettigt onze hoop. Zijn mislukken met *Godelieve*,— waaraan hij tien geniale jaren verspilde, — doet ons weer het hoofd schudden.

Blikken wij, als zuster An, naar de kimmen rond, dan zien wij hier en daar nog andere schimmen en vormen, die, wie weet, ook wel eens tot heerlijk glinsterende beelden kunnen aangroeien. Brengier bewerkt een *Gudrun* ; Wambach belooft een *Lorelei* en een herwerking van zijn *Melusina* ; Schrey klopt op een *Smid van den Vrede* ; Van Oost, die een blijvenden bijval met zijn vaudevilletje, *Het Minnebrugje*, vond, legde de laatste hand aan een *Rozemarijntje* ; Beyle belooft een *Visscherseer*, Hullebroeck *Koning Oriant*, Willemot *Oogstfooi*, de Vleeschhouwer *Boeremie*, Verheyden *Heibieke*, Willems *Balder's Dood*, enz. enz. [1]

Wie, onder al deze zangers, zal het tooverlied scheppen, waarmee hij, evenals Halewijn, eenieder die het hoort, tot luisteren dwingt ? Wie zal er zijn ziel en zijn geest in vastklinken en er de stroomen der gezonde Vlaamsche lucht doorheen jagen ? Wie zal er zijn eigen wijze van weten en voelen, van zingen en zeggen in neer kunnen leggen ? Wie zal er een levende stem in geven aan zijne heerlijke droomen, aan zijn rijke fantazie, zijn machtige liefde, zijn kennis der menschen, aan 't roeren van 't reine, diepe, volle leven ?

In alle beschaafde landen broeien en groeien thans nieuwe liederen en wordt vlijtig gebeiteld en gebouwd aan nieuwe toon-monumenten. Vlaanderen, hoop ik, zal niet achterblijven in het dingen naar een eervolle plaats onder de componisten. Wat zijn schilders eens vermochten — en heden nòg vermogen, — wat zijn polyphonisten eens deden, dat zullen wellicht ook weldra zijn zangers bestaan. Kan van een Vlaamsch repertorium nog geen spraak zijn, daar onze muziekbeweging nauwelijks veertig jaar oud is, toch schìjnt de toekomst rijk aan beloften. Dat weifelen en tasten kan nog eenige jaren duren, maar stellig, o heel stellig, zal uit de machtige gisting iets geboren worden. Met recht zal misschien, na een vijftigtal jaren, gezeid worden wat nu, eilaas, zoo dikwijls geloochend wordt : “ Wij hebben een Vlaamsche muziek ! ”

---

1 Voeg daarbij de proeven, die in Holland geleverd werden door Van Millegem, Landré, Heyblom, Grelinger e. a.

TINEL.

Tinel !... Een machtig-grootsch Halleluja
Barst los, als ik dien naam vermelden hoor.
De stemmen slaan elkaar, als golven, na ;
Een koor rolt aan, vliegt met een ander koor

De bogen in, ebt weg, zwijmt, sterft bijna,
Doch zwelt, zwalpt weer, een nieuw motief ten schoor,
Bazuinend op, een storm van klank weldra,
Gewelven, goudazuur en starren door !...

In 't Eden, op zijn gouden vonkeltroon,
Rust God, die, luistergraag, vooroverbuigt,
Den grijzen volbaard in zijn breede hand.

Hem lust het loflied van zijn vromen zoon.
En zie, hij knikt, zijn groot rond oog getuigt :
" Ik hoor de ziel van heel het Vlaamsche land ! "

RYELANT. [1]

Zoodus, die liedren, die gij, zoo volmaakt,
Zoo roerend voor uw Vlaandren hebt gezongen, —
Die hebben nòg zijn harte niet geraakt ?
Die vliegen nòg niet ons op aller tongen ?...

De Vlaamsche Psyché, uit den slaap gesprongen,
Heeft dus alleen naar leute en jok gehaakt ?
Gij hebt haar tot geen schaterlach gedwongen !
Gij hebt niet voor haar groven mond geblaakt !...

1 Jozef Ryelandt schreef een reeks meesterlijke liederen op verzen van Guido Gezelle.

Zing voort. Zie naar die malle meid niet om.
Laat vrij voor God en enkle zusterzielen
Uw orgel droomen in uw schemer-dom.

Onthoud : toch zal ze, wars van 't lied der aard,
Vóór uw mystieke Muze komen knielen,
Of — Vlaanderen is zijn kunstenaars niet waard !

LAMBRECHT LAMBRECHTS.

TIJDSCHRIFTEN :

NIEUW LEVEN heeft een metamorphose ondergaan, die zeer zeker in zijn voordeel is.

Redactie en Uitgever zijn veranderd en het heeft er bij gewonnen.

Inhoud : G. Van Hecke, Jeugd ; Arie Deleu, IJdele Zielen, René Verdyen, Over Middelnederlandsche Letterkunde ; F. Van Hecke en J. Vander Velden, Verzen ; G. D'Hondt, Tooneelkroniek, Tijdschriften.

We bespreken IJdele Zielen wanneer het werk heelemaal verschenen is.

DE VLAAMSCHE GIDS, drie maanden te laat verschenen om ons in 't letterkundig leven te leiden !

Inhoud : Aug. Monet, Leven in 't Verleden ; Pol de Mont, Een terugblik op de ontwikkeling van de Schilderkunst in Zuid-Nederland van 1800 tot nu. (Slot) ; Verzen ; A. Cornette, Aubrey Beardsley ; M. Verkest, de Vogels van Pieter Lanchals ; C. De Jans, over Kogelbliksems ; M. Sabbe, Hauptmann en de Verzonken Klok ; M. Basse, Engelsche Letterkunde.

Het werk van Monet bespreken we in 't volgend nummer van Iris.

GROOT NEDERLAND.

Inhoud : Simons-Mees, St Elisabeth ; Couperus, De hoogere Onbewustheid ; K. Vande Woestyne, Christophorus ; W. G. v. N., Dramatische Kunst en Literatuur.

DE GIDS.

Inhoud : Scharten Antink, Een huis vol menschen ; H. Lapidoth-Swarth, Verzen ; N. Van Wyk, Russische Indrukken ; Vurtheim, Antieke opschriften ; van Hall, Dramatisch overzicht ; Salverda de Grave, een nieuwe vertaling van Dante ; H. Viotta, Muzikaal overzicht. — Bibliographie en Kronieken.

Bij L. J. VEEN te AMSTERDAM is verschenen :

Stijn Streuvels, DE VLASGAARD.

Prijs : *f.* 3.25 ing. ***f.* 3.90** geb.

PERSBEOORDEELINGEN :

De titel duidt reeds aan welke de achtergrond is waartegen het verhaal zich afspeelt: *De Vlasgaard* zich panoramatisch ontrollend in den tijd. We krijgen het vlas te zien in den zaaitijd, onder den knie der wiedsters, in zijn bloei, in den slijttijd en hebben meteen de vier groote paneelen van het grootsche panorama. De lyrische beschrijving van de uitwendigheden der vlasteelt heeft Streuvels ons gegeven met de hooge kunst die we sedert lang in hem bewonderen. We hebben de perels alweer voor 't rapen.
Hooger leven, 4 Jan. 1908.

Het werk is van een ontroerende schoonheid en indien plaatsgebrek mij niet verbood een litteraire studie over dit meesterwerk te schrijven, zou ik gaarne den totaalindruk analyseeren en de middelen aanwijzen, waarmee Streuvels de aandoeningen wekt. *Boekengids jan. 1908.*

Het vlas speelt de eerste rol, het vlas is het voornaamste wezen in dit heerlijk proza-gedicht. Het zaaien, het wieden, het bloeien, het slijten beschrijft Stijn Streuvels in zijn krachtige prachtige taal, als heilige handelingen, als grootsche episoden van een episch gedicht.
De Nieuwe Courant, 30 Dec. 1907.

"Saint Catherine Press"



ED. VERBEKE & Co., Ltd.

DRUKKERS-UITGEVERS

Pracht- en
Gewone boekwerken,
Maand- en Tijdschriften,
Illustratiën in drij en vier kleuren.

Kathelijnepoort

BRUGGE

"DE NIEUWE GIDS"

INHOUD van Afl. 3, van den 23en jaargang (Maart 1908.)

Beweging, verschijnsel en leven in de natuur	Prof. G. J. P. J. BOLLAND.
Spreuken	Prof. G. J. P. J. BOLLAND.
Blijmoedig Leven	M. H. VAN CAMPEN.
Pathologieën	J. I. DE HAAN.
Verzen	PLASSCHAERT.
Schilderkunst	PLASSCHAERT.
Verzen	E. B. KOSTER.
Parijsche indrukken	R. VAN GENDEREN STORT.
Oude Booten	JEANNE REYNEKE VAN STUWE.
God en Geest	W. KLOOS.
Het Absolute Idealisme in onze dagen	ESTER VAS NUNES.
Literaire Kroniek	W. KLOOS.

Prijs per jaargang van 12 afleveringen *f* 12.50.

Losse afleveringen *f* 1.50.




EERSTE JAARGANG, MEI-08




IRIS

LITERATUUR KUNST·SOCIOLOGIE WIJSBEGEERTE




ONDER·REDACTIE
EMILE.CLAUS
EMILE.DURKHEIM
GEORGES.PAPENS
GERARD.CEUNIS
RICHARD·DE CNEUDT
JOHAN·LE FÈVRE




UITGEGEVEN·TE·BRUGGE
DOOR·ED.VERBEKE &Co., Ltd

GERARD CEUNIS

Algemeen Agentschap voor Holland en Koloniën:
MEINDERT BOOGAERDT Jun., TE ZEIST

"IRIS"

VRIJ, ALGEMEEN NEDERLANDSCH MAANDSCHRIFT

voor Literatuur, Kunst, Sociologie en Wijsbegeerte.

Secretariaat der Redactie :

GERARD CEUNIS, OTTERGEMSCHE STEENWEG, 36, GENT.

Uitgevers : ED. VERBEKE & Co. Ltd., Sinte Katherinapoort, Brugge.

Inschrijvingsprijs voor 6 maanden : 5 fr.; voor één jaar : 10 fr.; het nummer : 1,25 fr.
Voor Holland, 6 maanden : 3 fl.; 1 jaar : 6 fl.; per nummer : 75 cent.

INHOUD :

MEDEWERKERS :

LITERATUUR : Lode Baekelmans, Dr. Julius de Boer, Gerard Ceunis, René de Clercq, Richard de Cneudt, Frans Coenen, Constant Eeckels, Frederik van Eeden, Jan Eelen, Samuel Goudsmit, Willem Gijssels, Gust. D'Hondt, Mevr. de Jong van Beek en Donk, Paul Kenis, Edw. B. Koster, Lambrecht Lambrechts, Am. De Lattin, Frits Leonhard, Marie Metz-Koning, Pieter Van der Meer, Victor De Meyere, Fr. Mijnssen, Karel van den Oever, Lode Ontrop, Is. Querido, J. Reddinguis, André de Ridder, Herman Robbers, Top Van Rhijn-Naeff, Annie Salomons, Fernand Toussaint van Boelaere, Benno Vos, Daan Van der Zee.

KUNST : Albert Baertsoen, Jules De Bruycker, Georges Buysse, Gerard Ceunis, Emile Claus, Jean Delville, J. Delvin, Georges Eeckhoud, Mabel Elwess, Camille Lemonnier.

SOCIOLOGIE EN WIJSBEGEERTE : Prof. Kristian B. R. Aars, prof. Bouglé, Jean Delville, prof. Emile Durckheim, prof. Maxim Kovaleswky, Felix Ortt, Georges Papens, Dr Schoenmakers, prof. Scipio Sighele, Dr Steinmetz, prof. Lester Ward, Dr Wynaendts Francken.

ELKE SCHRIJVER IS VERANTWOORDELIJK VOOR ZIJNE BIJDRAGE.

Alle stukken voor de Redactie, tijdschriften ter ruiling, boeken ter bespreking, enz. moeten gezonden worden aan den redacteur-secretaris GERARD CEUNIS, Ottergemsche steenweg, 36, Gent (België).

DE SECRETARIS DER DEKENIJ.

IV.

s' Anderendaags was hij genoeg hersteld om naar zijn bureau te gaan. Vrouwlief was niet meer zóó norsch, zelfs noemde ze nu en dan weêr zijn naam, en toen hij dien morgen, heengaande, vroeg of hij nu dien avond maar zijn ontslag zou indienen, had zij met een glimlach en iets lijk van de oude teederheid in de stem, geantwoord : Och, 'k zou nog maar wat wachten, we kunnen nog altijd zien... 't Is zeker spijtig dat zooiets gebeurd is, maar, langs den anderen kant ware 't ook zonde zoo ineens van al die eere te moeten afzien...

" 'k Hebbe dat ook zoo een beetje gepeinsd... Wat raadt gij mij dus aan... Wat moet ik doen ?... "

" 'k En wete 't niet, waarachtig... Maar 't is toch spijtig dat het gebeurd is !... — "

Onderwege liep hij erover na te denken wat hij moest doen : blijven of zijn ontslag geven... Zeker, hij had dwaze dingen gedaan, zich bespottelijk aangesteld, maar... was dat een reden om geen secretaris te blijven ? Mocht hij de menschen zulk een affront aandoen ? Hij zou dus zijn ontslag níet geven... Toen hij echter op zijn bureau was, vond hij het beter, het wél te geven.

Een kwartier later brachten zijne dolende gedachten hem tot een tegenovergesteld besluit, en nu veranderde hij alle tien minuten van voornemen. Zijn hoofd, dat nog niet heelemaal helder was, begon hem weer zeere te doen van dat gedurig dubben en hij kon zijn zinnen op zijn werk niet zetten. Hij zou er aan tafel nog eens over spreken... Maar zijn vrouw was nog even weifelend als dien morgen, al herhaalde ze steeds hoe spijtig 't was dat hij bij vreemden zich zoo gedragen had ; terwijl Lize van meening bleef dat hij daarom zijn ontslag niet mocht geven... Hij liet zijn eten koud worden en schoof het eindelijk van zich af. Zijn arm hoofd deed

hem weer zulke pijn... Moedeloos ging hij terug naar zijn bureau en deed hier niets, twee uren lang, dan bij zich-zelven zeggen : " Ik neem mijn ontslag ! " en vijf minuten later : " Ik blijf ! " telkens weer herbeginnend, een ondragelijke marteling... En nochtans, 't werd tijd dat hij een besluit nam, want toekomenden dinsdag was 't weêr zittinge en hij had beloofd een heele boel dingen aan te koopen : register, papier en enveloppen, een stempel... Hij bewonderde heimelijk de menschen, die, in belangrijke omstandigheden, spoedig een besluit konden nemen... Dat moesten gelukkige menschen zijn... Was hij dan zoo dom, dat hij het niet kon ? Dom ? Besluiteloosheid — was dat wel een bewijs van domheid ? Wacht eens : had hij niet eens in " Le Journal " een schoon artiekel gelezen waarin bewezen werd dat besluiteloosheid, zoogezegde onvastheid in meeningen en karakter, eerder waar te nemen vallen bij hooger-ontwikkelde menschen, bij fijngevoelenden en een lógisch gevolg is van een dieper en klaarder inzicht in het wezen der dingen ? En dat hij tot die buitengewoon begaafde stervelingen behoorde, dat wist hij, al had zijn stil-huiselijk huwelijks-leventje hem nóg de gelegenheid niet gegeven zich buitenmate te doen gelden... Die gelegenheid bood zich nu aan... Had hij dan het recht ze te laten voorbijgaan ? O hij voelde het goed : hij was voorbestemd om nog eens grootsche daden te doen, veel van zich te doen spreken en méer te worden dan het stil gelukkig familievadertje dat hij, helaas, nú was. En nu werd het hem eindelijk, eindelijk duidelijk met een groote klaarheid : wat oók gebeurd was, wat ook nog gebeuren kón, hij moést Secretaris van het Feestcomiteit blijven ! En om dit besluit, het resultaat van schrandere en zeker niet gewone redeneering, niet dadelijk weer te laten verwateren, gelijk het den ganschen dag al gebeurd was — want hij had nu de innige overtuiging dat dit laatste voornemen het eenige goede was — ware 't maar best direkt de noodige aankoopen te gaan doen. Eens dat alles gekocht of besteld, kon hij — zelfs al begon hij weer te weifelen — zich niet meer achteruittrekken. In het middenpostbureel kocht hij, ineens, voor vijf frank postzegels. Er zou natuurlijk een drukke briefwisseling zijn. Op den Neerkouter trok hij bij den drukker Verhellen binnen en bestelde er, zonder aarzelen, vijfhonderd bijeenroepingskaarten. De drukker moest er iets artistieks van maken, iets in den esthetiek, gelijk ze dat noemen. Hij verlangde ook honderd inschrijvingslijsten en vijfhonderd omslagen en bladen schrijfpapier, waarop

gedrukt moest staan : " Wijk der Kortrijksche Poort. — Stichting der Dekenij. — Feestcomiteit. — Dienst van het Secretariaat : Karel Goedaert, Kortrijkschen Steenweg, 321. " —

" Nog eens " zei hij ten slotte, " ge moet er iets puiks van maken. 't Mag alles duur zijn, op de kosten moet ge niet zien ! Er zal geld in overvloed zijn ! Voor de betaling sta ik borg ! Ge en hebt maar de rekeningen naar mij te sturen, en ik betaal ze u dadelijk ! —

Nadat hij, in 't magazijn van Mijnheer Verhellen, zich nog een dik, zwaar register voor de verslagen had aangeschaft, verliet Goedaert welgemoed het huis van den drukker. Ziezoo, dat had hij netjes afgedaan. Nu had hij getoond wat hij kon, als hij maar wilde en durfde. Van ontslagnemen kon nu natuurlijk geen spraak meer zijn. Dat hij de zaak zoo breed, zoo royaal had aangevat, maakte hem bovenmate gelukkig en trotsch..... —

" Zoo laat thuis, papa ! " verwelkomde hem Lize met haar zoetklinkende stem. Melanie zag hem onderzoekend, maar toch niet stuursch meer, aan.

" Ach, ja, wat wilt de ? Komt, zet u allen eens bij mij. Ik ga 't u uitleggen. "

" Ge geeft dus uw ontslag niet ? " vroeg zijn vrouw, wijzend op 't register. " Ge blijft dus secretaris, papa ! " juichte Lize, en haar schoone, straks nog door droefheid benevelde oogen, glansden vol licht.

' Ja, kind, ja. 't En kan niet anders, neen, 't en kan niet anders... " —

En nu vertelde hij van zijn vreeselijken wedstrijd, den ganschen, langen dag ; en hoe hij eindelijk, na diepzinnige redeneering, tot gevoel van zijnen plicht was gekomen... Lize luisterde toe met een schoonen glimlach over haar liefelijk gelaat, en Melanie zat aldoor zacht te knikken met heur reeds grijs-wordend hoofd. Eindelijk zei ze :

" Henri, ge hebt wel gedaan. Dat van gisteren is u vergeven. Zie, dat het niet weêr en gebeure en maak maar, dat ge nu eere haalt van uw werk... "

" Ja, vrouwtjelief ; dat zal ik. Ik heb moed en lust en werkkracht voor honderd ! "

En om dien schoonen vrede, zooeven geteekend, te bezegelen, boog hij vol teere ontroering, zich naar zijne vrouw voorover, omarmde en kuste haar zoo innig, of ze beiden nog jong waren en met elkander

vrijden. En Lize kreeg een zoen op ieder van haar frissche kaken. Dienzelfden avond nog — want hij wilde er niet op slapen — begaf hij zich, tegen de deur, bij Jan Maertens, en bestelde hem een schoonen, kostbaren stempel, met het opschrift : Wijk der Kortrijksche Poort. — Stichting der Dekenij.— Feestcomiteit. En in het midden: Secretariaat: Karel Goedaert...

Dien nacht had hij een diepen, rustigen slaap. Het was een welvervulde dag geweest. Hij had belangrijke beslissingen genomen. Toen hij 's morgens opstond, was, wonderlijk, zijn lastige hoofdpijn heelemaal gedaan. Luchthartig begaf hij zich op zijn bureau. De hemel was blauw, en feestelijk vlagde het zilverwit september zonneken in de lucht. De straten waren vol licht en vreugde en geluid, en met een glimlach schreden de menschen door de laat zomersche weelde. Maar hij, Goedaert, was de gelukkigste van allen. Op zijn bureau, waar het vervelende schrijfwerk hem wachtte, bleef dat zich-gelukkig-voelen hem bij als een inwendig zonnetje, dat weldadig zijn hart doorglansde. En als hij, 's avonds, in de keuken, zich aan 't schrijven zette van zijn eerste verslag, was nog de stille glimlach van zijn lippen niet geweken. Hij maakte het zoo volledig mogelijk. Het kon niet goed genoeg zijn. Den een of den anderen dag zou het verslagenboek wel eens in handen komen van den opperdeken, en dat was een beroemde flamingant, die de Vlaamsche taal in perfectie kende en aan den opstel der verslagen dadelijk zien zou of hij, Goedaert, bekwaam was in het Hoofdbestuur te treden... Want dáar wilde hij komen, dáarom wilde hij werken... En waarom las hij ook altijd fransche journaals ? Hij begon al een beetje uit zijn Vlaamsch te geraken, en hii zou het nu zoo hard noodig hebben... Ja, van morgen af zou hij ook een Vlaamsch nemen... Daarom moest hij " Le Journal " niet opzeggen... Laat eens zien : welk blad zou hij nemen ? Och ja : natuurlijk " De Gentsche Gazette "... Dat was een groot, deftig blad, juist iets voor een mensch van zijne conditie, en de opstellers waren beroemde Vlaamsche letterkundigen... Het moest dus in eene goede, keurige schoone taal geschreven zijn, en door het dagelijks met aandacht en toewijding te lezen, zou hij weer zoo goed het Vlaamsch leeren als in zijnen schoonen jongen tijd, toen hij verzen schreef aan de maan en een vurige flamingant was... Ja, 't was eene goede keuze... Daarbij, de Gentsche Gazette was onzijdig, bemoeide zich met geene politiek, en politiek was voor hem een gruwel...

Zoo neerstig was hij in zijn werk verdiept, dat het tien ure werd, en hij 't niet eens gemerkt had. Hij had zelfs zijn " Journal " nog niet ingezien, en zijn geliefkoosd pijpken lag onaangeroerd naast hem, op tafel. Maar wat gaf dat ? Mocht hij aan zulke beuzelachtige dingen denken als zulk ernstig en belangrijk werk te verrichten was ?...

En Melanie ging, hoofdschuddend en ietwat beteuterd, met Lize naar boven. 't Leek hem eerst wel wat erg eenzaam en huiverig in die groote, stille keuken, want hij was dat niet gewoon, maar 't beterde en dra was hij zoo in zijn werk verdiept dat de uren voorbijvlogen en hij 't niet en merkte. Als hij eindelijk het verslag allersierlijkst had overgeschreven, was het éen ure in den nacht. Nooit, in jaren al, had hij zoo lang opgezeten om te werken. Hij voelde dat hij 't nog zou kunnen doen. Een groote voldoening was in hem, een groote vreugde nu iets te hebben, iets buiten en boven de dagelijksche sleur van zijn leventje, waarvoor hij werken kon, waaraan hij zich kon wijden met hart en ziel, met al zijn moed, met al zijn wilskracht, met al zijn groote verborgen gaven, die zoolang in hem hadden gesluimerd... Hij blies de lamp, waarvan de roode vlam al daalde, uit, en zóo was hij vervuld door deze glansrijke gedachte, dat hij in den stikdonkere gang over de eerste trappen struikelde en tegen de trapleuning aan-botste, die vreemd en eindelijk kraakte in den zwarten, zwijgenden nacht, die lag ontastbaar overal in den huize...

Den volgenden avond, wachtte hem eene nieuwe verrassing : een loopjongen van Verhellen bracht een groot pak. De factuur zou morgen volgen. Goedaert stak den jongen een half-franksken in de hand. 't Was er wel aan verdiend. Met kloppend hart droeg hij 't zware pak in de keuken. Met nieuwsgierige oogen stonden Melanie en Lize er rond en met hun gedrieën lazen zij vol voldoening het adres : Den Heere Henri Goedaert, Secretaris van het Feestcomiteit der Kortrijksche Poort. Met bevende vingers sneed hij de koordekens door, scheurde 't bruine papier open en voor zijn bewonderende blikken vertoonden zich de inschrijvingslijsten, de bijeenroepingskaarten, de omslagen en de velletjes schrijfpapier. De heele tafel lag er vol mee. 't Was een stapel. En 't was alles zoo schoon, veel schooner zelfs dan hij ooit had durven droomen ; 't was een weelde van wit en blauw en groen en goud, een liefelijke schittering van zachte en teere kleuren, een gestadige vreugde voor de oogen.

“ Welnu, wat zegde ervan ? ”

“ Dat het schoon is, heel schoon ! ” getuigde Melanie.

“ Zeker, papa, ’t is chic ! ” zei Lize. “ Ge en hebt niet gekniesd. Ze moeten daar van geld weten, in ’t Feestcomiteit... ”

Goedaert zweeg, en dacht aan het krediet van tien frank, dat men hem daarvoor, bij stemming, had toegekend... Natuurlijk zou hij ’t verschil zelf betalen ! O wat was het toch een genot al die lieve, artistiek-verzorgde dingen te mogen gebruiken, er vrij over te mogen beschikken... Een rilling van onuitsprekelijke zaligheid doorhuiverde zijn gansche lichaam, als hij met zijne handen liefkozend door den schat woelde, als hij de gladde kaarten in fijn bristol met groene letters en glanzend-gouden omlijsting, een na een, door zijn vingers liet glijden ; als hij de omslagen en schrijfbladen in dik, zwaar, immitatie-Van Gelderpapier met hunne statige donkerblauwe opschriften tusschen zijne stralende oogen en het klare licht van de zooeven aangestoken lamp hield... —

Een beetje later bracht het zoontje van Jan Maertens ook den stempel. Goedaert betaalde dadelijk den prijs : zeven frank, en gaf, niettegenstaande het tegenstribbelen van zijn vrouw, aan ’t glimlachende buigende baasken een half-franksken... Hij voelde zich zoo rijk, zoo gelukkig... Haastig slokte hij zijn eten binnen. Niet zoohaast was alles weer opgeruimd, of hij bracht de heele boel terug op tafel. Lize had de bijeenroepingskaarten afgeteld. Ze waren juist. Hij zou de rest zelf natellen. Welk een onuitsprekelijk genot vijfhonderd maal zijn naam, in volle letters, blauw op wit, te mogen zien, en lezen en bewonderen ! En even zoovele keeren voor de omslagen ! Het schemerde hem voor de oogen, hij bezweek schier onder het bewust-zijn van zijn eigen belangrijkheid. Om tien ure lieten Melanie en Lize hem alleen. Zijn vrouw scheen wat wrevelig omdat hij weer bleef opzitten om te werken... Hij kon het evengoed morgen doen. Maar hij wilde dezen avond nog ál de kaarten, bladen en enveloppes stempelen. Dat was dan werk gespaard voor later, en — het moest toch eens gebeuren... Daarbij, ’t was zulk een goede stempel ! ’t Was een plezier om er mee te werken..... —

Toen Melanie, een paar uren later, vol bezorgdheid benedenkwam om te zien, waar heur man toch zoo lange bleef, vond zij hem ingeslapen, de armen uitgespreid over de tallooze hoopjes gestempelde druksels, die lijk

Transvaalsche kopjes de groote tafel bedekten ; het hoofd voorovergezakt en het met breede purperen vlekken vreeselijk-besmeurde gelaat rustend op het paars doorweekte kussentje van de openstaande stempeldooze...

V.

's Anderendaags durfde Henri Goedaert naar zijn bureau niet gaan, want al hadden Melanie en Lize hem denzelfden nacht een uur lang met een vette schuimende looge het afgrijselijk besmeurde aangezicht gewasschen en gewreven, er lag nog over zijn gelaat een verraderlijk-bleekblauwe tinte en zijn lange neus behield halsstarig een donkere paarse verve...

" Ja, drukinkt, dat is duivelsgoed ! " zuchtte Goedaert en zond Lize naar 't stadhuis met de boodschap dat hij ziek was...

Slechts tegen den avond had de neus zijne normale kleur, dat is : zacht-rood, terug aangenomen. Mijnheer Christophore Delarue was komen bellen en had de inschrijvingslijsten meegenomen. 't Was nu vrijdag en hij wilde ze tegen den volgenden dinsdag vol hebben. Toen hij had gehoord dat Goedaert er honderd had laten drukken, had hij gezeid : Quelle idée ! Meer niet. En was dan met het zware pak weggetrippeld. Maar dat stond Goedaert niet aan. Hij zou er in de zitting wel het fijne van weten. Een uur later kwam de rekening van den drukker : vijf-en-veertig frank !

" Henri, is dat soms geen verkeerde ? " vroeg Melanie en stak hem de factuur — een blaadje gewoon dun papier — onder den neus.

" Wat wilt ge zeggen ? "

" Wel, dat en kan niet zijn... Vijf-en-veertig frank... "

" 't Is toch zoo. "

" En moet ik dat ook verschieten ? "

" Ja, betaal't maar... " Hij durfde niet zeggen dat hij er vijf-en-dertig moest bijleggen. Daar zou later tijd genoeg voor zijn... Misschien zou hij het dan uit zijnen eigen zak kunnen betalen...

" Moet ik den jongen ook een half-franksken geven, Henri ? "

" Neen, " zuchtte hij. " Geef hem 'nen kluit. Dat is genoeg... — "

Maar spoedig had hij deze kleine zorgen vergeten, en na het eten rookte hij zijn smakelijk pijpken, las " Le Journal " en daarna vol goede

voornemens, van 't begin tot het einde de Gentsche Gazette. Het papier was glanzend, de letter klaar en groot. 't Viel nogal mee, voor een begin. Ook stond er veel stadsnieuws in, en dat las hij gaarne... Intusschen zaten Melanie en Lize aan dezelfde tafel, naarstig te stempelen. Hij had het eerst zelf willen voortdoen, maar zij wilden er niet meer van hooren... Hij kon nog eens in slaap vallen... Er waren nu reeds meer dan dertig omslagen door de afdruksels van zijn besmeerde vingeren totaal bedorven. Ze zouden 't dan maar zelf doen... Om half tien hadden ze er meê gedaan. Goedaert wilde juist de annoncen beginnen lezen, want in een goeie gazet heeft alles zijne waarde, toen Lize hem vroeg :

" Papa — toekomenden dinsdag gaat ge in de zitting de feesten bespreken, nietwaar ? "

" Ja'w. Maar hoe wete gij dat ? Wie heeft u dat gezeid ? "

Hij voelde weêr in zich dat zelfde leelijke wantrouwen...

Lize bloosde. Maar, zich dadelijk beheerschend, antwoordde zij, met een glimlach :

" 'k Heb 't gelezen in uw verslag. "

" Ach ja, 't is waar ook... "

" En — hebt de er aleens over gepeinsd, papa ? Welke feesten gaat gij voorstellen ? "

" Zie, dat en wete ik nog niet. Maar 't moet grootsch, heerlijk zijn. Dat staat vast. "

" En — Er zal zeker een bal bij zijn... ? "

" Ik ben er persoonlijk niet voor... "

" Waarom niet, papaatje ? "

" 'k Weet niet... Maar om u plezier te doen... Zie, ik heb grootsche plannen, grootsche gedachten... "

Hij lei de Gentsche Gazette opgevouwen naast zich en vulde zijn pijpken opnieuw. Moeder en dochter schoven dichter naar hem toe, nieuwsgierig. Hij lei het linkerbeen over het rechter, liet zich gemakkelijk in zijnen breeden rieten leunstoel achterover zakken, blies diepzinnig wonderbare rookwolken naar de hoogte en liet zijn woorden drijven op de vleugelen van zijn opgewekte verbeeldinge. Weldra kwamen de woorden van zelf, en in een schoone schilderende tale beschreef hij de feesten, gelijk ze nu glorielijk leefden in zijnen geest, gelijk ze, één voor één, in

vorm en verve en geluid oprezen uit de dolende rook-pluimkens van zijn pijpe... De beide vrouwen luisterden vol aandacht, en weldra, meegesleept door zijn geestdrift, lieten zij ook hun inbeelding werken, kwamen met nieuwe gedachten en ontwerpen voor den dag, raakten heelemaal onder de bedwelmende bekoring van dit aangenaam gesprek. Goedaert had een blaadje papier genomen, nam nota's, ontwierp een programma van feestelijkheden, dat hem dinsdag, van veel nut zou kunnen zijn... 't Was elf ure, eer ze er aan dachten slapen te gaan. —

Toen hij den dag nadien, 's middags, lijk alle noenenden, voorbij den Gekroonden Aap ging, bekroop hem, opeens, onweerstaanbaar, de lust even binnen te gaan. Gedurende de ruim twintig jaren van zijn huwelijk had hij nooit in de week binst de middaguren een café bezocht, zelf niet 's avonds, maar nu... hij wist, dat de meeste bestuurleden daar alle dagen 's noens hun " appéritif " kwamen drinken... Als hij binnentrad vond hij daar inderdaad Jan Vollaert, Christophore Delarue, Louis D'Hooghe en Raoul Martinez, de twee onderpresidenten... Als ze Goedaert zagen, steeg een luid " ha " van voldoening uit hun midden op en ze presenteerden hem, vol voorkomendheid, eenen stoel. Hij bestelde eenen bitter. De anderen dronken schiedam.

" Ha, Mijnheer de Secretaris, sprak Vollaert, wij hebben goed nieuws voor ons dierbaar Feestcomiteit. "

" Des te beter, " zei Goedaert, en proefde aan zijn glaasje. Niet slecht. Zoo'n bittertje mocht er wel zijn...

" Ja, " vervolgde de president met zijn fijn stemmeken. " De inschrijvingslijsten hebben succes. Iedereen teekent, en 't en is nog maar de eerste dag ! "

" Ik alleen heb voor mijn part al vijftig frank rondgehaald ! " verklaarde D'Hooghe.

" En ik zestig — op twee uren tijds ! " pochte Martinez. " Patroon, nog een Schiedam ! "

" Welnu, Mijnheer Goedaert, wat peinsde daarvan ? " vroeg Delarue.

" 't Is prachtig. We zullen in 't geld zwemmen ! " jubelde de secretaris vol overtuiging.

" Als 't zoo voortgaat, krijgen we zes à zevenhonderd frank bijeen ! " meende Vollaert.

“ Duizend — duizend ! ” verbeterde Martinez. “ ’t Is hier de rijkste steenweg van de stad. Er zijn hier geen arme menschen... ”

“ Dat is waar ! ” beaamde Goedaert en zag meteen dat zijn glaasje uit was. Nu kon hij niet minder doen dan de anderen. Hij liet het weer volschenken. ’t Scheen hem of de president eenigszins spottend glimlachte, of — bedroog hij zich ? Dacht hij misschien aan dien laatsten dinsdagnacht ? Kom, dwaasheid — wie zou daar nog aan denken ? Maar op ’t zelfde oogenblik kwam met veel drukte Janssens binnen, en als bij tooverslag rezen voor zijnen blik al de dwaze streken, die hij in zijn zattigheid had uitgehaald. Neen, hij zou dien nacht nooit kunnen vergeten... IJlings stond hij op, liet zijnen bitter onaangeroerd staan, gaf aan elkendeen de hand en gebaarde den schatbewaarder niet te zien... Máar eer hij de deure uit was, kwam Janssens bij hem, schudde hem trouwhartig de hand en zei :

“ Bonjour, Mijnheer Goedaert, ’t Doet me genoegen u hier te zien. A propos — hebt de ’t goede nieuws al gehoord ? ”

“ Welk goed nieuws ? ”

“ Van de inschrijvingslijsten ? ”

“ Ja’k, ” antwoordde Goedaert effenaf, en schoof de deur uit, op straat. Beroerde kerel, die Janssens ! Met al zijn overstelpende vriendelijkheid ontneemt hij u elke gelegenheid, u eens goed kwaad of hatelijk tegenover hem te toonen !

Als hij thuis kwam, was de soup al lange koud. Ze zaten reeds een half uur op hem te wachten om te beginnen eten en waren danig ongerust.

“ Waar hebt de zoolange gezeten, Henri ?

“ Och — in den Gekroonden Aap. Ze hebben mij binnengeroepen, ” loog hij.

“ Ge moet daar geen gewoonte van maken, Henri ! ” sprak zijn vrouw met zachte en vriendelijke stem, die hem stillekens ontroerde...

“ Neen ik, Melanie, neen ik... ”

Maar den volgenden middag lokte de Gekroonde Aap hem weer zoo verleidelijk aan dat hij, zonder ’t zelfs te willen, binnentrad. Hij zou niet zoo lang wegblijven als gisteren. Juist genoeg om verder nieuws over de inschrijvingslijsten te nemen, en een bittertje te pakken. Dat scherpte den eetlust : hij had het gisteren ondervonden. Dus maar in en uit. Maar thuis

zaten zij nu al bijna drie kwart uurs op hem te wachten. 't Werd later dan gisteren. En eten zonder hem, dat kón niet. Dat waren ze niet gewoon...

" Ze zullen hem weêr in den Gekroonden Aap binnengeroepen hebben, " meende Lize.

" Ja, 't is wat te zeggen, kind... Ach, de eere, de eere... men moet er zooveel voor verdragen, " zuchtte Melanie.

Bij deze woorden stak Goedaert zijn hoofd binnen. Zijn gelaat was rood en zijn kleine oogskens glimden van plezier.

" Lees dat eens hier ! " riep hij en stak haar, van aan de deur, een gazet toe, waarin een artiekel met een dikke blauwe potloodlijn omlijst was. " Dat is een artiekel voor ons Feestcomiteit. Al de bestuurleden staan er in. "

" Gij ook, Henri ! "

" Wel ja, natuurlijk. Voor mij staan er zelfs nog een paar woordekens bij... Daar : Als algemeene secretaris van dit belangrijk feestcomiteit werd gekozen de heer Henri Goedaert. Voor alle inlichtingen, brieven en mededeelingen gelieve men zich te wenden tot den dienst van het Secretariaat, Kortrijkschen Steenweg, 321. "

" 't Is waar ! " hijgde Melanie, in haren trots al niet meer denkend aan het late thuiskomen van haren man. " 't Is waar, 't staat er, zwart op wit ! "

" 'k Geloof 't wel dat er staat ! "

" En iedereen gaat dat nu lezen ? "

" Zeker... Ik word nu al in de gazette vermeld... Maar niet alleen in deze, maar 't zal vandaag in al de gazetten staan... "

" Wel, wel, Henri, wat ge zegt ! Dat is schoon. Zie nu maar dat ge niet hoovaardig en wordt. "

" Ik, neen ik... Wat is zooveel ? Maar onze familie, vooral Nichte Treezeke en heur vent — hoe zullen ze pruimen als ze mij in de gazette gaan lezen ! Ze zullen bersten van nijd en jaloezieë... "

" Weet ge wat, Henri ? "

" Neen, ik, Melanietje. "

" We gaan haar een gazette opzenden, met de post. "

" 'k Hebbe dat ook al bij mijn eigen gepeinsd... En indien we ook een zonden aan tante Louise ? "

" Ja, en aan kozijn Edward, en aan mijn broere Toone... "

" Dat en ware nog zoo slecht niet... Gij hebt goeie gedachten, Melanie. — Lize, als we gedaan hebben met eten, moest ge eens in de aubette tien van die gazetten gaan koopen... "

" Tien, papa ? "

" Ja, kindlief... We mochten soms iemand vergeten hebben en ze kunnen altijd te pas komen. En nu — aan tafel ! Ach God, wat moet een mensch voor de eere zich toch veel opofferingen getroosten ! " klaagde hij vol zalving. —

Den volgenden middag, op 't zelfde uur, zat hij weer in den Gekroonden Aap. De inschrijvingslijsten hadden reeds meer dan driehonderd frank opgebracht. Lijk alle middagen, kwam Janssens en aanvaardde, in zijn lijnwaden beurs, de klinkende speciën. Goedaert deed alle moeite van de wereld om tegen hem niet te moeten spreken, maar 't was al boter aan de galg. Hoe norscher hij keek, des te vriendelijker was de schatbewaarder. Hij overrompelde u, letterlijk. Maar Lize kreeg hij niet... Was hij maar geen commis-voyageur, dan zou hij hem misschien nog kunnen lijden, want 't was toch een aardige jongen... En iedereen zag hem gaarne, en hij had maar den mond open te doen, of elkendeen hing aan zijn lippen... —

Melanie scheen reeds van den nood een deugd te maken, want zij vroeg haren man niet eens meer, van waar hij 's noens kwam... Lize echter wilde telkens weten wie hij daar van 't Bestuur gevonden had, waarover ze 't hadden en veel andere dingen meer, waarop hij met groote bereidwilligheid antwoordde... Zoo naderde de dag der volgende zitting. Den zaterdag schreef hij de veertien uitnoodigingskaarten, éen erbij naar zijn eigen adres, waarop zijn nieuwe titel duidelijk vermeld stond. Aan iedere kaart schreef hij ruim een kwartier, want iedere lettertje leek in steen gegrift, zoo volschoone en sierlijk als het uit zijn bedreven penne vloeide. Ieder kaartje, met zijn gouden randje, zijn glansgroene letters en prachtig, lijk gelitografieerd schrift, was een waar juweeltje, en zijn oogen hadden welbehagen en werden niet moe ze alle veertien telkens weêr te bewonderen... De groote stempel deed de schoonheid nog beter uitkomen en gaf hun hij wist niet welk cachet van officiëele deftigheid, die het kunstkarakter niet schaadde.

Om middernacht, na zes uren vreugdevollen arbeid, achtte hij zijn taak áf. Den volgenden morgen — een zondag, stond hij vroeg op, kleedde zich dadelijk aan en droeg de kaarten naar de post. Want dat leed geen uitstel. De rest van dien morgen bracht hij boven op zijn kamer door, wroetelend en snuffelend tusschen de vele stapels briefbladen, omslagen en kaarten. En daar viel het hem opeens in, dat hij veel vrienden en kennissen had binnen en buiten de stad, aan wie hij vroeger wel eens een briefje schreef, om de alliantie te onderhouden... Indien hij nu weer eens wat schreef... Hij had juist brieven en papier in overvloed, behoefde maar alleen, ten teeken dat het eene bijzondere correspondentie was, de opschriften door te schrappen... Maar hij deed dit alleen door een paar dwarse inktstrepen, zóo, dat heel het opschrift, zoo vereerend voor hem, met zijn naam in 't midden, goed leesbaar bleef. Wat zouden al die menschen opkijken, als ze dat lazen... Ja, dat was een goed idee... Wat hij schreef, kwam er minder op aan... In die genoeglijke bezigheid ging de zondagmorgen voorbij en de waan van zijn waardigheid maakte zijnen geest licht en bedeelde zijn herte met vroolijkheid. Kwart voor den elven ging hij met zijn vrouw — Lize ging geregeld naar de achtmisse — naar de Militaire misse in Sint-Pieter, de soldatenmisse, gelijk 't volk ze noemde... Al het rijkste volk ging daar naartoe, en er werd daar door de militairen zoo schoon gezongen en gespeeld... Bij zijne terugkomste ging hij weer naar zijn werkkabinet. Lize was toch nog met het eten niet gereed... Hij wilde nog wat werken... Maar 't en ging niet meer... Hij dacht aan den Gekroonden Aap... Ze zouden daar weer met een groepje bijeenzitten... 't Was er zoo gezellig... Waarom niet? En met een plotseling besluit stond hij op, stak eenige enveloppen en bladen in zijnen zak — dat deed hij nu alle dagen, men kan nooit weten waarvoor ze kunnen dienen — en ging beneden.

" Gaat ge weg, Henri? Met een half-uurken is 't eten gereed... "

" 'k Zal niet lang weg zijn... De president heeft me gevraagd eens dezen noenend bij hem te komen in den Gekroonden Aap, en aan zulke mannen mag men dat niet refuseeren... "

" Neen " zei Melanie, en hief zuchtend het deksel op van de kasserole, waarin een konijntje lekker bruin lag te stoven...

Als Goedaert in den Gekroonden Aap binnentrad, vond hij er bijna

het gansche Bestuur. Op de inschrijvingslijsten was reeds meer dan vierhonderd frank ingeteekend. Prachtig. Al de gezichten glansden van blijde opgewondenheid, en de woorden rolden in rustelooze drukte van de radde tongen. De waard, op wiens gladgeschoren koetsiers-gezicht de eeuwige glimlach zweefde, maakte goeie zaken. Op 't einde verdeelden ze zich in groepjes van vier en begonnen te kaarten, en daarna — het uurwerk wees twee uur — werd, ten afscheid, de teerlingbak voor den dag gehaald. Als Goedaert eindelijk, om half drie, in 't midden van een talrijk groepje, dat luid praatte en hevige gebaren maakte, over den stillen steenweg naar huis ging, had hij zes pinten Audenaarsch en drie bitters gedronken op den voorspoed der Dekenije. 't Zat in zijn hoofd, en hij was ook niet zeer gerust over de wijze van ontvangst onder 't echtelijk dak. Daarom praatte hij luidst van al, lachte boven al de anderen uit, en maakte onzinnige gebaren. Tenden den steenweg had het laatste bestuurlid afscheid genomen en hij bleef ganschelijk alleen. Eene plotselinge weêmoed maakte zich van hem meester. Dan, met een ras besluit, ging hij bij Gust den bakker binnen en bestelde er een frank van de allerfijnste taartjes. Als hij met dezen kostbaren zak de keuken binnentrad, was de tafel opgeruimd. Lize zat in een boek te lezen, en Melanie bladerde zenuwachtig in een pak met illustraties.

“ 'k Ben der ! ” zei Goedaert met onvaste stem.

Lize keek even op en lachte hem flauwtjes toe, twijfelend, of zij wel goed deed ; maar Melanie deed of zij hem niet eens en zag...

“ 'k Ben der, Melanie ! ” herhaalde hij, ietwat luider nu, en waagde twee stappen voorwaarts, naar zijn vrouw toe...

“ Ja, dat zie 'k wel ! ” antwoordde zij vinnig. “ 't Is maar spijtig dat ge er al niet een beetje langer zijt ! ”

“ Ja, wat wil de ? De president... ”

“ Och, 't is altijd 't zelfde met dien president... Laat mij gerust ! ”

“ Waar is 't eten ? ” vroeg hij zacht aarzelend.

“ 'k Weet niet... Daar in de kas... 't Is allemaal koud... ”

“ Dat is 't minste... Hebde gij en Lize al gegeten ? ”

“ Natuurlijk. We konden toch naar u niet blijven wachten... 't Is tegenwoordig alle dagen 't zelfde liedje... ”

“ 'k Hebbe iets voor u meegebracht ! ” zei hij droef, smeekend en

reikte haar het zakje met pasteitjes. " 'k Wete dat gij dat gaarne zoo eet... "

" Eet ze zelf op ! " riep ze nijdig-kwaad, stond op en liet hem versuft, bedremmeld, in 't midden der keuken met het smeekend uitgestoken pakje staan...

" Wat is dat nu, Lize ? Waarom gaat ze nu ineens weg ? "

" Ze is kwaad, papa... 't Is misschien wel een beetje laat... Kom, 't zal wel overgaan... Zet u... 'k Ga u bedienen... Wil 'k 't eten wat verwarmen...

" Neen, neen, 't en is niet noodig... "

Maar 't eten en smaakte hem niet. Hij deed niets anders dan zuchten... Indien zijn Melanietje nu eens kwaad bleef, indien zij nu eens geen goed woordeken meer en gaf ? Meer dan twintig jaren hadden zij samen in schoone overeenkomste naast elkander geleefd en nooit waren bittere woorden gevallen of waren zij op elkander ernstig verstrooid geweest...

" Kom, papaatje, ge moet daarvoor niet schreien, " troostte Lize, die een eenzaam traantje van zijn wangen zag leken en in zijn bord met soep verdrinken. Dan gaf zij hem een kus op het voorhoofd en sprak nog vele lieve vriendelijke woordekens... Maar hij schudde zwijgend het hoofd, schoof zijn telloore bij de versmade patêekens en keek diepdroevig naar buiten, waar de lustige septemberzonne de wegen vol met gouden glansen verfde...

VI.

Het verslag van den Secretaris werd op de volgende zitting geestdriftig toegejuicht. Mijnheer Christophore Delarue prees de volledigheid, de zorg, de liefde, waarmee het was opgesteld. Daarna vroeg een lid, Emiel Bontingh, bijgenaamd : de oppositie, omdat hij steeds op alles iets aan te merken had, het woord... Hij had vernomen, dat de secretaris bij den drukker Verhellen een rekening had betaald — of liever verschoten — van vijf-en-veertig frank. Hij had alles van het schoonste en het duurste genomen, en ook een noodeloos groot aantal exemplaren... Daar het krediet, voor al die benoodigheden, stempel inbegrepen, krachtens de stemming in

de voorlaatste zitting slechts tien frank bedroeg, zou de kas van het Feestcomiteit een groote som moeten bijleggen. : Zou de heer Voorzitter zoo goed niet willen zijn den geachten Secretaris even te vragen, waarom hij dacht met een bij algemeene stemmen genomen besluit geen rekening te moeten houden ?...

Een dof gemompel liep door de rangen der bestuurleden, maar Goedaert, die, ineens, al het geniept-hatelijke van deze interpellatie gevoelde, stelde zich eensklaps recht, liet zijn blikken vol waardigheid over de vergadering weiden, stak de rechterhand plechtig uit en lei de volgende verklaring af :

" Geachte Heeren Voorzitter en medebestuurleden, na de woorden van den heer Bontingh is 't mij een heilige plicht U dadelijk de beweegredenen te doen kennen van mijne zooeven onrechtvaardig-gewraakte handelwijze. Ik ben zoo innig en waarachtig overtuigd van de edele, glorierijke en veelomvattende rol, die ons Feestcomiteit te vervullen heeft, dat ik de attributen voor mijn Secretariaat in passende verhouding met die buitengewone schoone rol heb gewild, om ons, in onze schriftelijke betrekkingen met de buitenwereld, — betrekkingen die voor onze benijders de maatstaf zijn waarmede onze belangrijkheid gemeten wordt — verre verheven te toonen boven die talrijke kleine maatschappijtjes en kringetjes, in onze stad, die zonder wel-omschreven reden van bestaan, geboren worden en sterven, of kwijnend en bloedeloos hun glorieloos leventje voort-slepen... Ik verklaar hier plechtig dat ik het crediet van tien frank niet heb overschreden, niet wil overschrijden, omdat al de gelden dienen moeten voor onze grootsche feestelijkheden, maar tevens maak ik der vergadering bekend dat ik, alleen gedreven door de zooeven ontwikkelde beweegredenen en willend aan onze dierbare Dekenij een bewijs geven van mijne vurige verkleefdheid, toewijding en liefde, het te-veel van vijf-en-dertig in de rekening van den drukker en de zeven frank voor den stempel uit mijnen eigen zak heb betaald. Ik verzoek dus de geachte vergadering dit te willen aanvaarden als een teeken hoe nauw mij de belangen onzer dekenije aan het herte liggen. — Mijne Heeren, ik heb gezegd ! "

Na deze opschudding-verwekkende mededeeling zette Goedaert zich neer, en bliksemde van uit de hoogte zijn misprijzen op den armen Bontingh neêr, die zich zeker aan zooiets niet verwacht had, en daar nu

heel ontwapend zat... Een luid bravogeroep begroette de verklaring van Goedaert, een geroep en gejuich, waaraan geen einde scheen te zullen komen. Als ten leste, na veel vergeefsch belgegeklinkel van den voorzitter, de orde eenigszins hersteld wat, stond Bontingh recht en sprak :

" Mijne Heeren, vol waardeering voor de goede inzichten van onzen geachten Secretaris, vermeen ik toch, dat wij dat geld niet mogen aanvaarden, en ik — "

Maar Janssens, die al geruimen tijd zijn ergernis over deze gebeurtenisse zat te verkroppen, liet hem niet uitspreken, maar sprong eensklaps van zijnen stoel op en riep, met stralende oogen, en vol verontwaardiging :

" Welnu, Mijne Heeren, aangezien hier de edelste bedoelingen moedwillig miskend worden, stel ik voor, ten teeken van protestatie tegen de onverdedigbare handelwijze van den heer Bontingh, niet alleen het geld dankbaar te aanvaarden, maar zelfs een motie van gelukwensching te stemmen aan den heer Goedaert, in ruil het blijk van verkleefdheid, belangeloosheid en edelmoedigheid, dat hij ons allen straks heeft gegeven ! "

De warmte en overtuiging, waarmee hij sprak maakten diepen indruk op de vergadering. Goedaert zag hem verbauwereerd aan. Wat, die Janssens, dien hij nooit anders dan met een verachterlijk stilzwijgen bejegende, stelde dát voor ? Maar de president stuitte zijne verbaasde gedachten, door de volgende vleiende woorden tot de leden te richten :

" Mijne Heeren, ik zelf vond in den beginne de groote uitgaven van onzen geachten secretaris wel wat vreemd — de heer Goedaert zal dat misschien wel gemerkt hebben — maar na de prachtige verklaring door hem afgelegd, aarzel ik geen oogenblik mij aan te sluiten bij het voorstel van den geeerden schatbewaarder, dat ik persoonlijk genegen ben — "

" Het past niet aan een voorzitter, juist vóor de stemming drukking op de vergadering uit te oefenen, door zijne persoonlijke meening te doen kennen ! " — riep Bontingh vinnig, maar Mijnheer Delarue haalde de schouders op.

" We zullen 't voorstel van den heer Janssens in tweeën splitsen : primo, het crediet van tien frank niet te verhoogen, dus de betaling van het te-veel aan den secretaris overlaten ; secundo, het stemmen van een motie van gelukwensching aan den heer Goedaert. Wie vóor het eerste gedeelte van 't voorstel is, sta recht. "

Slechts drie bleven zitten : Bontingh en twee vrienden, en natuurlijk Goedaert. Dat was dus, met den voorzitter, tien voor op dertien.

“ En nu het tweede gedeelte van ’t voorstel : de motie van gelukwensching zijnde negen leden, die nu rechtstaan, ook voor die motie ? ”

Zij knikten, bleven rechtstaan...

“ Mijnheeren, het voorstel van den heer Janssens is in zijn geheel aangenomen, met tien stemmen op dertien stemgerechtigden. Daarmêe verklaar ik dit incident gesloten. ”

Iedereen zat weer op zijne plaats en besprak druk met zijn buurman het voorgevallene... Bontingh glimlachte, zei dat hij niets tegen Goedaert had, maar het alleen een kwestie van princiep gold, voor hem en zijne twee vrienden, meer niet. En dat was ook zoo. ’t Waren drie pezewevers, die altijd alles door een donkeren bril zagen... Veel sympathie en hadden ze in ’t Comiteit niet, want ze lieten zich nooit in den Gekroonden Aap zien dan als ’t zitting was en gingen altijd direkt naar huis... ’t Was voor Goedaert eene onverhoopte, schitterende zegepraal, want die motie van gelukwensching, neen — daaraan had hij zich niet verwacht... En aan wie had hij die overwinning te danken ? Aan Janssens, die zijn persoonlijk evenwicht in de weegschaal had geleid... Waarom haatte hij nu dien jongen ? Ja, waarom ? Er kwam een gevoel van verteedering in zijn ziel, een gevoel van zachte ontferming en schuchter mededoogen. —

Nu ging de zitting haren gewonen gang. Nadat de president, onder toejuiching van al de aanwezigen, medegedeeld had dat de inschrijvingen op ’t oogenblik de vijfhonderd frank overtroffen en men op een zeker totaal van negen honderd tot duizend frank mochten rekenen — de brouwers der verschillende koffiehuizen hadden voor belangrijke sommen ingeteekend — werd de discussie over het vaststellen in groote trekken van het feestprogramma open verklaard. De bespreking duurde drie volle uren, en Goedaert had reeds acht bladzijden vol aanteekeningen... De raad van den president in de voorgaande zitting, om over die feestelijkheden eens na te denken, was trouw gevolgd geworden en ieder lid had, op kleine papierkens, notaboekjes of cahiers, een voorloopig programma geschetst, dat hij dan mondeling ontwikkelde, ophemelde en verdedigde... De vergadering was ’t eens om het ontwerp-programma, voorgedragen door den secretaris, machtig, breed, grootsch, koninklijk te vinden, maar helaas, de

verwezenlijking ervan zou volgens schatting, op meer dan tweeduizend frank komen te staan, en ditmaal scheen Goedaert niet geneigd het te kort uit eigen kas aan te vullen... Om één ure 's nachts, was men 't akkoord gevallen, dat op zondag 11 Oktober de volgende prachtige feestelijkheden op den Kortrijkschen Steenweg zouden plaats hebben : van 3 1/2 ure tot 8 ure 's avonds, concerten op drie verschillende kiosken door drie later aan te duiden muziekmaatschappijen ; om 4 ure, groote betooging in de Zaal " Den Hert " : plechtige aanstelling der Dekenij door den officieëlen Dekenbond ; om zeven ure schitterende algemeene verlichting der gebuurte ; groote prijskamp voor de schoonste verlichte gevels ; opstijging van luchtballen ; volksspelen ; om half negen, op het plein Carpentier, groot en prachtig vuurwerk. Het was een overheerlijk programma. Eén punt bleef nog te beslissen : of de feesten zouden eindigen met een bal... De meesten liepen er niet hoog mee op, vonden het te weinig deftig, vreesden de overrompeling van de zaal door het gemeene volk van de zijstraten rechts, die nu reeds morden, omdat zij van de toekomstige rijke Dekenije waren uitgesloten ; Goedaert zelf was er niet geestdriftig voor, maar verdedigde het bal zoo goed hij kon, omdat hij er Lize zulk innig genoegen meê kon doen en werd dapper terzijde gestaan — en alweêr ! — door Janssens. Met hun beiden wonnen zij het pleit. De vergadering besliste met 11 stemmen tegen drie — het kliekje van Bontingh, dat blijkbaar voortaan alle voorstel speciaal van Goedaert en Janssens uitgaande, nijdig bekampen ging — dat na het vuurwerk, een prachtig bal in den Hert zou plaats hebben, waarop alleen de personen, van een uitnoodigingskaart voorzien zouden toegang hebben. Aan de damen zouden bloemruikertjes worden aangeboden en de zaal zou met planten, bloemen, guirlandes, wimpels en draperieën prachtig versierd worden. 't Was een nieuwe zegepraal voor den secretaris — de tweede op éenen avond ! Helaas, hij voelde 't — gedeeltelijk althans was hij weêr die zegepraal verschuldigd aan dien commis-voyageur, dien Janssens ! Hij, Goedaert, vervolgde den jongen man met zijn misprijzen en zijnen haat, en deze — deze sprong voor hem in de bres, ondersteunde hem, deed moties stemmen van felicitaties aan zijn adres... En hij had weêr dat zelfde gevoel van verteedering ten zijnen opzichte als in 't begin van den avond... Hij voelde geen misprijzen meer, geen haat, zijn oogen waren opengegaan en hij zag :

Janssens, al bleef hij handelsreiziger, was een mensch als anderen, misschien nog een klein ziertje beter dan anderen... Maar zijn dochter zou hij daarom toch niet krijgen, — dat stond vast... —

Den volgenden middag maakte hij Lize met het goede nieuws bekend : er zou een bal zijn, een bloemenbal... Men was er niet bijzonder voor, maar hij, door zijnen invloed, had het er dóor gekregen. Om hém plezier te doen, had men 't gestemd. Ja, hij was zeer gezien in het Feest-comiteit, al wat hij vroeg kreeg hij gedaan... Lize vloog hem om den hals, kuste hem, zei lief papaatje, en als zij wist, hem door hare liefkozingen heelemaal te hebben overrompeld, waagde zij 't schuchter te vragen :

" En — Louis, — ik wil zeggen Mijnheer Janssens — die heeft er toch ook voor gestemd ! "

" Waarvoor, kindlief ? "

" Voor 't bal ! "

" 'k Geloof van ja... zeker heeft hij dat zeker... "

Zij zag er zoo innig-gelukkig uit, dat hij niet boos meer kon zijn, nu ze weêr van Janssens sprak... Ook hij was niet kwaad meer op Janssens... Lize hoorde aan den zachten en aarzelenden klank van zijn stemme, dat geen wrevel of misprijzen voor haren beminde nog een plaatseken had in zijn gedachten en zij oordeelde dit veel gewonnen en de zoete hope, die sinds enkele dagen al zwakjes heur herteken kwam beroeren, kreeg diepe en vaste in heur een schoon en liefelijk bestaan... O 't zou dan toch alles weêr goed worden, en het schuldeloos komplot, dat zij saam met Janssens had gesmeed om Goedaert secretaris te doen worden natuurlijk buiten moeder moeders weten, want al wist ze deze uiterst genegen voor Janssens, 't had heur toch steeds geraadzaam geleken, de goede vrouw van die combinatie niets te laten merken — het zou niet mislukken... Heur vader leefde meer en meer op in de zaken van zijn dekenij en gewende zich alzoo aan den gestadigen omgang met Janssens, terwijl deze — ze hadden dat zoo samen alles wijselijk overleid — in alles Goedaert zou involgen, hem vleien, steunen, beschermen, goedvinden wat híj sprak, stemmen wat híj voorstelde... Dezen morgen reeds had Janssens heur verteld, hoe hij heur vader tweemaal op éen avond een grooten dienst had bewezen... Goedaert wilde dit nog niet bekennen, maar men mag niet te veel in eens eischen... Zij had papa daareven getoetst, en zijn zacht, alhoewel ontwijkend

antwoord, was haar geen teleurstelling geweest... Een ding bekommerde haar : mama pruilde nog altijd, en 't was er niet beter op geworden nu papa dezen nacht om twee ure eerst was thuisgekomen... De zitting had tot halftwee geduurd, Lize wist het, maar mama geloofde er niemendalle van... 't Was jammer. Als mama zóo voort bleef pruilen, dan zou zij hem misschien vragen en zagen, ja dwingen zijn ontslag te nemen, en dan — helaas, daar ware de eenige band, die hem nu stilaan aan Janssens hechtte, weêr voor goed verbroken ! Neen, dat zou dat mocht niet ! 't Was zeker spijtig dat papa ook 's noens in den Gekroonden Aap bleef zitten, maar daar was nu eenmaal niets aan te doen... Geen rozen zonder doornen... Dat was de keerzijde der medaille ! Zij zou dan maar trachten mama tot andere gedachten te brengen, tot mildere gevoelens te bewegen... Zij zou voor beiden, vader en moeder, de verzoenende engel zijn...

RICHARD DE CNEUDT.

('t vervolgt)

VERZEN VAN EEN LIEFDE.

I

De rozen bloeien wit en rood,
Ik droom van blonden zonnenschijn,
mijn lente kwam, mijn weemoed vlood,
mijn lente zal vol vreugden zijn.

Ik droom van blonden zonnenschijn,
van loovertaal en Meienwind,
mijn lente zal vol vreugden zijn,
licht als uw hart, mijn zoet-lief kind.

Van loovertaal en Meienwind
zingt nu mijn ziel die wondren weet,
licht als uw hart mijn zoet-lief kind
nu 'k alle leed door u vergeet.

Nu zingt mijn ziel die wondren weet
van liefde licht, van liefde groot
nu 'k alle leed door u vergeet
van zielepijn en stervensnood.

Van liefde licht, van liefde groot,
ben ik zoo vol, zoo vol van u,
àl zielepijn en stervensnood
is weg van mij, stil-veilig nu.

Ik ben zoo vol, zoo vol van u
mijn lente kwam, mijn weemoed vlood,
ik kom tot u, stil-veilig nu
de rozen bloeien wit en rood.

II

Heerlijke lentedag,
tintelende zonnelach,
wie die vandaag u zag,
    mint niet uw gloed ?
Hoog door de lichte lucht,
fluistert een zephirzucht,
hoor toch dat rein gerucht,
    heilig en goed.

Hoor dan toch, hoor een maal
zingende toovertaal,
goud staat het woud in praal
    heilig en hoog.
Tooverzang rijst en vliedt,
hoor toch dat zegelied,
schittert van vreugde niet
    lichtend uw oog ?

Schatert geen blij geschal
luid door het looverdal,
vogelzang, waterval,
    wat het bediedt.
Fluistert geen zacht gezang,
lokkend u urenlang,
vleiend met blijendrang,
    hemelsch mooi lied ?

Heb je dat liefdewoord
diep in je zelf gehoord,
levend in heilig oord
    vrij met je ziel ?
Bleek met geheven hoofd
heb je mij trouw beloofd,
't hart mij van leed beroofd,
    gansch het mij viel.

Lief met uw zonnelach,
heil dat ik leven mag,
heil dat ik geven mag
    wondren van vreugd.
Honderd maal geeft ge weer
weelde van liefde teer,
vindt in uw lichte sfeer
    schat die verheugt.

III

Kluisken waar mijn liefste in woont
'k wil een zang u dichten
kluisken waar mijn liefste in troont
zij de lieve, lichte...

'k Ben zoo vaak u langs gegaan
met zoo stille, stille schreden,
maneglans en lindelaan
zeide ik al mijn beden.

Door den hof heb ik gedwaald
waar haar voetjes gingen,
telkens weer het lied herhaald
zingen moest ik, zingen.

Bloemkens plukte ik tot een krans
voor haar gouden haren,
nieuwe bloemen — nieuwe dans
kwam mij licht gevaren.

Kluisken, kluisken, iedren dag,
schonk ik lied en bloemen
liedjes licht als looverlach,
bloemen blij te noemen.

Kluisken, kluisken half in 't groen,
'k wilde u weer begroeten,
durven wil ik weer en doen
wonderlijk ontmoeten.

IV

Gouden weelde zongetoover
sprankelt op het loof der berken
blanke, berken, zilver loover
bij de ranke rozenperken.

Rozenperken van het buiten
waar de hooge boomen rijzen,
boomen rijzen, vogels fluiten,
nieuwe liedren, nieuwe wijzen.

Wat al blinken in den hoogen,
wat al loover, wat al luister,
wat al takken zacht bewogen,
wat al zingen, wat al fluister.

Nieuwe liedren, nieuwe zangen
in den mooien vollen zomer
wille ik zingen van verlangen
zucht ik als een jonge droomer.

Al maar zingen, openbaren
en van lichte liedren leven
en gelukkig naar u staren
en mijn gansche schat u geven.

Gouden weelde, zongetoover
sprankelt op het loof der berken,
blanke berken, zilver loover,
bij de ranke rozenperken.

J. Reddingius.

LEGENDE.

I.

Zijne wegen waren eenzaam. Beizijds den weg hooge graniet-bergen, woest en onbegroeid.

Menschen waren er telbaar den weg langs, een trekkend krijgsman, een monnik op pelgrimage, een bouwman leidend zijn gedweeë ossen voor de lompige, hooggeladen voer.

Hij beantwoordde moede het "addio" der voorbijtrekkenden en ging verder, verzonken in zijn peinzing.

Eindeloos lang den weg voor hem, achter hem. En wijl zijn voeten voortschreden, ging zijn denken terug. Rijke vreugde leefde in den eenzamen wandelaar bij de gedachte aan zijn geliefde, die hij gelaten had, welbehoed door Fra Pietro, in het herbergzame landhuis, dat gelegen was bij de bronnen van de rivier, die de Heilige Stad doorstroomt. Rijke vreugde leefde in hem ! Hij ging dezen langen, moeden weg, gehoorzaam zijner moeder wil, hem van het stervensbed gezegd :

"Ga, Benedetto, in het gewaad van een arm man, uw hoofd onbeschut tegen de stralen van de zon, u voedend van droog brood en het water der bronnen, als een vroom pelger past, naar het Zuiden. Drie dagen, drie nachten en den morgen van den vierden dag zult gij gaan, al maar den grooten weg tusschen de bergen. Voordat gij een maagd als uwe bruid voert voor het altaar, als uwe gade in uw woning, ga dien weg ten einde, dien weinigen slechts gaan sedert de Roomsche heiren hun adelaren daar langs volgden. Wanneer de zon op haar hoogste staat den vierden dag, zullen uw oogen in de bergen gehouwen een kruis zien, zóo

groot en geweldig, dat de menschen, die het aanschouwen, meenen, slechts God vermag dit gewrocht te hebben.

Aan den voet van dit kruis staat bij den weg een kleine hut van ruwe steenen en onbewerkte takken gebouwd. Voor welhaast dertig jaren reeds vervallen en schijnende te storten iederen dag.

Vóor de kluis, op een steenen bank, zit een man, zóo oud, dat géen meer zijn jaren telt. Toen ik jong was, wisten de oudsten van het land hem slechts een grijzaard en geen kende hem in jonge jaren.

Dien man zijn de oogen blind en hij vermag slechts de menschen verholen waarheid te zien. Het verledene kent hij en de toekomst. De harten der menschen zijn hem boeken, waarin met tastbare gulden letters geschreven staat.

Tot dien mensch, ga en zeg hem :

‘ Ik ben Benedetto, zoon van Leonardo en Giacomina, dien gij gezegend hebt, toen hij nog woonde in het lichaam zijner moeder... Bezin u wel ! Sedert waren dertig zomers, dat de oogst rijpte, en dertig winters, dat het water ijs werd. Nu kom ik tot u, vóor ik een gade in het huis mijner vaderen geleid en bid u om uwen zegen’...... ”

Drie dagen en drie nachten was zijn weg sedert hij Zaâra had verlaten, die op hem wachtte in het vergelegen landhuis, dat ligt, waar de Tiber jong is.

Niet begeleid van slechts éenen dienstman, bekleed met het gewaad van een pelgrim, die verre gaan moet, het hoofd ongedekt dan door rijke, blonde lokken, was hij weggetogen.

Als de zon nu hoog was, zou hij het kruis zien, — en den kluizenaar.

Middags was het, toen hij om een bocht van den weg het kruis zag, het teeken Gods geworden in den flank van een berg.

En terwijl het in hem jubelde van spoedig aan het doel van zijn reize gekomen te zijn, werd de twijfel in hem :

Dertig jaren was het, sedert zijn moeder dezen weg ging, dertig lange jaren. Toen was de grijzaard ouder dan de oudsten. Zou hij niet zijn opgeroepen om in den hoogen Hemel rijk loon te vinden voor zijn eenzame, treurige leven op aarde ? Dàn had hij, Benedetto, voor niets den langen gang gemaakt, voor niets zijn voeten stuk geloopen op den weg, voor niets zijn geliefde verlaten... Ach neen, de grijzaard zou leven, zijn moeder had stervend hem gezegd te gaan, en zij die sterven hebben reeds deel aan de kimmelooze wijsheid des Hemels.

Zonder dat hij wèl-bewust was, begonnen zijn lippen een gebed van vrome woorden, die groeiden d'een na d'ander in zijn hart. Vroom vouwden zich zijn handen om den wandelstaf. Zoo biddend kwam hij tot het hooge kruis in den rotswand aan welks voet de vervallen kluize stond, waar de heilige man woonde.

Benedetto haastte zich niet te kloppen aan den ingang, noch binnen te zien of de grijzaard daar was, maar hij knielde ootmoedig bij het groote, wondere kruis en bad devotelijk een innig gebed voor het heil zijner afgestorvenen, den vader Leonardo en de moeder Giacomina, die in het eerste jaar van hun huwelijk dezen weg gegaan waren naar den heiligen heremiet.

Nog lag hij geknield en biddend, toen hij een hand voelde, licht rustend op zijn lokken. Een wonderbare stem hoorde hij, een stem, die rijk was en helder, als een orgel in de kerk :

" Verhef u, mijn zoon, uit uwe gepeinzen ! " Toen hij de oogen opsloeg, ontwaarde hij een ouden man ; zijn voeten waren naakt en het overkleed dat hij droeg, om den middel gehouden door een sierelooze rozenkrans, had alle de verwen van den ouderdom. Van rijzige gestalte was de grijsaard, grooter dan de jeugdige vreem-

deling. Een zilveren baard reikte tot over zijn knieën ; lange witte lokken daalden van zijn kruin.

Zijn oogen waren groot-open en lichteloos.

" Jonge reiziger, die van verre gekomen zijt, wees welkom. Ik wachtte u, sedert dagen."

Ontzet keek de jonkman den kluizenaar aan.

" Heb dank voor uw woorden, sancto eremita."

" Het betaamt den zoon, zijn moeder gehoorzaam te wezen, als ook hare oogen voor eeuwig gesloten zijn, en er reeds bloemen groeien op haar grafsteê.... Ik heb wèl gezegd ter tijd : Uw dragen zal gezegend zijn, vrouwe Giacomina, en uw dracht.... Het is goed van u, Benedetto, dat gij gekomen zijt."

" Heb dank, vrome vader......"

" Kom mede en zet u neder op deze bank van rotssteen. Beteren zetel u bieden vermag ik niet... Zie mij nu aan, uw oogen in mijn oogen, en leg uwe handen in mijne handen...

Gij zult gezegend zijn, driewerf, en zij, die uwe gade wordt en Zaâra heet. En uw huwelijk zal de Hemel zegenen... Een dochter wordt u geboren, die het zonnelicht in de oogen draagt en het leven op hare lippen... Noem haar, uwe eerstgeborene, met uwen naam, de " Gezegende "... Dan zal het wonder geschieden, dat al de eeuwen door, de menschen machteloos zijn te verstaan : " Het kind zal u uwe vrouw hergeven ".

Zaâra zal dan nog twee maal baren, twee zonen. Zij zullen vroom zijn en goed, de oudste zal het zwaard voeren voor de Heilige Kerk, de jongste zijn kruin scheren en de bruine pij om de lendenen leggen.

Uwe dochter zal groot worden en altoos het licht in de oogen en den zegen op de lippen dragen...

Ga nu heen, Benedetto, vergeet niet het kruis in de bergen noch wat de kluizenaar u zeide : " Het kind zal u uwe vrouw hergeven ".

“ Heb dank, sancto padre, dank voor uwe woorden ; al versta ik niet alles, mijn heiligsten dank... Dat God u hoede. ”

Hij legde op de bank vijf gouden geldstukken, zooals zijn moeder hem beduid had te doen en ging zijn weg terug. Hem was het hart vol wonderlijke ontroeringen, ontzag voor het onbegrepene weten van den vrome, en twijfel, twijfel aan al wat hij had gezien en gehoord.

“ Hoe had de kluizenaar geweten ?... Wie hij was, waarom hij kwam, den naam van zijn liefste zelfs. Wat hadden zijn woorden beduid : Het kind zal u uwe vrouw hergeven ”. Was het een Heilige, de man bij het kruis, die van den Heer de gave der voorziening had, of een toovenaar. Of een wijs man, wiens wijsheid hem ontging ?... Hij had niets kunnen zeggen, niets durven vragen, hem nauwelijks en met onbeduidende woorden gedankt... O zeker, het wàs een heilig man, gezonden als een drager van den geest Gods. Heilig was hij als het groote kruis.

Hij had zich omgewend op den weg, boog zijne knieën. “ Sancto eremita, grazie.... ”

Zijn woorden bleven ongezegd... Daar, op de plek, waar hij met den grijzen man had gestaan, voor het hooge kruis, o, hij zag het, er stond in een witte, lang-slepende wade een goddelijk wezen, met gulden wieken wijd gespreid, en een krans van goud licht om de slapen.

De woorden van het gebed bleven ongezegd en heilige vrees werd er in zijn hart......

II.

Half luid zong de priester zijn gebeden.

Het was hel licht in de kleine kapel. De stralen van de zon

vielen binnen door het hooge, kunstvaardig-beschilderde boogvenster en zetten het altaar in rooden brand.

De priester had een witte miswâ aan en was verzonken in aandachtig gebed. Het was een jonge man met een bleek gelaat en donkere oogen van devotie... Misschien had hij nimmer zoo innig gebeden, als dien dag... Hij was jong en nog vol-gevoelig voor het menschelijk lijden. Dat die vrouw sterven moest. Haar leven was zoo noodig. Voor haar kind, de kleine Benedetta, voor haar gemaal, die haar zoo innig liefhad, voor allen, die rond haar waren, en dien zij het geluk gaf, zooveel zij vermocht. Was er één arme in de streek, die haar naam niet als een zegen noemde : Zaâra ? Was er een kranke, die niet verlangde naar haar komst ? wel minder om de geurige bloemen en de sappige vruchten, die zij hem telken male bracht, dan om haar, Zaâra, zelve.

Nu moest zij heen, weg uit dit leven, dat voor haar zoo schoon en rijk was, weg van al dat wat zij goed en mooi gemaakt had rondom haar... Hij had haar biecht gehoord, zij had geen anderen Vader laten komen, maar hem haar hart gegeven, hem een onaanzienlijk priester, die de kleine huiskapel bezorgde. Zij had den bisschop kunnen roepen aan haar stervenssponde. Die zou gaarne gekomen zijn bij Zaâra, wier naam gezegend werd door elken mensch van heel de landstreek. Maar hem, den eenvoudigen, rangeloozen priester had zij haar hart vertrouwd :

“ Broeder Pietro, ik ben ontboden bij den Grooten Koning. En ik beken voor de eerste maal in mijn leven schuldig te zijn, gróot-schuldig, zondig als de slechtste. Want in mijn hart heb ik geen vrede, mijn ziel is in opstand... Mij was àlles gegeven, àlles wat ik maar ooit droomde van geluk en nu ik daarvan weggeroepen word, ben ik droevig en is er toorn in mijn hart.... Is niet de man, die honger heeft geleden al zijn leven lang, die als wild dier heeft moeten slapen op harde steenen onder blooten

hemel, is niet de man, die geen liefde heeft gekend en dien het leven tot last is, gelukkiger dan ik, Zaâra, als hij sterft. Die man is tevreê als God hem roept en blijde gaat zijn ziel den grooten gang. En ìk ben in opstand, omdat Gods goedheid mij zooveel gaf dat ik verlaten moet...

— De Heilige Geest zal u verstaan, voor uwe ziel leed God de Zoon, de Gezalfde, en de Maagd Maria zal u helpen in het moeilijke oogenblik van uw sterven. Gij hebt wèl geleefd; als uw leven zal uw sterven zijn. "

Nooit had Pietro zoo overtuigd zijn " Absolvo te " gezegd. Die ziel was van de schoonste die opgingen. Maar dat zij nog leven mocht, daarvoor bad hij nu, zijn hoofd gebogen op de aaneengelegde handen.

Zonder hem te storen, traden nu de kapel binnen een groote, hooggerichte man en een klein kindje aan zijn hand. Het meisje knielde op een laag bidbankje, meer naar voren bij het altaar de man.

Beide baden zij nu ; het kind de gebedjes, die haar moeder en Fra Pietro haar geleerd hadden, de man een ongeleerd gebed, niet in de taal der kerke, maar zóo als hem de woorden groeiden in het hart :

" Zij mag niet gaan, Heer God, o, ik weet, uwe goedheid is eindeloos, uwe wijsheid heeft geen horizonten, uw erbarmen is zonder mate. Ik klaag niet en ben niet opstandig : Gij ziet het in mijn hart, maar ik bid tot U, zooals één ooit gesmeekt heeft : Laat mij Zaâra, voor mij en mijn kind. Zooveel is haar nog gebleven te vervullen op aarde, zooveel groots en goeds. Zij is zoo jong nog, zoo levensvreugdig. Neem haar niet tot U. Vele engelen zijn U, mij is slechts Eéne.. Vele bruiden zijn U, mij is slechts Eéne.

O, moeder Marië, die uwen Zoon zaagt sterven aan het kruishout, moeder, die uw leed geweend hebt drie dagen en drie nachten bij het sterfelijk hul van uw kind, gij kent de smart van het dierbaarst ter wereld te verliezen.... O, wees mijne voorspraak bij den Algoeden en gun Zaâra, zijn het enkele jaren slechts, te wijlen op deze aarde....

Zoo bad Benedetto zonder poozen.

De priester, gerezen uit zijn gebed, zag den man geknield en ging tot hem.

" Mijn broeder, " zeide hij, hem de hand op den schouder leggende. " Het is nu uwe plaats niet hier. Uwe geliefde, die misschien weldra niet meer wezen zal, roept naar u, zegt mijn hart. En de gebeden, die gij nog zeggen wilt, heeft God reeds gehoord. Spoed u, want het is wellicht nu reeds te laat... En gij toch moet aan haar stede zijn als haar vlekkelooze ziel òp gaat ".

Benedetto knikte en verhief zich. Te zamen verlieten de mannen, beide zoo droef, de kleine kapel.

Alleen het kind bleef geknield en bad.

Het roode schijnsel was nu gekomen van het altaar tot waar het kind knielde.

III.

Het was voor den ingang van het vertrek, waar Zaâra lag. Daar ontmoetten Fra Pietro en Benedetto den man, die het bedrevenste was van allen in den lande kranken te genezen. Hij wist de kruiden die het leven lengen en zijn scalpel sneed de krankten uit.

Somberder nog dan andere dagen was nu zijn wezen :

" Mijn zoon, mijn weten is niet gering en vaak vermocht

ik, wat geen anderen mensch mogelijk was... Doch nu rest mij slechts te gaan en te erkennen, dat menschen hier nièts vermogen. De priester deed wel, Zaâra, uwe gemalin, het Sacrament te geven. Want ònze troost is zonder macht... Weest gegroet ".

De priester en Benedetto traden binnen.

Zwijgend ging Benedetto aan de sponde zitten op lagen schemel.

Zijn gedachten gingen terug zes jaren. Hoe vreugdig had hem Zaâra ontvangen, toen hij keerde van den heiligen kluizenaar en haar zeide, dat morgen de bruidloft zijn zoude. Nooit had hij haar verteld, wat de kluizenaar hem gezegd had ; slechts als hij alleen was, overdacht hij diens woorden, die hij niet verstond.

Toen was het meisje geboren en haar naam noemde hij de " Gezegende " Benedetta, zooals hem geheeten was te doen. Het werd een schoon en lief kind. De heremiet had wàar gezegd : zij droeg het zonlicht in de oogen en het leven op de lippen......

Alle dagen waren vreugdedagen geweest ; vreugdig ging hij des avonds te bedde, vreugdig was zijn ontwaken. Den dag overarbeidde hij met zijn knechten in den hof, als het land vele handen vroeg ; in den wintertijd las hij met Fra Pietro schoone boeken, door de kerkvaders geschreven, ofwel ongewijde. En van zijn vermoeienis rustte hij uit in de armen van Zaâra....

Toen was Zaâra ziek geworden, stervensziek. Hij liet zijn werk op het land en zijn oude perkamenten. Nachten en dagen waakte hij, met Pietro, of de non, zonder spreken zittend aan het bed.... Daar waren al de woorden van den heiligen grijzaard weer levend geworden in hem. Vooral dat éene, onverklaarbare : " Uw kind zal u uwe vrouw hergeven. " Hij had vroeger vlak-menschelijke verklaringen gezocht : dat er ooit een tijd zou komen, die

hem verwijderen zoude van Zaâra, dat het kind haar dan zou weervoeren in zijn armen. Maar wat, — hij wist het nu te goed, — wat anders dan de dood alleen zou hem en zijn geliefde kunnen scheiden. En daartegen vermocht Benedetta, zijn kind, toch ook niet...

Hij vatte Zaâra's hand. Die was koud als marmersteen. Hij legde zijn vingers op haar mond. Haar adem voelde hij niet.

" Fra Pietro, " riep hij zacht. De priester kwam.

Benedetto wees op Zaâra, die roereloos lag.

De priester greep haar hand en betastte haar aangezicht. Toen nam hij den sprenkel uit den wijwater-beker en naar alle vier zijden, in den vorm van een kruis, wierp hij droppelen van het gewijde vocht.

Benedetto begreep nu. Zoo had hij den priester zien doen, toen Giacomina, zijn moeder, gestorven was.

Hij weende niet en zeide niets.

De priester liet hem alleen met de gestorvene en in het vertrek naastaan begon hij een gebed te lezen voor het zieleheil van Zaâra.

Langen tijd zat Benedetto aan de sponde...

Toen bedacht hij weerom de woorden van den kluizenaar, en herinnerde zich, dat hij het kind biddend gelaten had in de kapel.

Hij moest tot haar en vertellen, dat moeder nu voor goed gegaan was,... naar den Hemel, waarvan moeder haar kindje zooveel moois verteld had.

Het kind lag geknield en bad.

Het zonlicht, dat door het boogvenster inviel, roodde nog slechts den hoek waar het kind geknield lag.

" Benedetta, mijn lieveling ".

Hij nam het kind op de armen.

“ Ik heb gebeden, dat moeder beter mag wezen, voordat de zon weer opgaat, vader ”.

“ Moeder is nu genezen van al haar aardsche kwalen. Niet zooals gij gebeden hebt, mijn kind. Moeder is dood. Ach, dat woord is u vreemd. Moeder is heengegaan naar het verre land van waar geene terugkomen. Moeder spreekt niet meer en lacht niet meer, zooals vroeger. Zij ligt op haar leger zonder bewegen. Zij kust u nooit meer, niet heden en niet morgen...

“ Laat mij moeder zien ”.

“ Ach neen, mijn kind ”.

“ Vader, brèng mij naar moeder. Zoò gaarne wil ik haar zien.”

Hij droeg het kind naar de kamer, waar Zaâra lag, bewegeloos en bleek.

In het vertrek naastaan las Fra Pietro het gebed voor de doode.

“ Vader, ik wil moeder kussen. ”

Benedetto hield het kind boven de doode, dat zij haar moeder kussen kon.

Het kind legde de armpjes beide om het hoofd van Zaâra en kuste haar op den mond. Kuste haar... twee malen en drie malen.

En zie ! en zie !... Zaâra sloeg de oogen op en zag het kind.

Zaâra hief de armen en omvatte het kind.

Zaâra bewoog de lippen en kuste het kind.

Fra Pietro las in het vertrek naastaan een doodengebed voor Zaâra, die leefde.

Benedetto wist toen dat de kluizenaar waar had gesproken. Hij legde het kind zachtkens naast Zaâra op het bed en boog zijn knieën.

En wijl hij zijn handen vouwde, zag hij weder in een witte wade het Hemelsche wezen met de gulden wieken wijd gespreid en een krans van goud licht om de slapen. De engel hield zegenend de armen boven de moeder en het kind.

Luide begon hij te weenen :

" Fra Pietro, Fra Pietro, lo miracolo ! "

De priester kwam nu haastigen treds binnen het vertrek. Ook hij zag, vervuld van heilige ontzetting, het wonder : de moeder en het kind en de engel, die zegenend boven haar zweefde.

Hij nam het kind op den arm en legde haar de hand op het hoofd :

" Benedetta, de gezegende is in uw doop uw naam genoemd ; van heden noemen wij u Beatrice, die de Gelukzaligheid brengt.

Het was een jaar later, toen Giulio, de zoon van Zaâra en Benedetto ten doop gehouden werd. Deze werd een vroom man, die het zwaard voerde voor de Heilige Kerk.

En weer drie jaren later benoemde Pietro den doopeling met den naam Innocenzo. Deze werd een vroom man, droeg de grove pij en kastijdde zijn lichaam vastende en met geeselslagen.

.... Zaâra zag Beatrice, haar dochter, een vrouw worden. Zij werd gehuwd aan een braaf man en het zijn hare kinderen, die, als de moeder-zelve, het zonlicht in de oogen en het leven op de lippen dragen.

BENNO VOS.

DE HAAT EN DE LIEFDE.

Vóór eenigen tijd was het 't gebruik, wanneer men het vraagstuk van den oorsprong des zedelijks bewustzijn analyseerde, zich even op de menschelijke liefde, en vooral op de moederliefde te beroepen. Dikwijls heeft men de zaak eenvoudig zóó opgevat, als behandelde men den oorsprong van het menschelijk altruisme. Slechts weinigen hebben opgemerkt dat ons moraalbewustzijn datgeen altruisme van ons verlangt, welk we zelf nog niet bezitten. Wat we ons eigen verwijten en wat ons zedelijk bezwaart is juist het ontbreken van sympatiegevoel. *Kant* eindelijk heeft juist gezien, dat het problema der moraal daár begint, waar de liefde eindigt.

Zonder twîjfel bestaat onze moraal deels daarin, dat wij een zeker altruisme bij anderen en bij gelegenheid ook bij ons zelf verlangen. Drie verschillende dingen kunnen daarbij (als moreele) gewenscht worden:

I Dat men niet zonder noodzakelijkheid andere menschen schade berokkent of lijden veroorzaakt.

II Dat men bij gelegenheid andere menschen helpt of hun geluk betracht.

III Dat de individu zijne medemenschen liefheeft. Deze drie verhoudingen werden zeer verkeerd, menschenliefde genoemd. Het is zeker dat de gelegenheid onze medemenschen lief te hebben, zich zeer zelden voordoet, en dat men een mensch minstens behoorlijk dient te kennen, vóór men overtuigd is of hij onze liefde waard is of niet. Wie daarentegen meent dat hij de menschen in 't algemeen, om zoo te zeggen als platonische idee liefheeft, zal zich in de meeste gevallen bedriegen; hetgene zich onmiskenbaar daarin openbaart, dat hij (zooals wij anderen de konkrete menschen de eene maal kunnen haten en de andere maal kunnen hoogschatten) hij ze even schielijk veracht en ze even schielijk bewondert.

Blijkbaar komt de eerste der drie genoemde (moraal) voorwaarden het meest voor; de tweede slechts bij zeldzame gelegenheid. Men zal zonder twijfel bij gelegenheid het geluk zijner medemenschen zoeken te vermeerderen en hem zijn doel helpen te bereiken; maar reeds heeft Spencer uitdrukkelijk verklaard, dat 't helpen van vreemden nooit het hoofddoel der individuen kan worden. Wanneer niemand voor zich zelf, maar allen voor anderen werken, zullen ten slotte allen voor niets arbeiden, tot zoover dat geen doel meer stand zal houden.

Het doeleinde van den alleenstaanden zou haar intensieve waarde verliezen van zoohaast het niet meer door hemzelf met volle kracht vervolgd zou worden ; daardoor kan het niet mijne hoofdtaak zijn het doel van anderen te beoogen, maar het mijne te beoogen.

Is reeds een eerlijke hulp van vreemden zeer ongewoon, zoo is de ware liefde eene nog zeldzamere verschijning. Ik weet dat er religieus-denkende menschen zijn die bij hun dagelijksch gebed de woorden voegen : "Ik bemin mijnen evenaaste als mijzelve," maar deze bewering moet in 't beste geval aanzien worden als eene *noodleugen*.

De drie genoemde moraalvoorwaarden komen toch in zoover overeen, dat zij allen een zeker altruisme bevatten. De oorzaak, dat het woord "liefde" of beter "menschenliefde" in de moraal eene zoo groote rol speelt, zal hierin liggen, dat de genoemde wederzijdsche betrekking meest dàn voorkomt, wanneer een persoon een ander ietwat hoogschat. Zeker is ook deze regel niet zonder uitzondering. Men kan een anderen sparen, om ons aan het negatieve waaruit die vraag 't beste verlicht wordt te houden, uit verscheidene beweegredenen. Onmiddellijk zal die welwillendheid en die hoogschatting dergelijk resultaat aanbrengen. De beweegreden kan ook soms die zijn, dat de zeden het zoo eischen en dat het voor recht gehouden wordt. Alsook kan zij op een onmiddelljk medelijden berusten die met de hoogschatting niets bijzonders te maken heeft, maar, door het direkt voorgestelde lijden en vreugde van anderen veroorzaakt wordt, op sympathie in ergeren zin van 't woord.

Die welwillende, of minstens niet slecht-willende verhouding tegenover den medemensch, wordt gemeenlijk altruisme genoemd, 't zij ze op de eene of op de andere dezer drie oorzaken beruste. Hoe is het gekomen dat het moraalbewustzijn dezer altruistische verhouding bijna altijd goed heet en het tegenovergestelde slecht ? Op de innigheîd in de intensiteit der *menschenliefde* kan ze, zooals gezegd niet berusten en nog minder als het moraalbewustzijn de altruistische zelfbeheersching voor doel heeft, waar geene onmiddellijke liefde heerscht. Hier staan we voor eene der interessantste momenten der menschelijke evolutie. De zedelijke voorwaarde der liefde berust niet zoo zeer op de liefde, maar veelmeer en gansch onmiddellijk op den haat. Ik haat mijnen evenaaste, of liever zeggen wij : mijnen vijand, wanneer hij mij kwaad veroorzaakt. In dezer voege vorder ik van de menschen die ik niet haten zal, dat zij een zeker altruisme of eene beperking van het egoisme laten zien. De tegenover-den-vijand-onderhouden haat, schijnt ons als zijnde de eerste kiem van het zedelijk oordeel, of minsten schijnt ons evenzoo oorspronkelijk als de op hulpbiedende berustende bewondering. De waarschijnlijk primitiefste vorm der zedelijke funktie is de verdeeling der medemenschen in twee kategoriën : vijanden en vrienden. Eerst later wordt de betrekking dezer oordeelswijze macht behouden, waardoor ik mijzelf als een goeden of slechten mensch voorstel. De vijanden worden gehaat, de vrienden

geliefd. Deze elementaire verschijning bevat de gansche toekomst der moraal, hieruit ontwikkelt zich spijt en trots, verontwaardiging en erkentenis.

De menschen leven met elkander in gemeenschap, vereenigd in horden, stammen en staten, en men heeft getracht, het gansche moraalbewustzijn op het gemeenschappelijk leven en op de uitwerkingen der rechtswetten terug te brengen. Dat is voorzeker gerechtigd, doch strijdt, nauwkeuriger bezien, tegen wat zooeven gezegd is. De primitieve horde, bestaat uit menschen die te zamen leven met het doel elkander te beschermen. Buiten de horde bevinden zich alzoo meestal de vijanden, en zelfs zeer gevaarlijke, zeer gevreesde, zeer gehate vijanden. De leden der horde zijn bijgevolg in zekere betrekkingen, vrienden. Zooals men van de vreemde stammen het slechte verwacht, zoo verwacht men van de medeleden hulp en bijstand. Deze bijstand is toch meestal tot zekere doeleinden beperkt. Wanneer van den algemeenen oorlog afgezien wordt, komt in de horde wellicht evenzooveel strijd als bijstand voor. Het medelid kan zoowel als vriend, zoowel als vijand optreden ; de innerlijke vrede in de stammen kan sterk intermitteerend zijn. Zoo kan binnen in de gemeenschap, neven de hoogschatting, de haat rijkelijk heerschen ; en de haat draagt wezenlijk dàartoe bij, de bepalingen der hoogschatting in blijvende wijze vast te stellen.

De wederzijdsche hulpbieding welke in de gemeenschap plaats heeft, kan onder een algemeen gezichtspunt gesteld worden : in de werkelijkheid strijdt elk levend wezen met een ander om de waarde.

Zelfs de planten strijden ondereen om de plaats, om de vochtigheid, om de oplosbare delfstoffen, jazelfs om de zon, in 't kort om al de energieën van welke zij zich voeden. Door de werking der planten wordt de kracht der zonnestralen aan de stof toegevoerd, die daardoor vermenigvuldigde scheikundige krachten inhoudt. Deze grootere energieën zijn tegelijk voor de organismen waarden, en zoo strijden de dieren allen ondereen om de voedingswaarde welke de planten ons bezorgen. Geweldiger en razender is de strijd wanneer het eene dier het andere eenvoudig doodt en zich van zijn bloed voedt. Het schijnt eene grondwet der organieke levens te zijn, dat elk levend wezen de waarden van het andere verbruikt : " Bellum omnium contra omnes ". Deze strijdenswet beantwoordt middelerwijl eene andere en mildere, deze van het hervoortbrengen der waarden. De planten bewerken de organische krachten zoodat hunne waarde van eene hoogere orde wordt. Daar zij onophoudelijk den energievoorraad der stof vergrooten is het zeer natuurlijk dat zij de zoo gewonnen secondaire en verfijnde waarde aan de dieren weer afgeven moet. Door die voorbeelden van stofwisseling en bijzonder door den dood, moet elke plant de aarde alles teruggeven wat zij aan waarde verbruikt heeft, doch meestal meer. De teruggegevene waarden zijn grooter dan die welke verbruikt werden. Zoo verheft zich het plantenrijk tot immer hoogere volbrenging.

In het dierenrijk vinden wij inzoover iets overeenstemmends, dat elk dier door de stofverwisseling en door den dood de verbruikte voedingswaarden aan de ekonomie der aarde moet teruggeven. Buiten deze verhoudingen is de zaak bij de dieren toch weder anders, in zoover zij door hunnen levensstrijd de stof in betrekking tot energievoorraad verarmen. Daarmede hangt tezamen dat het vermeerderen niet tot het wezen der dieren behoort, maar bij hunnen waardetoestand beperkt blijft. De planten zijn wezenlijk stofproducenten, de dieren verbruikers, daardoor is in het dierenrijk de strijd zooveel ernstiger, en wordt hij tot toppunt gebracht in den nooit rustenden strijd der roofdieren. Daardoor komt het dat de aarde toch ten slotte niet kan overbevolkt worden, aangezien het overshot immer weder voedsel is waarvan kan geleefd worden. De menschen hebben nu een bastaardsoort voortgebracht, dat zich bijzonderlijk door zijne overlegde schranderheid tegenover andere dieren en gevaren aller soort zich zoo goed te verdedigen wist, dat eene relatieve overbevolking van den omtrek met overeenstemmenden hongersnood zich algemeen uitgebreid heeft. Daarin zal wel in de eerste plaats de verklaring te zoeken zijn, dat het Kannibalisme bijna over de gansche aarde verspreid gevonden is. Toch werden onder normale toestanden niet stammenleden, maar vreemden opgegeten. De stammenmedeleden hebben zich nog sterker moeten vereenigen om zich tegen vijanden te verdedigen.

De Kannibaal onderscheidt zich toch van andere roofdieren door het interessante merk, dat hij niet uitsluitend vleescheter is, maar zich tegelijkertijd van plantenwaarden voedt. Daarom is hij op de plantenkultuur gekomen en de daarmede tezamenhangende dierzucht. Met meer bewustzijn dan gelijk welk dier, zocht hij de aarde de waarde terug te nemen welke zij hun neemt. Daarmede is een weg betreden tot overwinning van den hongerdood die van het Kannibalisme wezenlijk verschilt.

De behoeften die zich door plantenkultuur en veeteelt opgedrongen hadden, hebben veel bijgedragen tot eenen betrekkelijken vrede binnen de stammen. Daarmede hangt verder tezamen dat de wet (van het gebruiken der waarden van anderen) binnen den stam geene geldigheid heeft (terwijl zij tegenover de vreemden tot de volste toepassing komt), maar door eene andere, die van verruiling der waarde, vervangen wordt. In het natuurrijk vinden wij de verruiling der waarden in die verhouding, welke als wederzijdsche aanpassing betitteld werd. Diezelfde wet is meestal toongevend voor de verhouding der beide geslachten tegenover elkander en heeft verders gedeeltelijke toepassing op de betrekkingen tusschen ouders en kinderen. Het leven in de familie en in de horde heeft reeds van het begin den roof der waarde bepaald. Zooals de moeder den zuigeling voedt, zoo zorgen de beide ouders voor de behoeften van het kind gedurende de volgende maanden, lange jaren wachten zij zich het kind van alle waarden te berooven en laten het minstens het noodzakelijke voor het levensonderhoud.

Hoe inniger een stam te zamenhoudt, hoe strenger de grondwet

van waarderuiling wordt behouden, welke luidt : "Gij zult niet de waarden uwer stamgenoten op dezelfde wijze rooven als die uwer vijanden". Meestal voegt zich bij dat negatief verbod, ook een positief verbod der toevallige verdeeling. Het verbod roept onwederstaanbaar de vraag : "Welke zijn nu de waarden van anderen, en welke zijn de mijne?" Het is natuurlijk dat het eerstkomend antwoord niet voldoende is, namelijk : dat zijne waarden zijn die, welke hij hebben wil en de mijne deze welke ik wensch. Wij zullen echter die zaak niet verder onderzoeken hoe het verbod van den roof deels tot zekere kommunistische maatregelen, deels ook tot het princiep van individueel eigendom gevoerd heeft.

Naarmate de stamleden tot doel der gemeenzame bescherming zich vereenigen, ontwikkelt zich de natuurlijke vriendschap die zich bij gelegenheid tot liefde kan verheffen. De ontwikkeling zulker gevoelens berust op het volgende : dat het doeleinde en de waarde der eenen door het leven der anderen gevoederd worden, evenzoo als de haat daarop berust, dat mijn doeleinde en waarde door den levensstrijd der anderen gestoord worden, of mijn leven in gevaar gebracht wordt. Vriendschap, liefde en haat zijn dus phylogenetisch nuttige eigenschappen die de verdediging der individuën en der stammen ondersteunen en zich waarschijnlijk om deze reden zoo sterk ontwikkeld hebben. Met welk recht kunnen wij nu dit zeer robuust gevoel der primitieve liefde en van den haat als kiem van het zedelijk bewustzijn opvatten ? Het zedelijk geweten in zijne hoogste ontwikkeling verlangt, dat ik tegenover anderen mij niet anders houde als ik van hen eischen zou. Zulk een gevoel schijnt van den onmiddelijken egoistischen haat ver af te liggen, en toch bestaat hier een geestesverband, en meer nog, die twee dingen zijn slechts twee zijden eener en dezelfde ontwikkeling. De haat is namelijk geen zinnelijk, maar een geestesgevoel, in den zin dat het een gevoel is voor den geest der anderen : *het objekt van den haat is de geest. Hetzelfde geldt voor de liefde,* alhoewel in de dagelijksch praktische spraak die twee woorden en bijzonderlijk "de liefde", zoo veelbeduidend zijn, dat het eigenlijk onmogelijk is, eene normatieve beteekenis vast te stellen. Zoo gebruikt men, bijvoorbeeld, in de Zoologie meestal het woord "liefde" voor alles wat zich op de voortplantingsverhoudingen beroept, zonder zich te bekommeren, of het een gevoel voor de waarde van den geest is of niet. De beteekenis van het woord "haat" is wel niet zoo veelbeduidend maar toch wankelend genoeg. Het staat echter vast, dat wanneer die twee woorden op de verhoudingen tusschen menschen toegepast worden, zij eene neiging hebben dezen zin aan te nemen waarvan hier spraak is, en beteekenen twee tegenovergestelde soorten van waardeering van den vreemden geest. In dezen zin, meen ik, dat men ze kortweg als zedelijke gevoelens opgenomen heeft. Ik geloof dat het utilitarisme in zoover op valschen weg was, wanneer het het zinnelijke goed met het begrip van het nuttige saamgeworpen heeft. Goed is niet hetzelfde als nuttig ; daar goed reeds zeer begrijpelijk eene direkte waarde beteekent, en nuttig eene

onrechtstreeksche. Nuttig is een voorwerp wiens gevolgen goed zijn. Het werd in zoover door eenige psychologen ook als "Konsekutieve Waarde" aangeduid. Het zinlijke goede heeft zijne waarde in zich zelf en niet in de gevolgen. *Zoo is het ook slechts de wil die goed zijn kan en niets anders op de wereld.* Zeker zegde ik even dat de haat en de liefde waardoor den wil als goed of slecht opgevat wordt, nuttige gevoelens geweest zijn, en daarom zich ontwikkeld hebben. Daardoor zijn ze echter nog geene nuttigheidsgevoelens, geene gevoelens voor het nuttige, maar zij zijn en blijven rechtstreeksche gevoelens, wiens voorwerp de rechtstreeksche waarden zijn.

Om de zaak klaarder te maken, zullen wij een oogenblik bij den psychogenesis der moreele liefde verwijlen. In de oorspronkelijke geschiedenis der dieren zal waarschijnlijk dat, wat nuttig is, minstens ook goed zijn en daardoor geliefd worden. Men kan niet zeggen dat het *daarom* goed is en geliefd wordt, omdat het nuttig is. Daartoe zijn de waarden te onmiddellijk. Het primitieve dier zoekt het goede, zonder, 't is gelijk welke, oordeeling over de gevolgen. In dezen zin nog is voor de beschaafde menschen veel nuttigs onmiddellijk goed, zoo b. v. het eten van voedzame spijzen, en bijgevolg heeft de eene liever gestoofd, de ander liever gebraden vleesch, wat alle nuttige dingen zijn. Bij de immer stijgende geestelijke ontwikkeling in het dierenrijk heeft echter een sterker oordeel plaats, en treden immer meer konfliktgevallen op, tusschen het goede en het nuttige, deels zoo, dat het aangename als schadelijk zich betuigt en omgekeerd, deels ook zoo dat het onzijdige en in betrekking tot stemming onbetoonde zich konsekutief als waardevol of waarde-afkeerig betuigt. In eene menigte zulker gevallen, verplaatst zich langzamerhand het gevoel zóó, dat de oorspronkelijke onrechtstreeksche waarde met den tijd eene rechtstreeksche wordt. Zoo kan b. v. een hoevebezitter oorspronkelijk zijne hennen hoogschatten omdat zij hem goede eieren geven. Langzamerhand echter leert hij zijne hennen lief te hebben, zóó, dat hij ze niet meer verkoopen wil, en zich elders goede eieren verschaft.

Zoo heeft de dronkaard-uit-gewoonte niet alleen zijn brandewijn en den beker lief, maar ook de gansche flesch. In de flesch schuilt een kracht, welke in staat is hem gelukkig te maken.

Op de zelfde wijze dient de haat tegenover de dieren dikwijls voorgesteld te zijn. Wanneer b. v. de wilden, niet alleen voor al de ellende verlegen zijn, die eenen leeuw in hun dorp aangericht heeft, maar kortweg ook dezen en alle andere leeuwen haten, stellen zij zich voor, dat in den leeuw eene vernietigende kracht schuilt en eindigen daarmede den leeuw eenvoudig als iets slechts en boozes aan te zien.

Zooals de hen en de brandewijnflesch goede dingen waren, zoo is de leeuw een slecht ding. Daarbij blijft men voorzeker zelden staan ; meestal zullen onze wilden den leeuw niet alleen als eene zaak haten, maar als een persoon, als een boozen wil ! Doch nog sterker dringt zich deze laatste waardeeringswijze aan de waardeering der menschen op.

Men kan zich zonder twijfel dc primitieve liefde tusschen de menschen ook naar analogie der liefde van den brandewijndrinker tot zijne flesch voorstellen, in dewelke nochtans geen goeden wil maar slechts een goede kracht steekt. Dat de menschen zich echter niet als zaken maar als personen beschouwen, ligt aan de bijzondere verschijningen van het menschelijke leven. Wanneer de haat tot den leeuw niet noodzakelijker wijze een *zedelijke* zijn moet, maar dit dier ook als een *schadelijke* en *gevaarlijke* zaak gehaat kan worden, ligt het daaraan, dat het een tamelijk konstant optreden toont, en niet dat alleen, maar de verscheidene exemplaren van het geslacht leeuwen zijn meestal allen gelijk en toonen het zelfde kwaadaardige gedrag. Het zelfde kan van de menschen tegenover de vijandelijke stammen gezegd worden. Zij worden niet zoo intensief moreel gewaardeerd als de medeleden van den eigen stam. Binnen in den stam vertoonen mijne maten een afwisselend en niet konstant gedrag. Daardoor verplaatst zich noodzakelijkerwijze mijne opmerkzaamheid van den lichaamsbouw der kameraden, en hecht aan dat, wat als de oorzaak van zijn afwisselend gedrag opgevat wordt, namelijk aan zijnen wil, aan zijn doeleinde. Dit alles wordt zonder twijfel alleen door gelooven, alleen door hypothesen, laat ons zeggen door projekties voorgesteld. Deze hypothese echter, dat de andere als ik zelf een doel vervolgt, de strijdenden vergelijkt en tusschen hen de uitspraak doet, is de bazis der speciale menschelijke liefde en van den menschelijken haat, en alzoo van de gansche normaalontwikkeling. De verschillige leden in de gemeenschap toonen nu, uit mijn persoonlijk standpunt beschouwd, eenen wil, welke van uiteenloopende waarde zijn kan, en niet dat alleen, maar den wil van het alleenstaand lid verandert. Wanneer hij mij in mijn persoonlijk doel ondersteunt, is hij goed en geliefd, wanneer hij daarentegen dit doel verwoest is hij slecht en gehaat.

Bijgevolg kunnen wij het onmiddellijke en door de natuur gegeven gevoel der liefde en van den haat, *egocentrische moraal* noemen. Daarbij zal zich ook in elke menschelijke gemeenschap een objektieve stammenmoraal ontwikkelen. Deze komt daardoor tot stand, dat eene bestemde handelwijze het voorwerp van eenen algemeenen haat of van eene algemeene bewondering wordt. Streng genomen zal men daarom de stammenmoraal beter *meerderheidsmoraal* noemen, daar de verbreker, zelf wanneer hij alleen is, immer als eene minderheid opgevat kan worden. Zulke algemeene gemoedsstemmingen zijn in het primitieve stammenleven reeds zeer overvloedig. Zoo is b. v. de deelname aan den algemeenen oorlog eene goede handelwijze en daarom, in dezen zin, een absolute plicht.

Wij zijn hier aan een punt gekomen, dat duidelijk maakt, hoe het heeft kunnen gebeuren dat *Kant* het begrip van den *plicht* met dat van de *zorg* in enge verbinding brengt, terwijl anderen het met de *straf* en de *bedreiging* tezamenstellen.

Wij zullen die zaak zeer nabij en uit een persoonlijk egocentrisch standpunt beschouwen. Het optreden, wat ik van een andere verlang

als voorwaarde opdat ik niet straffend er mij wrekend op hem zoude losgaan, houd ik voor zijn plicht in *juridischen* zin. Wat ik daarentegen van hem vorder, als voorwaarde opdat ik hem niet haten zoude, houd ik voor zijn plicht in *moreelen zin*. Men ziet al zoo tegelijkertijd hoe nauw de beide begrippen zich aanraken, en hoe zij toch nog uit beginsel verschillen. Tezelfdertijd verstaat men hoe de rechterlijke straffen en de wraak der gemeenschap met zulke verboden in verband staan, die op de algemeene gemoedstemmingen der veroordeeling en van den haat steunen. Zoo zal, wat in de gemeenschap recht is, meestal eerst moraal geweest zijn. Het heeft uit eene andere zijde den oorsprong van het plichtbewustzijn gezocht niet zoo als wij het hier doen in den haat en in de wraak, maar in zekere onwederstaanbare en schijnbaar direkt verplichtende instinkten, en bijzonderlijk in de verhouding der moeder tot hare pasgeborenen. De moederliefde kan somtijds in het dierenrijk zoo ver gaan dat de moeder haar leven tot bescherming harer jongen opoffert. Het is theoretisch en analytisch niet licht te onderscheiden, in hoever hier een werkelijk elementair plichtbewustzijn, of alleen instinkt handelt, of in meer psychologische spraak uitgedrukt, of de moeder haar offer brengt met het bewustzijn "Gij zult" of slechts met het gevoel "Ik wil". Dezelfde analytische moeilijkheid herhaalt zich bij alle zoogenaamde verplichtende instinkten. Dat die dringend werken met de kracht van een bevel is het geheim der waarnemers, er komt niet in het bewustzijn der dieren. Geene der moraalontwikkelingen zullen deze instinkten eerst dàn bevatten, wanneer de betreffende handelingen van de dieren zelf als voorwaarden der zelfachting voor oogen zweven; daarover zullen wij echter in de Individuen zeer moeilijk iets weten kunnen. Daarom doet men voorloopig beter, in de verhoudingen tusschen moeder en kind inderdaad een gepast voorbeeld voor de ontwikkeling van het *altruistische* gevoel te zien, maar nog niet van het *moreele*.

Anders staat de zaak met de liefde tusschen de geslachten. Deze bevat reeds vroegtijdig eischen en heeft zoo tot de waardeering der *persoonlijkheid* gevoerd.

Elke diepere liefde bevat, evenals elke sterke erkentenis, in zekere mate de dankbaarheid. Deze is harerzijds, even als de haat en de wraak, phylogenethisch nuttig geweest. De gemoedsstemmingen der bewondering en van den dank ondersteunen namelijk de beloonende dankbetuigingen, en wanneer die werkingen meermaals heen-en terug gaan, zal de handeling der vergelding nuttig zijn voor hem die ze uitoefent. Daardoor is alzoo vriendschap, liefde en bewondering als levensvorderende eigenschappen door natuurlijke opvoedingskeus ontwikkeld geworden. Met het genoemde gevoel van den haat en der bewondering is het bewustzijn reeds gegeven, dat anderen verplichtingen hebben en tegelijk eigenlijk ook de zeer beroemde ideeën der verantwoordelijkheid en van den vrijen wil. Nog blijft ons de vraag over, hoe het individu daarop gekomen is dit bewustzijn om te keeren,

en ook zichzelf moreele verplichtingen op te leggen ; en ook of zulke tendenz voor het individu nuttig is geweest.

Hier is tweeërlei aan te merken : eerstens, dat de waardeering van eigene personen uit sociale gezichtspunten met grooter logische macht zich opdringt, als analogiewerking der waardeering van anderen. Wanneer ik zoo optreed, hoe anders ook de verbreker, dan ben ik ook eenig. Het is voor de analyse nuttig vast te stellen hoe eenvoudig de zin van 't woord "verdienen" van primitieven graad is. Als een vreemde eene *straf* verdient, heet het dat zijne waarde *negatief* is. Als hij *belooning* verdient, dat zijn *positieve* waarde loon verdient. Dat ik meen den *zedenlijken blaam* te verdienen die mij treft, wil zeggen dat ik hem beken en daardoor de *waardeering van mijnen persoon van wege anderen* mij toeëigen en deel.

De op deze wijze wakker-geroepene zelfkritiek treedt eenerzijds in strijd met de uitkomsten van den levensstrijd en der moraal, anderzijds zal zij ook bij gelegenheid door de moraal bevestigd en bekrachtigd worden. Wie op de afkeuring van wege anderen geene aandacht neemt, zal eindelijk door de harde straffen uit de gemeenschap en tegelijk uit het ras, verbannen worden. In dezen zin beschrijven wij verbanning en doodstraf en kerker als de door de gemeenschap uitgeoefende *krimineel selektie*, welke de werkingen van de natuurlijke moraal meermaals verbetert.

Zonder twijfel wordt ook de sluwe, die alleen uit egoisme zich voor de straf behoedt, door dezelfde selektie doorzift, even als de goede burger. Deze twee typen worden echter door het sociale leven getuchtigd, doch zóó, dat bij de meeste burgers een meer of min fijngevoelig *geweten* zich ontwikkelt. De alleenstaande zocht de verontwaardiging zijner medeburgers te ontgaan, niet alleen uit vrees voor de straf en de gevolgen, maar omdat hij het recht pijnlijk voelt.

De gemoedsstemmingen van den algemeenen haat en van de algemeene erkentenis verdichten zich tot objektieve beginsels van de juiste gedragspunten, beginsels die door suggestie en overlevering van de ouders aan de kinderen overgezet worden, en zoo door de afwisselende geslachten zich ver voortplanten, waarbij zij meestal met de erflijke ontwikkelde natuur eenen bitteren strijd opnemen. De voorspoed en het welvaren van de gemeenschap berust evenzoo zeer op de ontwikkeling van het moraalgevoel, als op die der altruistische neiging. Het leven der gemoedsstemmingen van eenen modernen mensch is inderdaad met gevoelens van moreelen aard doorweven.

Nadat wij getracht hebben tusschen altruisme en plichtbewustzijn de strengste onderscheiding te plaatsen, is het wellicht goed, de interessante vraag te stellen. Wat schatten wij hooger, het eene of het andere ? Daarbij is voorzeker niet te vergeten dat schatten één is met moreele waardeering, en dat alzoo ons moraalbewustzijn in dien zin, het noodwendige en primaire is, welk zonder dat hoegenaamd geen waardeering, geen schatten mogelijk zou zijn. Toch laat zich een moraal-

bewustzijn denken, dat alleen bij de waardeering der anderen zich voordoet. Op deze wijze onze medemenschen objectief overzienend, herhalen wij de vraag : wat is waardevoller, altruisme of plichtbewustzijn ?

Het schijnt natuurlijk dat het plichtbewustzijn in ons sociaal leven een noodwendige en meer elementaire eigenschap beschrijft. Wie van plicht en moreele idealen niets weet, is in deze eene verhouding : een blinde ; 'n gansche levensgebied blijft hem gesloten. Aan de andere zijde is het altruisme, in den zin van medelijden en medevreugde, een zeer ongestadig gevoel, dat oorspronkelijk meestal alleen tusschen zeer goede vrienden zich instelt. In de talrijke gevallen waar het altruisme verzwakt, treed het plichtbewustzijn steunend bij. Een mensch die zeer weinig altruistische gevoelens voedt, kan een zeer goeden burger zijn. Anderzijds is het openlijk, dat het medegevoel eene zedelijke, mooie eigenschap is, en onontbeerlijk bij de ontwikkeling van de fijnste sociale verhoudingen.

Wij zagen dat de liefde onder de menschen van eene zijde gezien, meestal een moreel gevoel is, daar het de bewondering der geliefden mede bevat; van eenen anderen kant is zij echter zonder een zeker altruisme, een zeker medegevoel, niet goed denkbaar. Ja, elke liefde en elke vriendschap word fijner, inniger, zachter, hoe sterker het medegevoel ontwikkeld is. Hier schijnt zich een paradoxaal eind-resultaat vóor te doen : het altruisme heeft zijne heele waarde door het moraalbewustzijn want dit kan alleen waarde geven in den zin waarvan hier spraak is, en dan nog is de waarde van het altruisme grooter dan die van het moraalbewustzijn. Waardevoller is het werkelijke medegevoel reeds daardoor, dat het zoo ongemeen zeldzaam is ; het gebeurt zelden dat iemand de vreugde van een ander heel oprecht deelt ; maar nog veel zeldzamer dat hij met het lijden van anderen verstandhouding heeft ; ja, het laatste is zoo waar, dat het grootere lijden nooit door een tweeden begrepen kan worden.

Een absoluut altruisme, hetwelk bewijzen zou dat ik de vreugde en het lijden van anderen bij mijzelf ondervind, bestaat er niet. Het is 'n mooie hersenschim der menschelijke wijsbegeerte. Ten hoogste zal het medegevoel in de verhoudingen der vriendschap en der liefde ontwikkeld worden, en deze worden uit ons moraalbewustzijn als de mooiste menschelijke relaties aanzien. Tegelijkertijd bestaat doch wederom een zeker antagonisme tusschen medegevoel en moraalbewustzijn. De moraal bewijst ja : "Zoo zal het zijn", "Zóó en niet anders". In dezen zin berust zij, zooals we gezien hebben op den haat en bevat immer ietwat hatelijksch, of minstens een rudiment van haat. Wanneer ik het plichtbewustzijn alleen tegen mezelf wend, is dit ja, openlijk, en anderzijds niet dom, het is slechts eene zekere handelwijze die ik haat, en eene andere die mij als vergund en mooi schijnt. Zelf wanneer ik in zulk geval onrecht doe, en daardoor een misdadiger word, kan mijne verontwaardiging, mijn haat niet licht een wreed karakter aannemen ; ik kan wel de zonde haten, maar zal in dit geval niet licht den zondaar

volstandig prijs geven. Het plichtbewustzijn heeft echter, wijl het zich alleen op de zuivere waarde van den wil beroept, de neiging zich op mijn ik en op de anderen te beroepen. Wanneer ik nu een zekere handelwijze bij een ander veroordeel, richt mijne verontwaardiging zich tegen zijnen wil en daarom tegen zijnen ganschen persoon. Wanneer de andere geene neiging tot berouw betoont, wordt mijne verontwaardiging haat. Zoo komt het dikwijls voor, dat de leden eener gemeenschap, met hun moreel fijngevoel om zoo te zeggen tegen elkander botsen. Hoe intiem een sociale verhouding zich voordoet hoe nader het gevaar is. Daardoor kan het komen dat het moreele fijngevoel rechtuit den vijand van het goede wordt, en aan den haat de plaats bereidt, in stede van aan de liefde. Deze treurige uitslag kan slechts dan vermeden worden, als elk de prikkel van het geweten tegen zich zelf keert, en niet uit het hoofd laat gaan, dat het doel van het normaalbewustzijn toch eindelijk niet anders is dan de stijgende ontwikkeling van het altruisme en de liefde.

Dr. K. B. R. Aars.

Van het manuscript vertaald door J. v. d. S.

KUNST EN LEVEN.

Iets over Nietzsche.

Hetgeen ik hier over Nietzsche wensch te zeggen, is naar aanleiding van de in dit tijdschrift opgenomen beschouwing van professor Scipio Sighele "De kunst van Gabriëlle d'Annunzio."

Het moet ieder die Nietzsche als denker, profeet en kunstenaar vereert, wel onaangenaam treffen, te zien, dat iemand de ontaarden in de werken van d'Annunzio in verband brengt met den *übermensch*, door Nietzsche in zijn "Also sprach Zarathustra" gepredikt. Er is hier namelijk geenerlei verband; en wie dit meent, bewijst, dat hij Nietzsche niet heeft gelezen of niet heeft begrepen. Het oordeel van Nietzsche over deze — en andere ontaarden — is saam te vatten in zijn eigen woorden: "Die Erde hat eine Haut; diese Haut had Krankheiten: eine dieser Krankheiten heisst Mensch."

Ik raad ieder, die dit met mij wil gelooven, aan, het hoofdstuk "Von der Keuschheit" in "Also sprach Zarathustra" eens te lezen, of na te lezen. Om het teekenende van de bedoeling, schrijf ik hier enkele spreuken er uit over.

Ich liebe den wald. In den städten — dus daar waar de overbeschaving woekert — ist schlecht zu leben: da giebt es zu viele der Brünstigen.

Schlamm ist auf dem Grunde ihrer Seele; und wehe, wenn ihr Schlamm gar noch Geist hat! — dus tot perversiteiten leidt.

Das ihr doch wenigstens als Jhiere vollkommen wäret. Aber zum Jhiere gehört die Unschuld.

Rathe ich euch, eure Sinne zu tödten? Ich rathe euch zur Unschuld der Sinne.

En zoo voort. —

Het is een algemeen voorkomend verschijnsel, dat een denker niet begrepen wordt door tijdgenooten; zelfs komt het voor, dat hij nóóit

begrepen wordt, door de " viel zu vielen und überflüssigen, " zooals Nietzsche den niet-omhoog strevenden, in zichzelf en zijn eigen kleinheid — geestelijke en moreele kleinheid — " ein erbärmliches Behagen " hebbenden mensch noemt.

Hoort wat de Meester hierover zegt in het hoofdstuk " Von Kind und Ehe. "

Ich habe eine Frage für dich allein, mein Bruder : wie ein Senkblei werfe ich diese Frage in deine Seele, dass ich wisse, wie tief sie sei.

Du bist jung, und wünschest dir Kind und Ehe. Aber ich frage dich: bist du ein Mensch, der ein Kind sich wünschen *darf?*

Bist du der Siegreiche, der Selbstbezwinger, der Gebiether der Sinne, der Herr deiner Jugenden ? Also frage ich dich.

Ich will, das deine Sieg und deine Freiheit sich nach einem Kinde sehne. Lebendige Denkmale sollst du bauen, deinem Siege, und deiner Befreiung.

Uber dich sollst du hinausbauen. Aber erst musst du mir selber gebaut sein, *rechtwinklig* an *Leib* und *Seele.*

Nicht nut fort sollst du dich pflanzen, aber hinauf ! Dazu helfe dir der Garten der Ehe.

Mij dunkt : ieder zal wel met mij eens zijn, dat hierin niets is dat *willekeur* predikt.

Maar zooals ik al zei : het komt vóór, dat een denker niet begrepen wordt door tijdgenooten, of zoo al, alleen door enkelen. Het gezegde van Goethe " Du gleichst den Geist den du begreiffst " is ook in omgekeerden zin waar. Maar de massa, de viel-zu-vielen-und-uberflüssigen, kunnen alleen schijnbaar groeien naar het ideaal van den denker, door middel van wetten, buiten hen gesteld, bij wijze van traliehokken, waarin zij door wijzeren dan zij opgeborgen worden ; terwijl het ideaal van den denker een *innerlijke* wet hoopte.

Twintig eeuwen Christendom hebben dit bewezen. Zij hebben bewezen, dat de viel-zu-vielen-und-uberflüssigen alleen door Christelijke *wetten*, tot een schijnbaar leven in de Bedoeling van Jezus zijn te brengen. Er is geen Christelijk land, of anarchie zou er de grootste beestigheden doen losbarsten. Toch heeft Christus' wil een innerlijke wet bedoeld. Daarbij komt nog, dat Jezus' leer troebel werd, omdat Hij zelf niet de schrijver

van zijn Evangeliën is, maar dat die weer door den geest van anderen heen tot ons kwamen, en nu nog, vervormd naar 't begrip van "schriftgeleerden" over ons worden uitgestort. Ik zeg u "uitgestort;" ons ingestord worden zij maar zelden; en als dit gebeurd, worden wij vervolgden of ondergaanden.

Daarom is Nietzsche's leer in dezen tijd van decadentie, moreele en lichamelijke decadentie, een weldaad. Nietzsche zou er niet geweest zijn, als het Christendom niet *in* hem was gestort. Hij heeft het Christendom verduidelijkt, vermogenlijkt, in harmonie gebracht met de Bedoeling van het Leven. En zijn geest komt direct tot ons, komt uit zijn eigen mond tot ons, als we maar willen — of kunnen — luisteren.

Mij en velen met mij, is zijn "Zarathustra" een openbaring geweest. Dat was het, wat wij, verlorenen in tegenstrijdigheden, wankelenden tusschen goeden wil en onmogelijkheid om goed te zijn, wanhopenden aan een samengaan van metaphisische schoonheid en stoffelijke wreedheid noodig hadden, om weer te berusten, om sterker ons te verheffen, om los ons te schudden uit inslapen, om iets in ons te voelen van den "vroolijken leeuw," die Nietzsche wil dat we zullen worden.

Hoevelen er zouden zijn die hem niet konden begrijpen, heeft Nietzsche zelf voorvoeld, in zijn Voorrede, of liever de Voorrede die hij "Zarathustra" laat spreken tot het saamgestroomde volk. Ook die wil ik hier even afschrijven.

Als Zarathustra diese Worte gesprochen hatte, sahe er wieder das Volk an und schwieg. "Da stehen sie," sprach er zu seinem Herzen, da lachen sie: sie verstehen mich nicht, ich bin nicht der Mund fur diese Ohren.

Nietzsche heeft ook voorzeker dingen gezegd, die als alles wat in *woorden* tot ons komt, voor verkeerd begrijpen vatbaar zijn. Daarom is het noodig, dat wij hem geheel lezen, opdat wij doordrongen worden van zijn *geest*, en niet enkel tegen "een theorie" aankijken. Voor mij is zijn übermensch geen theorie. "Grau, ist alle Theorie"[1] en Nietzsche is wel 't allerminst "grau," maar "grün," bloeiend en vol hoop, als 't Leven zelf. De übermensch is *in aanleg* aanwezig in elk gezond — lichamelijk en geestelijk — gezond mensch. Daarom juist werkt Nietzsche zoo troostend en sterkend. Hij predikt minachting, zelfs verachting; maar wie, die een ideaal lief heeft, minacht en veracht niet, al wat beneden dit ideaal blijft?

1 Goethe.

Ich lehre euch den Ubermenschen. Der *Mensch* ist etwas das überwunden werden soll. Was habt ihr gethan, ihn zu überwinden ?

Was ist der Affe fur den Menschen ? Ein Gelächter, oder eine schmerzliche Scham. Und ebendas soll der Mensch für den Ubermenschen sein : ein Gelächter onder eine schmerzliche Scham.

Ihr habt den weg vom Wurme zum Menschen gemacht, und vieles in euch ist noch Wurm. Einst wart ihr Affen, und auch jetst noch ist der Mensch mehr Affe als irgend eine Affe.

Iemand kan mij hier onderbreken, door te zeggen, dat Nietzsche dan meer lijkt op een volgeling van Darwin, dan op een doordrongene van Jezus leer ; daarom lijkt het me noodig er op te wijzen, dat nièt Jezus het Bijbelsche scheppingsverhaal heeft gemaakt, en dat er in zijn Evangelieën, voor zoover ik weet, nergens gesproken wordt over zijn geloof er in.

Men kan trouwens zeer goed Darwinist èn Christen zijn. Het stoffelijk omhoog-bouwen van worm naar mensch, sluit niet uit het geestelijk omhoog-bouwen van dierlijken (onbewusten), naar hoogeren (bewusten) mensch. Hoe de stoffelijke groei zal zijn, weten we nog niet ; even weinig weten we, of er een enkel geestelijke groei is, die zich voortzet in den " engel, " of zich daarin oplost.

Dit laatste nu predikt Nietzsche niet ; en in zooverre wijkt hij af van de Christelijke leer, *zooals die uit de Evangelieën tot ons komt*, of *schijnt* te komen ; maar " hinaufbauen " predikt Nietzsche wel : hij predikt een " hinaufbauen " niet enkel van den geest ten koste van het lichaam, noch van het lichaam ten koste van den geest ; maar een harmonisch " hinaufbauen " van beiden, tot de *werkelijkheid* van den *schijn* waarin wij, Christenen, leven.

Wahrlich, ein schmutziger Strom ist der Mensch. Man muss schon ein Meer sein, um ein schmutziger Strom aufnehmen zu können, ohne unrein zu werden. Seht, ich lehre ench den Ubermenschen : der ist dies Meer, in ihm kann eure grosse Verachting untergehn, zegt Nietzsche. Zijn " übermensch " staat voor mij, als een gezond, eerlijk, harmonisch, fier, sterk, edel wezen, als een mensch dien men tot vriend zou wenschen waar hij vijand is, voor wiens vijandschap men niet terug zou schrikken, waar hij vriend was.

Marie Metz-Koning.

NOTA.

Nietzsche, de groote verachter dezer moderne wereld, gaf ons Zarathoustra, die den Uebermensch predikte. En sind hij zijn vaderland en de bergen verliet is hij nedergedaald tot ons, en heeft hij veel, luid en lang gesproken. En zijne woorden die helder en klaar in de lucht trilden, vielen jong en nieuw in onzen weetgierigen geest, en ontstaken er een licht van nieuwe waarheid, maar die nieuwe waarheid verlichtte bij de eenen den weg naar iets wat zij hooger meenden, bij de anderen naar iets wat zij lager dachten, en bij weer anderen verlichtte die waarheid de gebreken van Zarathoustra zelf.

Toen wij Iris stichtten was het ons doel in vorm te vereenigen, zooveel dit materieel mogelijk was, de schoonheid van den geest en van de ziel. En daar die beide schoonheden in zulke ragfijne onderverdeelingen verdeeld zijn, wilden wij ze niet onrecht doen met ze door ons eigen schoonheid door te ziften en ze te élimineeren.

In deze tijden van Nietzsche, Nietzsche in alle gesprekken, Nietzsche in alle tijdschriften, is Iris voorzeker niet ten achter gebleven. Reeds hadden we de eer een artikel te mogen publiceeren van prof. Sighele [1] over d'Annunzio, en nu plaatsen we ook een klein artikel van onze talentvolle medewerkster Mevr. Metz-Koning, over Nietzsche, door Sighele's artikel uitgelokt.

We zijn verheugd ons tijdschrift de uitverkorene te zien in dien zin, waarnaar ons doel trachtte ; en dat we " Iets voor Nietzsche " in onze Kroniek opgenomen hebben mag alleen zoo uitgelegd worden dat wij het waardeeren, geheel onpartijdig, zonder dat dit evenwel bewijst ook de meening te zijn der redactie ; misschien is onze beoordeeling over den Uebermensch van Nietzsche weer heel ander dan die van Sighele en van Metz-Koning.

Iris is een vrij, algemeen, en niet eenzijdig tijdschrift, slechts dit wilden we met deze nota herhalen.

IRIS.

---

[1] Reeds zond Sighele ons een ander artikel toe : " De literatuur rond de groote rechtszaken ", waarvan de eerste helft in 't volgend nummer zal verschijnen.

MAURICE MAETERLINCK door JULIUS DE BOER, *Haarlem. H. D. Tjeenk Willink & zoon*, 1908.

Welkom zij deze kleine brochuur, welke nauwelijks een vijftigtal bladzijden bevat, en ons toch zooveel van Maeterlinck vertelt.

Julius De Boer schijnt ons eén van die zeldzame menschen te zijn, die de zware schoonheid, de schoonheid van het gevoel en van de gedachte in zich hebben, veelzijdig en aristocratisch ; — een uitverkorene van de eeuwig-goddelijke Esthetiek, begrijpend alle gevoelens, zienend alle schoonheid.

Talrijk reeds worden zijne alle knappe studieën, en de laatste welke wij van hem kennen en ons nog frisch in het geheugen blijven, zijn voorzeker van dien aard om de jonge J. De Boer tot eén der eersten van Holland te verheffen. *Hegel en de Kunstgeschiedenis* in de Beweging, *Emile Verhaeren* in de XXe Eeuw, *Jacques Perk en Rodenbach* in Iris, al deze diep-mooie studieën doen mij betreuren zijne andere laatsten niet te kennen, waarvan o. a. *Aesthetica* in Tijdschrift voor Wijsbegeerte zeker zeer belangrijk moet zijn.

En nu weer eene, meer uitgebreide, beschouwing over Maeterlinck.

Wie deze mystieke dichter las zooals De Boer het heeft gedaan, zal langen tijd gewandeld hebben in den mooien tuin zijner droomen, zal nog lang nadien den fluisterenden droom-klank gehoord hebben der stem van Mélisande en van Maleine, en zal stil gewenscht hebben zoo te mogen voortzweven, heilig-zoet en wonderbaar-vreemd, onder den mysterieuzen schoonheidsmantel welken Maeterlinck hem heeft geweven.

Met deze studie, herleven en hervoelen wie de gansche mooiheid van Maeterlinck's werk ; en De Boer moet het wel diep en innig bestudeerd hebben, om ons eene zulke volledige en zuivere studie te kunnen aanbieden.

Gaarne wou ik er eenige brokken van overschrijven, maar ik kan werkelijk niets kiezen, gansch de brochuur dringt zich op, en de lezer die zich deze studie op mijn aanbevelen zal aangeschaft hebben, kan me slechts dankbaar zijn.

G. C.

BOEKENNIEUWS.

PAASCHEIEREN *door L. Lambreehts.*

Voor ons ligt het jongste werk van L. Lambrechts : Paascheieren.

Ik was benieuwd om het werk te lezen, omdat het laatste werk van dien schrijver, het Mirakelfeest, wees op eene eigenaardige zijde van het vermogen van dezen letterkundige. Het Mirakelfeest had me immers getroffen door zekere hoedanigheden, die ik nu terugvind in Paascheieren, maar meer geprononceerd, meer op-den-voorgrond-tredend.

Ik meen dat L. Lambrechts, die eerlijk, waar gevoeld werk wil voortbrengen, thans zijn weg gevonden heeft om persoonlijk te blijven.

Hooge, fijne, aristocratische kunst ? Geenszins ! Geen werk dat enkel te genieten valt door fijnproevers en hoog-gecultiveerden, maar echter ware " volkskunst ", als ik het zoo noemen mag, literatuur voor de eenvoudigen, voor de massa die geen beter verlangt dan brand-en moord-en diefstal-en detectiveletterkunde.

Als structuur vinden we in het werk iets, dat eigen is aan de meeste onzer hedendaagsche vlaamsche prozawerken en dat zeer zeker geene hoedanigheid is : eene opeenvolging van beschrijvingen, met daartusschen-in gevlochten een verhaal.

De beschrijvingen van L. Lambrechts zijn zeer zeker persoonlijk ; ze zijn ook waar en gevoeld. Geboren en opgegroeid in de Kempen, en thans nog veel in het heidenland verblijvend, zijn de meeste tafereelen ter plaatse geschilderd. Banaal zijn ze niet en de Dooizon mag zeker eene prachtige beschrijving genoemd worden.

Detaal van Paascheierën is eenvoudig, niet gezocht, maar zeer doorspikt van dialectwoorden, die niet altijd meer schilderachtig zijn dan onze eigenlijke Nederlandsche termen.

Het verhaal, dat zich tusschen die beschrijvingen slingert is eene blijde idylle, in reine inspiratie geconceveerd en naïef-frisch ontwikkeld. Lambrechts bezit niet de ver-geweldige bezieling van Streuvels, noch de zwaare donkere opvattingen van D'Hondt, noch de sombere conceptie van Vermeersch. Evenals in het Mirakelfeest, is de intrigue van Paascheiëren eenvoudig ontrold met hier en daar een tintje goed afgekeken volkspsychologie.

Lambrechts kent zijn herdeboek, zijne kempenaars, zijne werken zijn allen gesteund op folklore, en juist daarom meenen wij dat ze ongetwijfeld in den smaak moeten vallen van het eigentlijke volk, dat er in terugvindt zijn hartsgeheimen, zijn kinderlijke gedachten en onschuldige droomen.

Paascheiëren is een werk dat verdient verspreid te worden. Het is geen fijne, Attische kunst, maar geworden schoonheidszin van het volk.

J. L.